This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
  Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
  Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
  Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
  Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk `http://books.google.com/`

A 494099

GUSTAF.

AS
224
.S741

SVENSKA
ACADEMIENS
HANDLINGAR

IFRÅN ÅR 1796.

TREDJE DELEN.

STOCKHOLM,
Tryckte hos CARL DELÉN,
1807.

Lib. Comm.
Nijhoff
7-28-25
12188

INNEHÅLL:

Handlingar rörande Svenska Academiens Högtidsdag 1800.
Handlingar rörande Högtidsdagen 1801.
— — — — — 1802.
— — — — — 1803.

INTRÄDES-TAL

af

f. d. Riks-Rådet m. m. Herr Friherre RAMEL.

HANDLINGAR

RÖRANDE

SVENSKA AKADEMIENS

HÖGTIDSDAG,

DEN 20 DECEMBER 1800.

INNEHÅLL.

Direktörens Tal.

Öfversten Erik Hansson Soops lefverne, af Carl Gustaf Nordin.

Den 20 December 1800 hade Svenska Akademien offentlig Sammankomst på Stora Börs-Salen, den Hennes Maj:t Drottningen täcktes incognito bevista i den vanliga lektarien.

Akademiens Direktör, Hans Exellens Rikes-Marskalken Herr Grefve OXENSTJERNA, *öppnade Sammankomsten i följande ord:*

Svenska Akademiens årliga högtid har åter samlat henne vid foten af altaret. Hon har der nedlagt sin dyrkan, och af den store Konung, hvars dag hon stiftades att fira, hört minnet upplifvas med en vältalighet värdig sitt odödliga ämne, värdig det helgade rum, hvarifrån hon höjdes, och att prisa det namn som återkommit till våra tidehvarf med hela skatten af de förflutnas kärlek. Akademien går nu att uppfylla sin föreskrift i belönandet af vitterhetens täflare; men då hon skall möta dem med sin uppmuntran, saknar hon sjelf sin egen i sin Höga Beskyddares åsyn, och i de hägnande ögonkast,

hvilka sedan hennes stiftning nu första gången undandragas hennes högtid. I de förböner som ledsaga, i de önskningar som återkalla en älskad Konung inom dess älskade fädernesland, förenas väl alla sinnen; men om likväl undersåtens pligter kunna höjas af välgerningens hand, om den enskilta tacksamheten ännu har makt att lägga en ny helgd till den gemensamma trohetens föreskrifter, så är det af dem Akademiens offer skall utmärkas: och om en belöning kunde stiftas för hjertat, likasom för snillet, skulle Akademien i denna täflan tro sig sjelf närmast det pris hon tilldömmer åt andra.

Akademien hade till detta års täflan i Vältaligheten uppgifvit Fem särskilta ämnen, nemligen:

1:o *Om Vältaligheten är en konst att blott pryda sitt ämne, eller att bättre upplysa det?*

2:o *Om menniskoslägtet är skyldigt dess hittills ernådda grad af sann upplysning mera åt den stränga vettenskapliga bevisningen, än åt det allmänna sunda förnuftet och erfarenheten; och om hvad till allmänt verkande upplysning kan återstå, måste väntas af den förra eller af de sednare?*

3:o *Hvilka fördelar kunna vid menniskors moraliska uppfostran dragas af deras inbillningsgåfva; och betraktandet af våra tiders samhällslefnad, synes det böra göra denna sinnesgåfva mera mot- eller medverkande de moraliska förnuftsbuden?*

4:o *Om ålderdomen är efter naturens inrättning ett tillstånd af förlorad sällhet, eller blott ett tillstånd af ombytta föremål derföre?*

5:o *Hvilket är det rätta sättet att skrifva historien: att göra den till en tafla af menniskans odling och samhällsöden, föreställd efter vissa pragmatiska synpunkter, eller till en blott sann och noggrann händelsekun-*

skap, utan färgor för inbillningen, och med öfverlemnande af alla tillämpningar åt läsarens eget omdöme?

Öfver dessa ämnen hade Nie försök inkommit, bland hvilka Akademien tillagt andra Guld-penningen åt N:o 9, Svar på den framställda frågan om sättet att skrifva Historien, med valspråk af Ovidius:

Medio tutissimus ibis.

Sedan en del af detta stycke blifvit uppläst, framfördes Författaren, ProtoNotarien i Kongl. KansliCollegium, Herr JOHAN ADOLF HERTZMAN, till Direktören, som öfverlemnade honom belöningspenningen.

Äfven hade Akademien tillagt andra guldpenningen åt skriften N:o 8, innehållande svar på den framställda frågan: Är vältaligheten en konst att blott pryda sitt ämne, eller att bättre upplysa det? med valspråk:

Af hvarje vitter konst ett flygtigt lof begärde,
Om den ej nyttan böd att stå det sköna bi.

SILVERSTOLPE.

En del af denna skrift upplästes, hvarefter Författaren, ProtokollSekreteraren Herr GUSTAF VON SCHANTZ, framfördes och emottog af Direktören belöningen.

I Skaldkonsten, der fritt val af ämne varit de täflande lemnadt, hade sexton skrifter inkommit, bland hvilka Akademien funnit trenne värdige att med andra guldpenningen belönas.

N:o 6. En blick öfver menskligheten missöden, med valspråk:

Pour les faibles humains quelle haute leçon,
Que partout le bonheur est mêlé d'amertume.

VOLTAIRE.

Författad af Extraordinarie Kanslisten vid KansliCollegii Expedition och Magister Docens vid Akademien i Lund, Herr ANDERS CARLSON KULLBERG.

N:o 5. Sanningen, med valspråk:

Faut-il toujours combattre ou tromper les humains?

VOLTAIRE.

Författad af Ombudsmannen vid Kongl. Teater-Direktionen, Herr JOHAN DAVID VALERIUS.

N:o 16. Framtiden, med valspråk:
Hvilka stora värf fått mera glans af tiden?
— — — Upplysningen och Friden.
BLOM.
Författad af Kassören vid Hofvets FattigKassa och Klockaren vid HofFörsamlingen, Herr JOHAN PETER GRANGREN.

Den första af dessa skrifter blef hel och hållen upplåst, och de tvenne sistnämde till en del, samt Författarne hvar i sin ordning framförde, för att af Direktören undfå belöningspenningen.

Direktören förkunnade derefter, att Akademien, med Konungens nådiga tillstånd, för nästkommande års täflan uppgaf

I Vältaligheten

besvarandet af någondera af de i år framställda Fem frågor; och

I Skaldekonsten

lemnade de täflande fritt val af ämnen med inskränkning till de allvarsamma.

Akademien hade i år låtit prägla en Skådepenning öfver ERIK HANSSON SOOP, Öfverste, hvilken i en drabbning i Preussen räddade Konung GUSTAF ADOLF ifrån omringande fiender. Skådepenningens framsida föreställer ERIK SOOPS vapen och i omskrift dess namn och titel. På frånsidan ses trenne stridsmän till häst, Konungen, ERIK SOOP och en Polsk ryttare, som var nära att göra Konungen fången.

Öfverskriften är: ERIPUIT REGEM, MEDIOQUE EX HOSTE RECEPIT, som betyder att han räddade Konungen och återförde honom midtifrån fienden. I afskärningen läses: den 17 Juni 1629.

Denna minnespenning blef till Hennes Maj:t Drottningen i underdånighet öfverlemnad, samt utdelt till närvarande anhörige af ERIK SOOP, de utrikes Ministrarne och andra utländningar.

ERIK SOOPS Minne, författadt af Akademiens frånvarande Ledamot, Herr CARL GUSTAF NORDIN, upplästes.

MINNE

AF

ÖFVERSTEN

ERIK HANSSON SOOP.

J. F. Martin sc.

Årets omlopp bereder åt Akademien ett nytt tillfälle att ådagalägga sin högaktning för minnet af en värdig medborgare; och, ehuru hon är nog lycklig att igenkänna den sannskyldiga förtjensten hos flera af sina bortgångna landsmän, har hon dock, med sin Höge Beskyddares bifall, egnat Skådepenningen, för denna Högtidsdag, åt Öfversten och Riddaren Herr Erik Soop, hvars mod och dygd fordra denna erkänsla af ett Fädernesland, som han älskat och förvarat ifrån den största olycka.

Kärleken till Fäderneslandet är grundadt i det begrepp som man gör sig om sitt samhälle och dess sammansättning: begreppet derom uppkommer af den större eller mindre fullkomlighet, som man skönjer hos dess medlemmar; och man vill finna fullkomligheten i den mån, som stora och ädla gerningar frambringas, erkännas och efterföljas. Det stora och ädla åter träffas icke annorstädes, än i vigtiga föremål, sökta med egen försakelse, till andras nytta och förmån: Det yrkar alla enskiltas lycksalighet, innefattad i den allmänna: det inskränker sig, i lugnet, inom tankans krets; men framtränger häftigt till verklighet, då fråga blifver att främja sitt Fäderneslands väl, att afvända dess förderf.

Ju flera efterdömen af denna art häfderne förmå att framlägga, ju förmånligare verkan måste sådant hafva på medborgerligheten; men för att träffa dem, måste man uppsöka de tider, då Fäderneslandet varit besväradt af motgångar och hotadt af farligheter. Sådant är GUSTAF ADOLFS tidhvarf. Fullt af möda, fullt af ära, påkallar det vördnad och beundran öfver en stor Konung: högaktning och tillgifvenhet för de män, hvilka med mod och trohet bidragit till de vigtiga värf, dem han för Riket utfört, och hvilka i öfrigt hafva öppnat för hans befallande själ vidsträckta utsigter, ingifvit honom förtroende till sin förmåga, försvarat hans lif och upplyftat fäderneslandet.

Under glädjen att finna denna förtjenst inträffa hos ett rikt antal af Svenska medborgare, föres dock härvid hågkomsten villigast på Herr ERIK SOOP, sin Konungs befriare ifrån döden eller fångenskapen. Slaget vid Stum i Preussen, 1629, har beredt honom denna ära, som för all tid skall kasta ett förökadt ljus öfver de prof af tapperhet, dem han, under GUSTAF ADOLFS krig, beständigt aflade.

Begynnelsen af denna Konungs regering är sjelfva inledningen till Herr SOOPS krigstjenst. Dess Fader, RiksRådet HANS ÅKESSON till Stora Bjurum *), var ibland de Herrar, som upp-

*) Gift med ELIN KAGG, dotter af Herr ERIK MATTSSON till Bronäs.

riktigt tillhörde Konung Carl IX; och således förordnades han flitigt till sådana embeten och förrättningar, vid hvilka ett synnerligt förtroende äskades. Han vistades derföre i Stockholm såsom KammarRåd och vidare såsom Ståthållare bodde på slottet, hvarigenom Sonen fann ett lyckligt tillfälle att vinna bekantskap inom Hofvet, samt kännedom af dess seder och der förefallande saker, tjenliga att väcka uppmärksamhet, lif och drift i ett ungt sinne.

Under sin uppfostran hade således Soop inhämtat något begrepp om stora verldens sätt att se och behandla förevarande göremål; hvilket, om det än också måste vidkännas lyten, likväl i större företag har en framdrifvande kraft, och torde i krigsväsendet böra anses såsom nödvändigt för den högre befattningen. Hos denna yngling skulle sådant icke heller blifva utan verkan; det borde påskynda mognaden af den undervisning, som han fått i krigskonsten, och till dess uppbringande hänföra dess öfriga kunskaper. Anmanad af Rikets behof kunde han derföre tidigt ingå i tjenst på den bana, som han sig föresatt att beträda; och han kände dervid den synnerliga tillfredsställelse, att i kriget följa sin jemnåriga Konung, hvars ynnest han i barnåren trodde sig hafva vunnit, för att nu, i en stadgad ålder, visa sin värdighet till densamma.

Sedan Danska och Ryska krigen hade upphört och Konungen hunnit sätta inländska Ar-

mén i en mera stadgad författning, erhöll Soop ett Kompani Vestgöta Ryttare. Konungens otrygghet, så väl ifrån Danska som Ryska sidan, och ett arfkrig med Sigismund i Polen, fortvarade efter fredsfördragen i Knäröd och Stolbova; så att den ordentliga krigsmakten ej allenast behöfde bibehållas, utan ock förstärkas, om eljest Riket skulle äga säkerhet och den långvariga Polska fegden kunna bringas till godt slut. Efter Stolbova-freden ställde Gustaf Adolf sina fälttåg på Liffland; men då Sveriges besittning af detta land år för år mera stadgades igenom Rigas och andra fästningars intagande, beslöt han att uppdraga krigets utförande här åt RiksMarsken, Grefve Jakob De la Gardie, och sjelf göra en landstigning i Preussen, för att tillika derifrån anfalla Polen, och således förmå Konung Sigismund till fredliga tankar. På alla dessa tåg var Herr Soop Konungen följaktig, oftast med sin egen Ryttarefana; men stundom, när denna ej utan olägenhet kunde förflyttas ifrån aflägsna orter, anförtroddes honom någon annan sqvadron, på det han ej skulle saknas omkring Konungens person. Med denna hjelte deltog han således i de täta faror och segrar, hvilka dagligen utmärkte anförarens och underhafvandens tapperhet. Krigets art och fiendens sätt att utföra det föranledde icke så mycket till stora fältslag, som fast mera till stormar och belägringar samt det spridda småkrigets stundliga äfventyr; hvarvid torde få anmärkas, att detta slags krig framför alla

andra utkräfver de strängaste prof af ett upplyst hjeltemod; ty då försakelsen af lifvet vid hvar fäktning måste öfverdrifvas, så vore det enligt med menniskonaturen att föreställa sig, det själens krafter, hvilka verka denna ädla spänstighet hos krigaren, om de allt för flitigt, och ofta på ringare föremål, användas, borde efter hand förlora retligheten, helst under en kall påföljande öfverläggning, eller vid jemförelsen af det som vågas och det som vinnes. Till Nationens heder finna vi dock, att denna farhåga alldeles icke inträffade hos Svenska soldaten. Han hade under Liffländska och Preussiska krigen vunnit ett högt anseende i Europa; och likväl, vid sitt första inträde i Tysklands mera städade krig, då blodiga slagtningar med de mest öfvade troppar förehades, gaf han nya anledningar att hos sig beundra ett oerhördt mannamod och en tapperhet, uppdrifven i mån af föremålets förökade storhet.

I Liffländska kriget hade Herr Soop varit Ryttmästare: i det Preussiska befordrades han till Öfverste-Löjtnant. Ett högre befäl satte honom nu i tillstånd att lättare njuta rättvisan af sin förtjenst. I slaget vid Dirschau, der Konungen illa sårades, var Svenska Kavalleriet nära att öfvervältigas af det Polska. Vid anfallet, som det sednare gjorde emellan begge lägren, bragtes det förra alldeles i förlägenhet och öfvervigten lutade åt Polska sidan, då Öfverste-Löjtnant Soop med sin sqvadron icke allenast

kom fienden att studsa i anloppet, samt tvang honom att vända tillbaka, utan ock slog den så, att flykten till eget läger ansågs såsom det enda sätt att rädda de öfverblifna. Den tvekande segren blef Sveriges, och belöningen, som ämnades Herr Soop, ville Gustaf Adolf på ett lysande sätt tilldela honom. Det skedde ock nästföljande Riksdag, vid hvars slut Herr Soop dubbades till Riddare jemte en ung Grefve Nils Brahe, hvilken äfven någon tid tillförene hade i Estland visat synnerliga prof af mandom och tapperhet. Vid Riddareslaget höll Konungen i Ständernas närvaro ett tal, som innefattade deras beröm samt kungjorde orsaken till deras förbättrade stånd och namn: på Rikets Råds vägnar talade Friherre Johan Skytte till deras heder, samt på Riddarskapets och Adelns, LandtMarskalken Herr Johan Sparre *).

*) *Ridderhuus-Protocollet 1627*, sid. 92, 93:

Åhr 1627 den 24 December voro Ridderskapet och Adelen tilsammans at upträda upp i Riiksalen at anhöra beslutet &c.

Sedan hade H. K. M:t befahlet, at effter på Riiks-Salen i dag en solen Act skal förehafvas, i det H. K. M:t tenker til att slå några af Adel, för deres manlige gerninger, til Riddere, at en skulle vara dertil betänkt at göra en Oration eller Svar på det Tal H. K. M:t hafvandes varder.

Der på omröstades, effter dhe tilförenne intet hafva synnerligt om denne Act vist, ej heller någon sig derpå beredt, at göra H. K. M:t derpå någon gratulation, både dhe LandtMarschalken, at Han å deres vägnar ville det fullborda, och hålla däröfver en Oration.

Det förtjenar nämnas, att ehuru Konung Gustaf Adolfs hela regering var ett bestän-

Och efter långh enskyllan, jakade H. Johan Sparre (då varande LandtMarskalk) dertil.

Der efter upträdde Adelen efter Processen upp i H. K. M:ts förmak och derifrån beledsagade H. K. M:t til RiiksSalen, der dhe andre Ständerne församblade wore.

Dermed upstodh H. K. M:t och gratulerade samptlige Ständerne, at dhe sigh så hörsambligen hade inställt til denna Riiksdagh och der hos välvilligen til H. K. M:ts proposition resolveret och ingått. Och på deth at denne Herredag må komma till en god endskap, hafver H. K. M:t låtit renskrifva beslutet, hvilket dhe vele underskrifva, på det sedan hvar och en må tillåtas at förresa hem til sit igen.

Sedan uplas Secret. Joh. Salvius beslutet, dereffter vorde til RiiksRådh utvalde Herr Joh. Sparre, som LandtMarskalk i denne Riiksdag varit hade, och Matthias Soop, som Cammarråd varit hafver, och præsterade deras Edh med Herr Peder Baner och Herr Carl Oxenstjerna, som tilförenne til Riiks-Rådh utvalde voro. Deres jurament förestafvade Herr Gabriel Göstafsson Oxenstjerna.

När denne var passerad, utgick Herr Carl Carlsson Riiks Admiral med Marskalken Dirich v. Falkenberg efter Riiks-Sverdet, och inkommmo strax tilbakas på RiksSalen, med trummeter och herpuker. Och sedan H. K. M:t hade hollit en vidlöftig oration, och berömt dem som sig uthi krig väl förhållit hafver, och hvad Mandom och Courasie uthi en krigsman för en dygd vore, det kunde hvar och en sjelf väl döma, hvarutaf Ridderståndet hade sit ursprung, och kan ingen Cavalier eller Krigsman intet högre eftertrakta än han sig Ridderligen och väl uthi krig förehåller: derutaf han kan förverfva sig och hela sin Slächt och Herkompst ett odödligit högt beröm, och icke så

digt och ärerikt krig, hade dock ganska få erhållit en sådan Riddare-värdighet, som denna; sednast blef den, tre år förut, tillegnad tvenne

mycket trachta effter gods och rikedomar, som hertil skedt är. Det och H. K. M:ts högsta och största beröm vore, at han uthi sine Ahner och herkomst vore af - - - och hade Riddere och Riddersmän deruti: och efter dessa närvarande Herr Nils Brahe Grefve till Wisingsborg &c. hade sig förgången år vid Narva såsom en rättskaffens Cavalier förhollit, och med frimodighet taget fienden en skants utaf, och sedan Herr Eric Soop till Bjurum, uthi denne förgångne Sommar i lika måtto sig Rittermässig uthi den Bathaglie H. K. M:t med sine fiender de Poler höllt, emellan bägge feltlägren vid Dirschau, i det det andra Rytteriet veku för fienden tilbakas, han med sin Squadron icke allenast vende dem flychtige tilbakas, utan och slog fienden, så at han måste fly in i sit läger, erachter H. K. M:t för dessa deres loflige manlige bedrifter förbättra deras ständ med Riddare nampn. Derpå framkallade Herholden Erich Jöransson, Välb. Herr Nils Brahe och Herr Erich Soop, hvilka efter sedvanligit sätt och pompa aff H. K. M:t vordo slagne till Riddare.

Sedan gjorde Herr Johan Skytte en oration, och icke allenast berömde dem, utan önskade dem och derhos mycken lycka uthi detta deras Ridderliga Ständh, som och förmante dem andre af Adel til mandom och dygdig eftertrachtelse.

Dernäst gjorde och Herr Johan Sparre en lång och härlig Oration, innehollandes hvad courasie och mandom uthi krig uträttandes varder.

Dermed beledsagade dhe H. K. M:t upp i H. K. M:ts förmach, och Adeln gingo neder i Ridderhuset igen &c.

framdeles

framdeles ryktbara Fältherrar, JOHAN BANER och GUSTAF HORN.

Två års fälttåg hade Herr SOOP gjort i Preussen, och lika många återstodo der ännu. En oböjlig föresats hos Konung SIGISMUND, att noga förvara i Handlingarne någon förment rättighet till ett Konungarike, ifrån hvars styrelse han flera än trettie år varit afhållen, gjorde detta onda nödvändigt både för Polen och Sverige. GUSTAF ADOLF måste således fullföja Preussiska kriget, försedd med samma trogna biträde, som tillförene. Hans kloka rådighet i besluten, dem han utförde med en hjeltes mod, skaffade ändtligen ett stillestånd på sex år med denna ovän; men kort förut, innan vapenhvilan i Stumsdorf undertecknades, var han, i det redan nämda slaget vid Stum, i den öppnaste fara att förlora antingen sitt lif eller sin frihet. Under hårdaste fäktningen hade Konungen blifvit skild vid sitt folk och råkat i handgemäng med fienden, då en Polack fick tillfälle att fatta dess gehäng, vid hvilket Konungen skilde sig och derigenom undkom; hvarefter han strax åter blef anfallen och så omgifven, att en af Polackarne kunde gripa den arm, med hvilken han försvarade sig. Det var nu som SOOP tillkommen fällde angriparen, och sedan beledsagade sin Konung till Svenska hären.

Man är skyldig GUSTAF ADOLFS stridsmän den rättvisa, att tro det icke den ringaste

ibland dem hade underlåtit att göra samma försök till sin Konungs frälsning; och, med framgång eller icke, hade uppsåtet varit lika berömligt; men äfven är man skyldig att inse vidden af den välgerning, som Försynens godhet tillät Herr Soop, att, framföre andra, utöfva emot ett i den stunden blottställdt fädernesland. Föreställom oss, att, i Herr Soops sinne, kärleken till lifvet hade kunnat uppväga troheten för sin Konung, så hafva vi tillika föreställt oss denna Konungs död eller fångenskap, och gifves då något slags elände, som ej med grymhet vill nedkasta sig öfver detta olyckliga land, der thronföljden är tvistig, arfvingen ett barn, styrelsen obestämd, drätseln förstörd, folket förtvifladt, landet utblottadt af 70 års krig, Riket ännu dödligt sjukt af maktgirighet, hämd, begär och söndringar? Följderne af denna olycka, af denna störtnöd, hade icke varit beräkneliga för Sverige, för hvart stånd, för hvar enskilt medborgare; och hvilken mer än mensklig anda hade förmått upprätthålla ett välde, hvars hela styrka var Gustaf Adolfs person?

Men denne Konung hade sig förelagdt att inrymmas i ett ännu större verldsljus, innan han fick försvinna. Religionen och Samhällsfriheten borde hafva ett skygd, ett försvar: de kallade honom till Tysklands fält, på det han skulle bräcka de fängsel, med hvilka en ensidig makt ville först tvinga dessa orter och sedan det öfriga af Europa. Historien upplyser, huru Gu-

STAF ADOLF kom, såg och segrade; hon förtiger icke heller dem af hans undersåter, hvilka hämtade af sin Konung efterdömen, för att lika ärerikt meddela den åt kommande tidens hjeltar.

Efter slaget vid Stum sattes Herr SOOP till Öfverste för Vestgöta Kavalleri, med hvilket han bevistade Tyska kriget, ifrån dess begynnelse. Hos samma folk hade han likasom uppvuxit under årliga fälttåg, alltid ense med dem i begreppet om sin skyldighet emot Konung, fädernesland och egen ära: med samma folk verkställde han nu de stränga pligter, som han hos dem yrkat och inskärpt. De täta anfall och försvar, som SOOPS Regemente i detta krig uthärdade, betyga sådant; allramest i slagtningarne vid Leipzig och Lützen, å hvilka begge ställen det utgjorde en del af högra flygelns Kavalleri; ifrån hvilket Konungen sistnämda drabbning olyckligtvis ryckte ut och skyndade till sin död.

Det rättmätiga qval, som Svenska hjertat kände vid denna förlust, blef en ny kraft till nit och ifver, både i nationen och armén. Medborgaren, fältherren, officeraren, soldaten: alle tillgifne GUSTAF ADOLFS minne, trodde sig helga sin dyrkan åt hans älskade skugga, då de ståndaktigt utförde hans vilja och hans verk, ställde på Sveriges säkerhet, uppkomst och heder. I den mån så trogne undersåtare hade njutit ett närmare tillträde till Konungens ynnest, täflade de att utmärka i denna väg sin tack-

samma vördnad; och detta blef äfven för Herr Soop den enda tillfredsställelse vid saknaden af en Konung, som med så mycken nåd och rättvisa hade känt och erkänt hans redliga uppsåt, hans trogna tjenst.

Såsom förut är anfördt, upptogo krigen Herr Soops manliga ålder, och lemnade således mindre ledighet att deltaga på annat sätt i allmänna ärenden. Vid Riksdagarne var han dock ofta närvarande, och hedrades 1627 med det vigtiga förtroende af sitt stånd, att insättas i det Utskott, som qvarstannade efter Ständernas afresa, för att, med deras makt och myndighet, besluta öfver saker, som Konungen behagade i hemlighet föredraga. I Konungens framställda frågor och Utskottets svar grundlades Sveriges deltagande i Tyska kriget. De skäl, som härvid anföras, röja både statskonst och medborgerliga tänkesätt: begge af äkta art.

Herr Soop afled 1638, fyratiesex år gammal. Tre år före sin död hade han med Fröken Anna Jöransdotter Posse ingått i äktenskap, men lemnade ej barn efter sig. Han är begrafven i Choret af Skara Domkyrka, der ett präktigt monument förklarar värdigheten af den dödas stoft, som derunder förvaras. Måtte det alltid hos de lefvande ingifva Herr Soops känsla för medborgerlig dygd, i förening med undersåtlig trohet!

HANDLINGAR

RÖRANDE

SVENSKA AKADEMIENS

HÖGTIDSDAG,

DEN 20 DECEMBER 1801.

INNEHÅLL.

Direktörens Tal.

RiksRådets, ÖfverStåthållarens och Amiralens, Herr CLAS FLEMINGS lefverne, af CARL GUSTAF NORDIN.

Den 20 December 1801 hade Svenska Akademien offentlig Sammankomst på Stora Börs-Salen.

Akademiens Direktör, HofKansleren m. m. Herr ZIBET *öppnade Sammankomsten i följande ord:*

Akademiens sextonde högtidsdag upplyses icke af hennes Beskyddares lifvande öfvervaro, och just derföre skulle hennes brinnande tacksamhet fritt kunna utblossa, om ett språk gåfves för själens innersta rörelser, om det dystra flor, som höljer Konungahuset, lemnade rum för andra känslor än sorgens. Trogne undersåtare dela dem, och deras utbrott är ett behof för hvem som fått nalkas denna älskvärda För-

ste *), som blifvit i Norden synt, lik de stjernor som hastigt lysa och falla.

Dyra skugga! Om från de sälla rymder, dygdernas ursprung och belöning, Du ännu vänder ömma blickar på de för dit hjerta käraste föremål; om det eviga lugn Dig omgifver kunde störas af deras klagan, skulle det likväl trösta Dig, att höra den af millioner munnar upprepas; att se Dig lika begråten i Svea land och hos det folk, som i din milda styrelse förutsåg sin lycka. Saknade Prins! Den intagande godhet, som stämplade ditt hela väsende, hade redan i våra bröst, med den vördnad som var din rätt, förent den mest frivilliga tillgifvenhet, och den jord, som med bestörtning sett ditt slut, var för Dig icke mera främmande, än den som med glädje såg Dig födas. Blifve din åminnelse helig! Gifve ditt blod, till seklernas ända, Sverige Konungar! Njute ditt stoft hvila med deras!

Allvisa Försyn, som med åskans viggar förkunnar jordens beherrskare din öfvermakt, som i motgångarnas lågor härdar deras dygd och be-

*) Hans Durchlauchtighet, ArfPrinsen Carl Ludvik af Baden hade, vid afresan ifrån Gripsholms Kongl. Slott, med döden aflidit i Arboga den 16 Dec., och denna bedröfliga händelse hade föranlåtit Deras Majestäter, Konungen och Drottningen, att begifva sig till sistnämda stad, och uppskjuta Deras tillämnade återkomst till Stockholm.

reder deras själar, att emotstå förblindelsen af en blindare lyckas lysande öden, då Du för Gustaf Adolf bestämmer sällhetsmåttet, förgät icke de tyngder, som redan vägt på hans unga hjerta, sem pröfvat hans styrka! Måtte fägringen af hans lefnads sommar och höstens frukter vedergälla vårens stormar och mödor! hör de suckar, som, förut i dag utgjutna inför Ditt altare, upplyfta sig åter på hoppets vingar, att nedkalla välsignelser öfver Konungen, hans hus och regering.

Direktören fortfor:

Den rättmätigaste sorg urskuldar icke uraktlåtna pligter; Akademien går att fullgöra sina. I Vältaligheten har Akademien till täflingsämnen uppgifvit de fem frågor, som äfven en gång förut (år 1800) varit framställda. Fem försök hafva inkommit, hvaraf tre afhandlat frågan, om upphofvet till menniskans sanna upplysning; tvenne den, om ålderdomen är ett tillstånd af förlorad sällhet eller blott af ombytta föremål derföre; samt det femte, frågan om vältaligheten blott är en konst att pryda sitt ämne, eller att bättre upplysa detsamma. Om Akademien äfven nu saknat den tillfredsställelsen, att lemna den högsta belöningen, äger hon den, att genom den andra guldpenningen utmärka sin aktning för författaren af skriften N:o 2, som har till ämne: Upphofvet till menniskoslägtets sanna upplysning; och till valspråk:

Veritas visu et mora valescit.

Tacitus.

Sedan stycken af denna skrift blifvit uppläsne, framkallades författaren, Notarien vid HofConsistorium Magister JOHAN GUSTAF BURE, och blef, vid belöningens öfverlemnande, af Direktören komplimenterad.

Direktören förkunnade vidare, att i Skaldekonsten, der fritt val af ämne varit de täflande öfverlemnadt, tjugoett försök inkommit. Åt intetdera hade Akademien kunnat lemna den högsta belöningen, men med den andra guldpenningen funnit rättvist att utmärka N:o 11, Fosterlandskänslan, med valspråk:

Amour de la patrie! ô flamme vive et pure
Que la vertu nourrit, qu'alluma la nature,
Lance tous tes rayons, échauffe mes esprits,
Et comme dans mon cœur brille dans mes écrits.
SAINT MARC.

Denna skrift upplästes, och dess författare, v. Notarien vid Stockholms Södra Kämnersrätt Hr EMANUEL WAHLGREN blef framkallad, och emottog belöningen af Direktören, som dervid förklarade den uppmärksamhet Akademien fäst på skriften.

Slutligen förkunnade Direktören, att Akademien till nästa års täflan, med Konungens nådiga samtycke, uppgaf

I Vältaligheten

de fem ämnen *), som tvenne år varit framställdta.

I Skaldekonsten

lemnades de täflande frihet att sjelfve välja ämne, med inskränkning till det allvarsamma.

Den Skådepenning Akademien detta år hade låtit prägla, föreställer på ena sidan RiksRådets, ÖfverStåthål-

*) Se Handlingarne för år 1800.

larens i Stockholm och Amiralen Clas Flemings bröstbild med namn och titlar, samt på den andra en segervård af skeppstammar och flera sjö-attributer, bakom hvilken visar sig en utsigt af Norrmalm, som genom hans verksamhet blef till stor del bebyggd, och, jemte Stockholms stad i allmänhet, med nyttiga inrättningar försedd. Omskriften, hämtad ur Virgilii Eneid, betyder, i sammanhang med nedanskriften: «Att den tornkrönta staden «och skeppstammar, ryckta från fiendtliga kölar, äro min«nesmärken af denna stora man, som uppoffrade sitt lif «för fäderneslandet 1644.» Denna Skådepenning blef utdelt till bemälte RiksRåds närvarande afkomlingar, till utrikes Ministrar och utlänningar, samt, jemte den vanliga Jettonen, till Akademiens egna Ledamöter.

Den lefvernesbeskrifning öfver RiksRådet Clas Fleming, som Akademiens frånvarande Ledamot Herr Carl Gustaf Nordin författat, upplästes.

MINNE

AF

RIKSRÅDET, ÖFVERSTÅTHÅLLAREN
OCH AMIRALEN,

HERR

CLAS FLEMING.

J.F.Martin fc.

Ibland Medborgare, hvilka äga rättmätigt anspråk på den högaktning, som tillhör en större förtjenst, räknar Akademien RiksRådet, Amiralen och ÖfverStåthållaren Herr Clas Fleming; och af sådan anledning föreställes hans bild på den Skådepenning, som nu blifvit framgifven.

Förtjensten hos en man, som lefvat längre tillbaka, är väl fredad ifrån samålderns benägenhet att förringa saker af högre syftemål; men desse äro äfven i fara att sakna ett tillbörligt afseende, då tiden bortskymmer de svårigheter, hvilka företeddde sig vid utförandet. Samtiden kände dem; men, undanröjde, vilja de likasom försvinna ur efterverldens åsyn.

Om denna farhåga äger grund, så bör hon i synnerhet väcka uppmärksamhet vid minnet af Herr Clas Fleming, hvars hela lefnad var en kedja af bemödanden att öfvervinna de hinder, som lågo i vägen för ett uppstigande Fädernesland. Hans embetstid inträffade, då Europa kände sig fördt till en oundviklig brytning: då Sverige första gången skulle intagas i allmänna Statssystemet: då Gustaf Adolf var Konung, Axel Oxenstjerna dess Minister, Banerer, Hornar och Torstensöner färdige till sin

bestämmelse: således, för stora företag ett öppet fält: således hjeltar, som ifrån Sveriges sida kunde beträda detsamma. De öfriga saker hade dock icke ett lika lyckligt förhållande: Drätselverket i oordning, Flottan förfallen, Handeln obesörjd, andra Näringar vanskötta; välmågan ingen ting mindre än allmän hos Folket.

Föga kunde någon tidigare än Gustaf Adolf upptäcka bristerna i sitt Rike och vända en skarpsinnig omtanke till deras botande; men också var hans första regering besvärad af så ovanliga motstånd, att han, med bibehållandet af sin krona, ensamt ådagalade sin storhet. Frederne, som följde på de ärfda krigen med Danmark och Ryssland, tillåto framdeles förbättringar, hvilka, ehuru inskränkte af knappa tillgångar, likväl ökade Rikets styrka till de. förestående fälttågen emot Polska Makten. Flottan fordrade ett skyndsamt upphjelpande ur dess förfall, och sådant skedde medelst första inrättningen (1619) af det sedan nämda Amiralitets-Collegium; en gemensam vård, uppdragen Riks-Amiralen Gyldenhjelm och flere nu tillförordnade Under-Amiraler, ibland hvilka Fleming håde främsta rummet och egentliga föreståndarskapet. Hos sin Konung ägde den förre skyldskapens bevågenhet: den sednare verksamhetens förtroende: begge, jemnlike i nit för fädernesländets befordran, skulle de i en således förenad embetsbefattning icke sakna lycklig framgång.

Den

Den visade sig ock, några år derefter, då Konungen kunde med trettie väl bevärade skepp ankra vid Düna-strömmens utlopp, gå med tropparne i land och intaga Riga. Så väl vid detta tillfälle, som de följande åren, då Lifländska och Preussiska fälttågen fordrade Flottans rörelse i Östersjön, var FLEMING i befälet alltid närmast RiksAmiralen, hvilken kände styrkan för sig och säkerheten för Riket af ett sådant biträde. Konungen, äfven derom öfvertygad, dröjde icke att förklara sitt välbehag öfver FLEMINGS trogna och nyttiga tjenst, medelst kallelse till Rikets Råd (1625), der han i en mera vidsträckt styrelse kunde ännu mera gagna med sin upplysning, erfarenhet och sällsynta gåfva att lätta alla saker i verkställigheten. I denna värdighet fullföljdes dock befattningen med flottan, hvars uppkomst låg GUSTAF ADOLF om hjertat, i den mån Danska Sjöväsendet dagligen vann förbättring och statsklokheten förde hans tankar till deltagandet i Tyska kriget.

Förberedelsen till detta vigtiga steg omfattade många händelser inom Riket, till hvilka anledningarne voro dels öppna, dels hemliga. Sedan RiksSkattmästaren KRUUS afled, hade dess embete ej blifvit tillsatt; RiksRådet JOHAN SKYTTE förrättade det, såsom President i Räknekammaren, alltid med Konungens synnerliga välbehag; nu fordrade likväl omständigheterne, att Friherre SKYTTE borde lemna Stockholm och

emottaga General-Guvernörskapet i Riga. Konungen uppdrog då sin svåger, PfaltsGrefven JOHAN CASIMIR, förvaltningen af Rikets Kammarverk; men som denne Prins hvarken var mäktig landets språk eller kännare af dess Kameral-författningar, sattes honom vid sidan Riks-Rådet FLEMING såsom Kammar-President.

Kammarverkets förfall, äfvensom orsakerne dertill, kunna ej här beskrifvas; men väl nämnas, att ej mindre Konungarne, än de som förestodo dessa verk, skulle orättvisligen för det samma belastas med förvitelser. Vid allmän fattigdom, och med inkomster som ej svara emot behofven, skall det hända alla Regeringar, att tryckas af samma vedermöda som Sverige den tiden erfor. Sjelfva statsförfattningen gjorde detta onda oundvikligt, helst när härtill kommo täta revolutioner, hvilka aftvungo Konungarne allt slags eftergifvenhet, nu vid grundsatserna, nu vid deras tillämpning.

Man får således ej vänta, att brister och oredor, med noggrannaste förvaltning, denna tid kunde förekommas. De styrande förmådde ej mer, än att hålla ordning, der den fann rum: att med kloka föreskrifter böja det svaga i författningarne till drägliga följder: mildra genom omtanka de olägenheter, som voro lagfästade: samt i öfrigt vaka emot list, bedrägeri och sjelfrådighet vid Kronans uppbörd och utgifter. Dessa styrelsegrunder, flitigt iakt-

tagne, hade den goda verkan, att staten, under de fem år PfaltsGrefven och RiksRådet FLEMING förestodo drätseln, hade säkrare penningtillgångar än någonsin tillförne; äfvensom påföljande åren i märkligt mått förlorade samma förmån.

Konungens död och en ny Regeringsform skilde nyssnämde Herrar 1634 vid Kammarsakerne, hvilka nu tillföllo RiksSkattmästaren. PfaltsGrefven erhöll full ledighet; men RiksRådet FLEMING blef ÖfverStåthållare i Stockholm. Här inträffade den sällsynta förening, som alltid borde äga rum emellan embetet och personen. Hufvudstaden hade ej mer, än andra stora inrättningar, hittils njutit någon sammanhängande tillsyn eller styrelse, och der alla saker voro i oordning, tarfvades en man af utsökta egenskaper att ställa dem till rätta. FLEMING, understödd af Regeringen, gick med stora och kraftiga steg till ändamålet. Norra förstaden, som obetänksamt, igenom förunnad stadsrätt, var skild ifrån Stockholm och hade egen Magistrat, samlades åter till en gemensamhet: husen i begge förstäderna, ställda om hvarannan, efter hvars och ens behag, reglerades med breda gator, torg och qvarter: för Norrmalm, som bestod af 1000 gårdar, var allenast Klaras kyrka; nu fullbyggdes Jakobs, och sattes i stånd utan Församlingens bekostnad: i gamla Staden, på begge sidor om murarna, tillhöllos tomtägare, att, efter GUSTAF ADOLFS stadfästade plan-

ritning, uppföra husen: slussen byggdes, bryggor i stränderne anlades, stora Barnhuset inrättades, staketet och tullarne sträcktes längre ut än tillförne: stadens inkomster bragtes på stadgad fot: fördelning skedde af embetsgöremålen emellan Borgmästare och Collegier: Politi-författningar vidtogos till god ordning i staden, vid broar och lastplatser: privilegierne för Stockholm utfärdades.

Befattningen med Stockholms styrelse, beqvämlighet och prydnad föranledde sjelfvilligt till omsorg för tillväxten af dess förmögenhet och styrka. Igenom Kommerse - Collegii inrättande 1637 borde för alla slags näringar i Riket födas ett nytt hopp, i synnerhet för Stockholm, då dess verksamme ÖfverStåthållare tillika förordnades till Presidént. Handlingarne för denna tid utvisa, att ingen af de delar, som tillhöra borgerlig rörelse, ifrån Regeringens sida lemnades obesörjd, under de sju år som RiksRådet Fleming förde ordet i bemälte Collegium. Man finner då utfärdade författningar rörande Myntet, Tullen, Licenten, Rekognition, Sluss-afgifter, Lotsverket, Marknader, Handeln, den ut- och inländska samt på Rikets gräns, äfvensom emellan Upp- och Sjöstäderna, reglerades: Seglations-ordning utgafs: skeppsfarten på Spanien uppmuntrades med särdeles förmåner: priset på salt nedsattes: utförseln af förädlade inrikes varor lättades: Svenska köpmän och skepp erhöllo betydliga friheter, i jemförel-

se med främmande: handtverkerierna skyddades och lifvades: nya städer anlades: till hämmande af landsköp och lurendrägerier vidtogos nödiga försigtighetsmått, allt efter tidens och omständigheternas medgifvande.

Under denna vidsträckta handläggning, än med Kammarverket, än med handelsärendena, än med Stockholms slott och stad, hade närmaste vården om Örlogsflottan likväl alltid förblifvit oafbruten hos RiksRådet Fleming.

Han var redan 1629 af Konungen nämd till Amiral; och då militära med civila göremålen 1634 förenades hos det då stadgade Amiralitets Collegium, behöll RiksRådet Fleming sitt rum såsom första AmiralitetsRådet. Tyska kriget, hvilket fortlopp, fordrade ej särdeles flottans tjenst; men det med Danmark uppkomna missnöje, som flera år varade och beredde utbrottet af ett krig, anmanade desto flitigare till Svenska sjömaktens iståndsättande. Snart inträffade hvad Gustaf Adolf så tidigt förutsett, nemligen, att Sveriges framgång i Tyskland skulle blifva farlig för gränssämjan med Danmark, och hade Konungen derföre, i samråd med Oxenstjerna, i en hemlig instruktion föreskrifvit hvad i sådan händelse borde göras. Den följdes till pricka. Fältmarskalken Torstenson inföll i Hollsten, intog Jutland: en armé sammandrogs på Svenska sidan under Fältherren Gustaf Horn, och Örlogsflottan utrustades.

Befälet öfver denna anförtroddes RiksRådet Fleming, som, vid början af sommaren 1644, utlopp med 40 örlogsskepp ifrån Stockholm. Sedan hon kastat ankar vid Christianspris, utanför Kiel, och öfverläggning blifvit hållen med Grefve Torstenson, som besökte honom på dess skepp, gick flottan under Femern, hvarefter denna Ö, igenom landstigning och Danskarnes fördrifvande, intogs. Tvenne dagar derefter bådades Danska flottans ankomst, då Fleming genast gick henne till mötes, och lefvererade den 1 Juli sjöslaget vid Colberger Heide. Fiendtliga flottan, bestående af 39 skepp, förutan brännare, anfördes af Konung Christian IV, som med goda kunskaper i sjöväsendet förenade mod och klokhet. Vid första anseglandet hade fienden fördelen af vädret; men RiksRådet Fleming gjorde en vändning kring Persdorfsudde, så att han kom opp i vinden, då flottorna träffade flera gånger med häftighet, till dess den Danska lemnade platsen och drog sig undan till Köpenhamn *). Danske Amiralen Gö-

*) Vid pass klockan 1 efter middagen, begynte Danska RiksAmiralen at skiuta på oss, och blef honom dicht svarat igen, och gick drabbningen därmed skarpt an; och som H:s Exell. med flottan var gången honom den resan med starkt canonerande förbi, vände H:s Excell. om och gick honom åter lofvarts an igen, följde ock de andre skeppen desse tvänne vänningar efter. Hans Excell. fick denne resan den Danske RiksAmiralen med några få skepp som hos honom vistades (hvilka tilförene voro de främste och i vänningen blefvo efter) framför sin bog, då H:s Excell. med flit sökte att göra

ran Vind tillsatte lifvet, andre af befälet sårades, och Konung Christian, som såg om-

honom afbräck och komman om bord, men han var något litet förut, och skyndade sig, som bäst han kunde, undan, brukandes sina stycken akterut, och H:s Exellent honom intet mer än, med de fremsta styckena på bogen, canonera kunde, hvarmed H:s Exell. sköt honom långskeps, och förtogs H:s Exell. med hvart skott farten, och han som sköt akterut, van därigenom så mycket mera fortgång, och kom sin kos, skutandes H:s Exell. tvänne skott i bogen jemte vattnet, hvarigenom H:s Excell. Amiralen nödgades gå bidivind och stoppa igen hålen. Bemälte Danske Amiral hölt dermed drägen, hade igen alla sina skottportar, så at han föga värn göra kunde; hade de andre Hennes Kongl. Maj:ts skepp, som kommo honom emot, gjort sin flit att tasta honom an, skulle han straxt hafva varit i våra händer. Denne låg och vrok i hela tre timmar och höll i lää, nederom den Danska flottan, utan tvifvel ock att reparera sin undfångne skada. Medan H:s Exell. nu såg att fiendens flotta begynte något branslera, ty skickade H:s Exell. sin jacht ut, och gaf ordres till några officerare på de skepp som den bero och til tals komma kunde, det H:s Exell. med hela flottan skulle hålla dreijen mit igenom fiendens flotta; Hans Excell. utskickade kom med samma jacht om en stund tillbaka, med förmälande, att förrättat var hvad honom befalt blef. Derföre lät H:s Exell. tredje resan sätta sin cours rätt åt fiendens flotta, då befanns intet många Hennes Kongl. Maj:ts skepp som stälte sig til at följa H:s Excell. efter, mästedelen gingo lofvarts upp som förr, skuto fuller sjärran äfter, samt kunde tilläfventyrs drabba och mästedels ringa skada göra. I begynnelsen af denna drabbning gjorde fienden ut både blinde och bramsegel, gående undan; H:s Exell. kom då bak i flottan och råkade i hop med Vice Amiralen samt 3 andre skepp, som höllo sig nätt intill honom, hvilke alla häftigt sköto på H:s Exell.

kring sig tretton stupade, fick 23 kontusioner samt förlorade sitt högra öga. Då fienden föl-

så att både master, stänger, segel och tackel, mäkta ting blefvo beskadde, och fick H:s Exell. tillika 3 skåt å nyo under vattnet, så att Hans Exell. i längden ej uthålla kunde, utan måste hålla bi och reparera dessa skador. De andra skeppen, som H:s Exell. Amiral hade följt efter, de voro få, måste ock gå lofvats ifrån fienden, hvarigenom han fick rådrum att gripa stånd; men när H:s Exell. den 4:de gången avancerade på fienden, råkade han så småningom undan och omsider förtog natten och mörkret så vida aktionen, at Hans Exell. icke visste hvilken som var vän eller fiende, och vi fördenskull å begge sidor måste upphöra med fägtandet.

Medan H:s Exell. Amiralen och då med flottan var stadd uppå grundt vatten och nära landet, fan H:s Exell. raisonabelt, att gå något litet därifrån; lät fördenskull sätja eld i lanternan, på det flottan kunde hålla tillhopa, och gick vid pass 3 glas ifrån landet, fienden förde ingen lanterna, utan förfogade sig stillatigandes sin väg.

Vid midnattstid vände H:s Exell. med flottan tilbaka, dit som combatten förelupen var, och om morgonen, som var den andra ditto, præsenterade med hela flottan sig till slags igen, då kunde man intet förnimma något skepp utan våra egna, och var då den Danska flottan bortgången, lemnandes oss platsen eller valstaden. H:s Exell. lofverade med flottan deromtrent fast hela dagen, men intet kunde förnimma hvar fienden var blefven, kunde fördenskull intet resolvera, antingen man skulle söka honom efter åt Belt, eller ock Sundet. *(Utur R. R.* Flemings *Sjö-Jurnal. Mskr.)*

Och efter som Kungen i Danmark mellertid var ankommen til Köpenhamn med de skepp han i Vester-

jande dagen ej syntes från det ställe, hvarest drabbningen förelupit, förfogade sig Svenska

sjön haft hade, hafver han sig der sammastädes straxt samlat, och är således, med en flotta af några och fyratio skepp, gången till sjöss den 29 Juni. Och aldenstund vinden honom fogade, hafver han tagit sin kosa kringom Möön, inåt lilla Belt, så at han den 1 Julii är ankommen til vår flotta, då liggandes under Femern.

Då nu denna saliga Herrn fick kunskap om Konungens i Danmarks och den Danska flottans ankomst, är han straxt gången till segels, närmare inåt Belt, at vinna sjön och lofven af fienden, hvilket ock honom så vida är angångit, at den tid fienden med fult segel gick på honom, intet annat menandes än han skulle retirera sig, hafver den salige Herren med en behändighet vunnit fienden lofven och farten af, och således kommit med honom till ett hårdt fägtande, ifrån 11 förmiddagen intil blå mörkret, hvarest han åtskilliga drabbningar hafver hållit, och med ständigt skjutande fienden så tvungit och beängstigat, at han på sidolycktene hafver måst taga flygten.

Hafver altså i denne sjöslagtning igenomborat och shutit åtskillige Konungens i Danmark skepp, särdeles det, den Danska Amiralen var uppå, fördärfvat. Och han, Amiralen sjelf, är skuten, och kort derefter död vorden. Såsom ock således satt Kungen an, så at åtskillige förnäme Cavallierer, honom vid sidan, äre en del ihjelskutne och til döds sargade, och han Kungen sjelf, icke utan perplexitet af de omstående nederfallen och qvätster vorden, så at det af allom väl är säkert, at hvar någon längre dag varit hade och infallande natt och töcken icke hade skilt dem åt, hade tvifvelsutan den Danske flottan då varit slagen och ruinerad. *(Ur Personalierna vid R. R.* Flemings *Likpredikan, hållen af* Ol. Laurelius.

flottan tillbaka till Christianpris, för att underhålla gemenskap med Grefve TORSTENSON. Danska flottan visade sig åter den 7 Juli och ankrade utanför, då RiksRådet FLEMING beslöt att med första vind löpa ut emot fienden; men Grefve TORSTENSONS ofta förnyade afstyrkande, och i synnerhet ett beständigt motväder, hindrade verkställigheten. Häraf togo de Danske tillfälle, att, ifrån en den 25 Juli anlagd skans i stranden, ehuru på långt håll, oroa de närmaste Svenska skeppen; hvilket medförde den olycka, att en förflugen kula följande morgonen träffade Amiralskeppet Sceptern, och ändade FLEMINGS lif *).

*) Den 25 Juli. Samma afton ställde Kungen i Danmark 2:ne sina stycken på landet här vid hamnen, och därmed lät canonera flottan till några skott om aftonen.

Den 26 dito uti dagningen skedde continuation således, att Smålands Leijonet måtte uptaga de första skotten, men sedan det varpade sig något litet bättre in i hamnen, gick canonerande an på Scepter, och detta så illa, att, som beklagligast är, H:s Exell:s stod och tvättade sina händer och sitt ansikte, feck en styckekula akter in genom companen, som drabbade H:s Exell. genom tjockaste låret, så att H:s Exell. föll neder, och vid pass halfgången 8 gaf upp sin anda, annammandes tillförnde det högvärdiga Sacramentet, förmanandes alla som när voro, at strida manligen, så att Hennes Kongl. Maj:ts Skepsflotta väl måtte komma in salvum hem i Svenska skären igen. Herr GeneralMajoren WRANGEL bad han i synnerhet, som Prädikanten Herr MÅRTEN HOLM och Öfverste-Lieutenanten ALEXANDER JERFVING (IRWING) betyga, at han ville stiga på detta skeppet Scepter in, och det föra till Hennes Kongl. Maj:ts

Om RiksRådet Fleming, såsom hjelte, må man säga, att det höfdes honom dö uti ett

tjenst väl igenom' och sig låta vårda om flottans conservation. *(Ur R. R.* Flemings *kontinuerade Sjö-Journal.* Mskr).

Men efter som den Högste Gud, efter sin goda och faderliga vilja och försyn, alting skickar och regerar, i synnerhet disponerar krigen och dess utgång, altså hafver då mörkret och natten separerat dem ifrån hvarandra. Och ehuruväl denna saliga Herren hafver gort sin flit, att få sedan visse kunskaper om fiendens tillstånd, förehafvande och retraite, så hafver han likvist uti fem dygn ingen visshet derom förnummit; hafver fördenskul lagt i hamnen för Christianpris, att bota och reparera den skada som skeppen til tackel och tyg, så väl som master, och sig sjelfve tagit hade: jämväl ock, att kunna med desto bättre maner och valliance, söka fienden igen. Men emedan deruppå följde et contenuerligt östanväder, som hölt vår flotta in i hamnen så när i 4 veckor, at denne salige Herren, förmedelst stark storm och motväder intet kunde komma derut; då är den Danska flottan medlertid kommen thit tilbakar, och lagt sig utanför bem:te hamnen. Och ändock han (fienden) fördenskull icke hafver kunnat utseglande förhindra, så som sedan ock skjedt är, likväl hafver han, Kungen i Danmark, låtit oförmärkt sätja 1500 man i land på andra sidan om oftabem. hamn, med 4 halfva Cartoer, och 2 andra mindre stycken, kastat där en skants upp, och begynt at canonera våra därliggande skepp, hvilka och gorde den effect, förän de kunde köras därifrån medan de ett och annat skott låto på våra närmaste därhos belägne skepp afgå, råkade icke bättre, än at den 26 Julii om morgonen bittida, kom ett förflugit lod på Amiralsskeppet, och äfven träffade den salige Herren, som då stod och tvättade sig, och slog hans lårben af jemte hans dräng, hvilken hölt för honom vattnet. Af hvilket

kall, dit äran och Sveriges välfärd hade fordrat honom; men fäderneslandets röst emotsäger en bortgång, som medförde så många och stora förluster. Ännu behöfdes han att med sina råd stärka Regeringens öfverläggningar: ännu att med sin styrelse gagna Rikets handel, Orlogsflottan och Stockholms stad. Hvad han för dessa gjort är med korta ord nämdt, men ej utfördt. Det skall icke heller lätteligen kunna utföras. Väl skall man fatta skillnaden emellan flottan vid hans inträde i Amiralitetet, och den han lemnade vid sin afgång; men mängden af svårigheter, som han hade att här öfvervinna, skall dölja sig äfven för ett öfvadt öga. Skeppen, dem han emottog, voro ringa till antalet, till minsta delen byggda för örlog, sedan vanvårdade, föråldrade: beväringen illa anställd, obeqväm, ofullkomlig: folket samladt ifrån landsorterne, igenom utskrifning, utan all öfning och kännedom af sjöväsendet. När denna flotta skul-

undfångit skott han allenast öfverlefde vid pass 2 timmar. I hvilken ringa tid han beredde sig christeligen, saligen och väl til at dö, begick Herrans JEsu Christi heliga Nattvard, sin tro til styrko, sit samvet til vederqueckelse, och sedan öfverantvardade det skepp, han sjelf var uppå, GeneralMajor WRANGEL, som då tillstädes var, bedjandes och förmanandes honom, jemte flere andre som derhos voro, at göra och använda sin högsta och yttersta flit, at bringa skepsflotten in salvo igen. Gjorde derpå god reda och skriftermål, befallte sin själ uti Guds den Högstes hand, och tröstade sig med dessa nu förklarade Pauli ord, och sade: *Jag hafver kämpat en god kamp* &c. (Utdragit af Personalierne.)

le nu göras brukbar och svarande emot sitt ändamål, så saknades de som förstodo och kunde lägga säker hand vid byggnaden. Med penningar hade efterhand allt kunnat hjelpas; men bristen på dem var den största och beständigaste, under oupphörliga krig, i ett utblottadt land. Sådant var sakernas skick, sådan förlägenheten; och Fleming skapade dock en flotta, som med sitt goda och färdiga tillstånd, före kriget, bekymrade Konung Christian i dess Rådkammare: en flotta, som, under Flemings eget anförande, behöll sin plats på hafvet emot samma Konung, och som, under Carl Gustaf Wrangel, några månader efter Flemings död, krossade Danska sjömakten, beredde freden i Brömsebro, och i densamma Rikets förkofran, medelst tullfriheten i Öresund, samt tillvunna länder: Gottland, Jemtland, Herjeådalen och Ösel, jemte Halland under panträttighet.

I stammen var detta ej mindre RiksRådet Flemings verk, än grundläggningen till det skick och den värdighet, som vi i dag finna i hufvudstaden. Utan hans kraftiga åtgärd, att ifrån roten häfva inkomna oordningar, hade hans ypperste efterträdare stått handfallne och vanmäktige att uppbringa så många delar till så stor fullkomlighet. Hans uppdagade förtjenst ligger i de mångfaldiga förbättringar han åstadkom: den mindre synbare, i ännu flera, åt hvilka han ej borde mera, än bana vägen. Så litet han kunde afskräckas ifrån utförandet af

de saker, hvilka ett klokt beslut hade förklarat nödvändiga, äfvenså litet företog han sådant, som kunde sägas vara i förtid frambragt, och som till sitt bestånd saknade något föregående. Alla språng förbi naturens stationer, vid förädlingen af ett folk, ett samfund, en stad, ansåg han äfventyrliga: oftast ledande ifrån det mål man åsyftar. Detta var en följd af det sammanhang, som alla saker hos honom hade i föreställningen, och hvilket gaf hans verk så ofta en oförtänkt framgång. När han inrättade stora Barnhuset, gjordes den ena afsigten till ett medel åt den andra. Här skulle fattiga barn upptagas och försörjas, för att på stället lära fabrikslöjder: Fabriken skulle kläda besättningen på Flottan: Flottan skulle föda Svenska Medborgaren, i stället för att rikta utländningen.

Med sådan framtanka och vidsträckt utsigt öfver sitt förehafvande, förenade RiksRådet Fleming en drift och en rådighet, som slutligen förde alla motstånd på sida och tvingade dem att böja sig ur hans väg. Ofta fingo ifvern och allvarsamheten härvid påkallas: ofta fogligheten och sinnets köld; det sednare så mycket lättare, som samtiden har antecknat om denne Herre, att *han var tålmodig och icke lätt att reta till vrede;* hvilken egenskap ej mindre kom honom till måtta, än hans rättvisa, flit, redlighet och ståndaktiga mod; emedan ingen af dessa dygder kan umbäras hos den, som med åtskilliga och långsamma förberedelser måste främ-

ja ett stort värf; och af denna mödosamma art voro snart sagdt alla de förrättningar, som uppdrogos RiksRådet FLEMING. En god uppfostran och naturens benägenhet, lyckligen dervid använd, hafva således att dela emellan sig förtjensten af RiksRådet FLEMINGS lefnad. Han var född i Finland 1592, förlorade tidigt sin fader, Landshöfdingen öfver Nyslotts Län, Herr LARS H. FLEMING; men en öm moder, Fru ANNA HORN, vårdade hans uppväxt och ungdom på så förmånligt sätt, att han sedan med nytta i flera år bevistade utrikes Akademier, för att vidare inhämta vettenskaper samt taga kännedom af främmande orter och seder. Till fäderneslandet återkom han 1612, och gick genast till Svenska armén i Ryssland, hvilken anfördes af hans slägting, Fältherren EVERT HORN. Tvenne år hade han här tjent såsom Kornett, då Konung GUSTAF ADOLF erhöll ledighet att hugna och upplifva denna armé med sin närvarelse; under hvilken FLEMINGS egenskaper tillskyndade honom Konungens ynnest, så att han antogs till dess Kammarherre, och kort derefter förordnades till Ryttmästare för Uplands Kompaniet; ifrån hvilket han sedan 1619 befordrades till UnderAmiral. GUSTAF ADOLFS ökade förtroende utvexlade vidare efterhand FLEMINGS ökade förtjenster. Konungen skänkte honom 1625 godset Ringen i Liftland, hvarest han med denne Herre äfven hade gjort flera fälttåg till lands. Der möda, ordning, verksamhet, tillsyn fordrades, dit sattes

Fleming: han skulle upphjelpa stora Flottan: han skulle bygga en Skärgårdsflotta: han skulle flytta Amiralitetet ifrån Blasiiholmen till Skeppsholmen: han skulle anlägga nya Reparebanan: han skulle sammanhålla ett förvirradt Kammarverk under Tyska kriget: han skulle utvidga handeln och näringarne: han skulle gifva Stockholms Stad ordning, utrymme och värdighet. När Konungen i vänlighet ålägger Fleming att besörja klingsmidets införande i Riket, så anlägger han sjelf Vira Bruk på sin gård i Riala socken, sedan han sett Konungens förlägenhet med armén, som fördes till Rigas belägring, då värjor måste sammanhämtas ifrån de hemmavarande soldater, för att beväpna de utgående. Vid uppkomna bekymmer hos Konungen, under Tyska kriget, utkallas han, för att förtroligt emottaga Konungens tankar, och befordra dem till verkställighet. Förmyndare-Regeringen, och i öfrigt de Herrar, med hvilka han ansågs hafva gemensam befattning, meddelade honom ett lika beskaffadt förtroende, ynnest och vänskap. Drottningens Förmyndare gåfvo honom, vid afgången ifrån Kammar-Collegium, jemte Öfver-Ståthållare-Embetet, som med denna titel då inrättades, Lagmanssysslan i Norra Finland: Riks-Amiralen Gyldenhjelm nyttjade honom oftast att företräda sitt ställe i Regeringen, och lefde med honom såsom sin bästa vän: PfaltsGrefven Johan Casimir omfattade honom med en synnerlig kärlek och tillgifvenhet, som sedan varade

varade, emellan barn och barnbarn i dessa ätter.

RiksRådet FLEMING var tvenne gånger gift: 1618 med Fru ANNA GÖRANSDOTTER SNECKENBORG; 1638 med RiksDrotsen MAGNUS BRAHES Enkefru, HELENA BJELKE. Det sednare äktenskapet barnlöst; af det förra, jemte tvenne döttrar, tre söner, hvilka alla intogo rum i Rikets Råd, sedan de, icke långt efter faderns död, af Drottning CHRISTINA blifvit försatte i Friherrlig värdighet.

Förbunden till erkänsla emot all stor förtjenst hos Medborgare, skall Patrioten, när han åt tanken vill göra en högtid, föreställa sig alla stora Svenska män på en gång; och då skall han se CLAS FLEMING, i Öfverståthållare-Embetet i bredd med CARL SPARRE: vid Flottan, med HANS WACHTMEISTER.

HANDLINGAR

RÖRANDE

SVENSKA AKADEMIENS

HÖGTIDSDAG,

Den 20 December 1802.

INNEHÅLL.

Berättelse om det som föreföll vid allmänna sammankomsten. Direktörens tal och kungörelser.

Svar på frågan om Ålderdomen, af Gustaf Regnér.

Ålderdomen, Skaldestycke af Anders Carlson Kullberg.

Sång öfver August Ehrensvärd, af Michael Choræus.

Lefvernes-Beskrifning öfver Anders Celsius, af Carl Gustaf Nordin.

Den 20 December 1802 hade Svenska Akademien offentlig Sammankomst på Stora Börs-Salen, hvilken Konungen täcktes bevista i den vanliga Lektaren, hvarest äfven infann sig Hans Kongl. Höghet Prins VILHELM FREDRIK *af Stora Britannien.*

Direktören, Öfverste Kammarjunkaren m. m. Herr Friherre FLEMING *öppnade Sammankomsten i följande ord:*

Årets omlopp har återfört Svenska Akademien till den högtid, hvars första fordran hon i dag i Helgedomen uppfyllt. Med en aldrig försvagad känsla af vördnad och beundran för den hjelte, hvars födelse hon firat, har hon till de stora hågkomster, teckningen af hans öden upplifvat, endast behöft tillägga ömhetens rörelser för att

återfinna sig i den förtjusning, hvarmed hon vårdar sin odödliga Stiftares minne.

Under oförändradt intryck af denna förtjusning, hämtar Akademien förnyade anledningar till tacksamhet emot Försynen, ur de sorgliga erinringar, som återbäras från hennes sednaste högtid. Hon saknade då sin Höga Beskyddares närvara, och denna saknad förbittrades af tårar fällda öfver den dygdige Förstes hortgång, åt hvars nyfödda ättling hon nu begär samma dygder, men en längre bana för deras utöfning. I dag framträder Akademien till thronen under ljufva sinnesrörelser, i ett ögonblick, då Konungens hjerta ännu är varmt af de första känslor, med hvilka han emottagit ett nytt föremål för sin egen och sitt folks kärlek. Och hvad värdigare offer kan Akademien i denna stund der nedlägga, än den lifliga glädje hon vid detta tillfälle delar med hvarje trogen undersåte, med hvarje lugn och laglydig medborgare, än dessa förböner hon utgjuter för uppfyllandet af alla Konungens käraste önskningar. Må det nya stöd Allmaktens godhet skänkt Svenska thronen, äfven blifva ett rikt ämne för Konungens enskilta glädje. Må StorFörstens af Finland egenskaper, lyckligt beredde och länge vårdade af en Faders ömhet, ännu hembära mognade frukter åt den sena ålderdom, då Konungen skall nedböja sin gråhade hjessa för att trycka den sista välsignelsen på sina barn och bortgå från tidens mödor, glad af hoppet att

lefva i sitt folks kärlek, och i de dygder han tilldanat för dess sällhet.

Till offret af dessa Akademiens trogna tänkesätt ser hon i dag vid Konungens sida ett dyrbart vittne i en Prins, lika älskad bland de folk han besökt, som af det i hvars sköte han föddes. Och det är under tillfredsställelsen af så lyckliga föreställningar, som sånggudinnorna höja förtröstande blickar emot deras Beskyddare, och erbjuda honom det arf de åt honom förvara i dess Fäders ära och i en lika ljus men senare odödlighet. Det är, säger jag, omgifven af så glada föremål, som Svenska Akademien nu går att uppfylla sin första välgörares afsigt, och den angenämaste bland sina pligter, den att belöna.

Till ämnen för täflan i Vältaligheten hade Akademien uppgifvit följande 5 frågor.

1:o *Om Vältaligheten är en konst, att blott pryda sitt ämne, eller att bättre upplysa det?*

2:o *Om menniskoslägtet är skyldigt dess hittills ernådda grad af sann upplysning mera åt den stränga vettenskapliga bevisningen, än åt det allmänna sunda förnuftet och erfarenheten; och om hvad till allmänt verkande upplysning kan återstå, måste väntas af den förra eller af de sednare?*

3:o *Hvilka fördelar kunna vid menniskors moraliska uppfostran dragas af deras inbill-*

ningsgåfva; och betraktandet af våra tiders samhällslefnad, synes det böra göra denna sinnesgåfva mera mot- eller medverkande de moraliska förnuftsbuden?

4:o Om ålderdomen är efter naturens inrättning ett tillstånd af förlorad sällhet, eller blott ett tillstånd af ombytta föremål derföre?

5:o Hvilket är det rätta sättet att skrifva historien: att göra den till en tafla af menniskans odling och samhällsöden, sammanställd efter vissa pragmatiska synpunkter, eller till en blott sann och noggrann händelsekunskap, utan färger för inbillningen, och med öfverlemnande af alla tillämpningar åt läsarens eget omdöme?

Direktören förkunnade, att bland 12 inkomna skrifter, Akademien tilldömt det stora Priset åt N:o 3, hvaraf tiden likväl blott tillät att uppläsa valda ställen.

SVAR

PÅ

FRÅGAN:

Om ålderdomen är, efter naturens inrättning, ett tillstånd af förlorad sällhet, eller blott ett tillstånd af ombytta föremål derföre?

AF

HERR GUSTAF REGNÉR,

PROTOKOLLS-SEKRETERARE I KONGL. UTRIKES EXPEDITIONEN.

Skrift, som vunnit Stora Priset i Svenska Akademien 1802.

Den sol som nedergår, ännu sin skönhet har.

LEOPOLD,
Skaldestycket *Predikaren.*

Det är ett sällsamt rön i allmänna tänkesättets historia, att ibland de många vigtiga mål, som till denna domstols ompröfvande höra, finnes knappt något så obestämdt som värdet af menskliga lifvet. Generationers erfarenhet, som frånärft hvarandra njutningen deraf, börjad med seklerna, lemnar ännu oafgjord den angelägna frågan om dess sällhet. Att filosoferne bevist satsen och motsatsen, må förlåtas dem, ty hvad bevisa ej filosoferne? men det praktiska begreppet, detta oumbärliga stöd för vårt sinneslugn, borde ej finnas vacklande. Hvad är likväl, i allmänna lefvernet, och ibland alla klasser af menniskor, mera vanligt, än att höra lifvet ömsevis betraktas som den yppersta skänk och som ett missöde, som det allvarsammaste uppträde under solen och som ett gyckelspel, som en verklighet och som en dröm? Man beklagar med känsla dem, som dö i deras så kallade bästa ålder; men skattar ickedessmindre lycklig, ja ofta afundas de varelsers lott, som bortryckas i gryningen af deras dag, som ur barndomens slummer försättas i den eviga hvilan.

Denna tvekan; om menniskolifvet är sällt, äfven i dess ljusaste skifte, huru skulle den ej

sträcka sig till dess skymning, dess efter utseende minst gynnade del, jag menar ålderdomen? Man har lämpat på denna lifvets epok, hvad Ferneyske skalden, i ett utbrott af otålighet, skref om sig under en sjukdom. Man har i ett monument, ärnadt att åt efterverlden förvara en samlad skatt af våra redbaraste kunskaper, lånt hänförelsen af hans lyra, för att desto säkrare förringa denna ålder *). Den skulle, om tillämpningen är sann, vara ett tillstånd af vanmakt, beröfvadt all angenäm känsla och sjelfva begäret att njuta. Den skulle förtrycka sinnet med det närvarande onda, och öka detta med förtvifflande utsigter, äfven som med framfarna sällheters saknad. Den skulle sträcka förödel-

*) Mes organes lassés sont morts pour les plaisirs;
Mon cœur est étonné de se voir sans désirs.
Dans cet état il ne me reste
Qu'un assemblage vain de sentimens confus,
Un présent douloureux, un avenir funeste,
Et l'affreux souvenir d'un bonheur qui n'est plus.
Pour comble de malheur, je sens de ma pensée
Se déranger les ressorts;
Mon esprit m'abandonne, et mon âme éclipsée
Perd en moi de son être, et meurt ayant mon corps.

— Jag anför dessa verser sådana, som de flutit ur VOLTAIRES penna (*Epître XV* à Mr DE LA FALUERE DE GÉNONVILLE). Vid den tillämpning deraf i Franska Encyklopedien (Art. *Vieillesse*, Physiologie), som gifvit anledning att citera dem, hafva de undergått någon förändring, i sanning icke med bibehållande af allt deras behag:

C'est l'âge où les humains sont morts pour les plaisirs,
Où le cœur est surpris &c.

sen ända till tankekraften, qväfva snillets eld och förstöra själen förr än kroppen. . . . Starkt skuggad, förfärande är denna tafla; men finner dock temligen sin motbild i allmänna begreppet, och — fruktom ej att bekänna det — sin urbild i verkligheten. Ja, i det närmaste sådan visar sig ålderdomen hos de flesta; och kan man begära, kan man tänka sig henne mycket behagligare, utan att glömma de fysiska orsakerna? Gäst i en förfallen hydda, huru skulle ej själen känna olägenheterna af den ifrån alla sidor inbrytande förgängelsen? Åt denna tyckes naturen nu, så till sägandes, handlöst öfverlemna ett verk, hvars vidare existens hon finner onyttig, hvars ämne hon behöfver till nya skapelser. Man synes, på dessa anledningar, med skäl kunna fråga: *Om icke ålderdomen är, efter Naturens inrättning, ett tillstånd af förlorad sällhet?*

Men detta *synes*, lagdt på billighetens våg, gör det i något tvistemål tillfyllest, om det ock grundade sig på den största sannolikhet? Aktom oss väl, att med orättvisan af en förhastad dom förbinda en ännu brottsligare otacksamhet! I många fall framlyser naturens godhet och omvårdnad för vårt slägte så dagklar, att man borde tillsluta ögonen för att ej se den. Men ofelbart misskänna vi den i flera, och skulle tilläfventyrs i allmänhet vara mer lyckliga, om vi förstode att vara det. Eftersinna vi nog — hvars och ens samvete må besvara det —

eftersinna vi nog villkoren för den aftagande ålderns sällhet, att kunna med trygghet säga: den finnes ej? Den härjade hjessan, den vissnade hyn, förkunna de alltid sinnets förödelse? se vi icke under tiden det muntra lynnet qvarhållit intill senaste år? Man torde svara: detta är ett undantag i naturens vanliga lopp, som beror af omständigheter, dessa slumpens barn, så sällan förenade till något godt! Men låtom oss spörja de lyckliga som detta undantag träffar; vi skola finna det bero, icke så mycket af omständigheter, som af en dygd, om hvilken i egentligaste mening kan sägas, att hon är sin egen belöning. Om nu måttligheten — så kallas denna dygd — om en vis hushållning med ungdomens krafter — ty deruti består hon — kan medföra en liflig och glad ålderdom; så tyckes denna omsorg, och följaktligen äfven dess angenäma frukt, vara instämmande med naturens ordning. Är icke dessutom en hög ålder, oaktadt det släta begreppet derom, ett ämne för de flesta menniskors önskningar? Vi måste väl således hafva en aning om något densamma beskärdt väl, en ehuru mörk tillförsigt till naturens vård, som fördomen ej mäktat qväfva. Se der anledningar nog, om ej flera skulle finnas, att göra en tilläggning i vår fråga, och framställa henne mera opartiskt: *Är ålderdomen, efter naturens inrättning, ett tillstånd af förlorad sällhet, eller blott ett tillstånd af ombytta föremål derföre?* Sådan har ock Svenska Akademien densamma till täf-

lan framställt. Lycklig den, som besvarar henne till Akademiens nöje; men ännu lyckligare, om han i sitt hjerta och öfvertygelse finner henne besvarad till eget nöje!

Ofta ligger upplösningen af en tvistig fråga, der minst det förmodas, i rätta förståndet af ett ord. Försökom att fastställa begreppet om *sällhet*, hvarpå hela denna undersökning synes mig bero. Hvar lefvande varelse söker naturligen ett väl, enligt med dess egenskaper och således för dess trefnad nödvändigt. Urskiljandet af medlen till detta ändamål blef hos de förnuftlösa en instinkt, hvarigenom betogs dem friheten af valet, som blef menniskans lott och beklagligen ofta hennes olycka. Men möjligheten att missbruka denna förmån, bekännom det, förringar icke dess höga värde. Eller är det naturens fel, som i sunda förnuftet gaf oss en trygg ledare, att dess föreskrifter, nästan vid hvart steg, finnas motsagde af den hyfsade menniskans seder? Lik vandraren, som söker bivägar men träffar villostigar, är hon redan för vidt aflägsnad ifrån den rätta, då hon märker sin irring, suckar deröfver, och måste fortfara. Sällhetens väg, utstakad af naturen, är icke villsam; det är vårt öfver höfvan förfinade tänke- och lefnadssätt, med deraf uppkomna nya behof och fordringar, som göra honom sådan. I stället att eftersinna, hvad mått af sällhet, och

huru beskaffad, den visa naturen må hafva ärnat oss, tillskapa vi en af egen uppfinning, ett ideal, hvars uppnående, om det än gjorde oss lyckligare, ligger utom vår verkningskrets. Det är en bild som skimrar i molnet, som leende visar oss en halföppen himmel af nöjen, men till hvilken att upplyftas — försent märka vi det — naturen ej gifvit oss vingar. Harmsne att se försvinna vår dikt, men oförmögne att hämma den uppretade åtrån, störta vi oss i en flod af sinnliga njutningar. Så länge dessa kunna stridt följa hvarandra, sällan afbrutne af den tomma ledsnadens mellanskof, är man lycklig; men känslorna mattas, nöjet, som förlorat nyhetens behag, kan ej längre upplifva dem, och en allmän vämjelse slutar detta rus af lycksalighet. Orätt anklaga vi naturen, som tyckes mot den inplantade driften illa afvägt våra förmögenheter: det är ej naturens detta vilda njutningsbegär. En måttlig dryck ur källan släcker behagligt den friska menniskans törst; då deremot den ymnigaste icke dämpar febertörsten. Det må medgifvas, att ett brinnande begär stillas med mera vällust; men är det i sådana njutningar sällheten bör sökas? De vittna nog, dessa förtvinade varelser, som tömt vällustens kalk till bottnen, som redan i mannaåldern äro utlefvade gubbar, huru misstagit detta begrepp om sällheten är. De tänkte i sin förtjusning: låtom oss hämta blomman af lifsbehagen medan de gro; snart eller sent skall hon dock affalla;

hvad

hvad gagnar dess vissnade stjelk? Ett ljuft, ej ett långvarigt lif syntes vara målet för deras önskningar; och de skulle hafva rätt, desse Epikuréer, om ej kärleken till lifvet vore lika evig som sällhetsdriften, och om denna kunde förnöjas utan afseende på medmenniskors väl. Men här röjer sig naturens visa inrättning: att lefva länge och att lefva sällt, äro tvenne samrådande begär, men svåra att med hvarandra förlika; det är dygden allena som utgör deras föreningsband. Se der, svage! som studsar tillbaka vid namnet *dygd*, som tror henne bestå i blotta uppoffringar, se der likväl grunderna till en sannskyldig sällhet. Välj eller förkasta henne: hon skall hvarken tubba eller undanfly dig; men vald skall hon följa dig i alla lifvets omskiften, förkastad låta med ånger sakna sig. Icke utestänger hon sinnliga nöjen, men hon tillåter ej deras oinskränkta bruk, men de utgöra ej hennes väsende.

Hvem är hon då, denna himmelens dotter, af alla med otålighet sökt, af ingen, der hon allmännast sökes, funnen? Hon är — men hvad skulle hon vinna af en beskrifning? hon har intet som utmärker sig, ingen retande bild, ingen lysande egenskap; men hon bor i den redliges hjerta, och hennes rätta namn är *Förnöjsamhet*. Huru få af dem, som med så mycken omgång förgäfves sökte henne, misstänkte under denna enfaldiga drägt hennes va-

relse! Men antingen, ljufva Sinnesfrid! är du den gudomlighet, som naturen befallt oss dyrka, då hon inplantat hos oss begäret till sällhet; eller ock har naturen — skall jag nämna en sådan hädelse? — velat gäcka oss. Hafvom förtroende till denna hulda moder, hvars stundeliga prof af omvårdnad för sina foster äro oräkneliga som de. Rätt förstådd och uppriktigt följd, har hon aldrig gäckat någon; men hon hämnas med eftertryck på dem som gäcka henne.

Ett väl, bestämdt genom i daningen vunda egenskaper — man tillåte mig detta upprepande — måste af hvarje lefvande varelse sökas. Fins detta, hvad menniskan angår, i den dyrbara skatten af ett förnöjdt sinne, hvars ägande beror fullkomligen af henne sjelf; så är sällhetsbegreppet utredt och naturen till fullo rättfärdigad. Det fins, och kan ej betviflas, om icke af dessa ovärdiga, som sätta sällheten i berusande ögonblick. Men är hon lika säkert en sinnets författning, ett tillstånd; så uppgifve man ett, tillika mera ljuft och mindre öppet för tillfälligheter än denna invertes frid, detta mellan hjertat och minnet underhållna förtroende. Der föds och dväljes den sannskyldiga sällheten, gömd för verlden, hvars buller och förströelser hon hatar, ostörd af händelsernas vexel-lopp. Se hennes afbild i den lugna dalen: den brusande vårfloden är förbi, sommarens brand har förhärjat fälten, höstens stormar öf-

verhöljt dem med vissnade löf; men ännu flödar outtömd källan i dalen, ännu grönskar dess helgade lund, och ännu ler en dröjande blomma i dess skjul. Så fortvarar sinnets frid genom åldrarnas skiften, så blomstrar hon i det goda samvetets hägn. Låtom oss betrakta henne i dess förhållande till de efter hand ombytta föremål, vid hvilka hon hvilar; följa henne intill gränsen af det ålderskifte, hvars utsigter man finner så bedröfliga: det är då vi skola kunna urskilja, hvad som för sällheten är qvar, och hvad som är förloradt; afgöra hennes bestånd eller obestånd, lif eller förödelse.

Allt det, som är fattligt med utvertes sinnen, utgör det rika förrådet för barndomens lycksalighet. Hon är öppen för hvarje intryck af en nyskapad verld, der allt är främmande; allt skall beundras, allt undersökas. Men denna lycksalighet — om det namnet må gifvas åt ett oupphörligen retadt förvett — stannar vid de vexlande ytornas spel; den inre känslan förblifver dervid i fullkomlig hvila. Det är således icke det goda medvetandet, som gör barndomen glad, som förljusar rymderna af dess synkrets; men något som kanske uppväger detsamma, okunnigheten om både godt och ondt. Man vet ej huru lycklig man är; men om glädjen ej går till hjertat, så går ej heller bedröfvelsen dit, och den oskuld som der hvilar, behöfver ej tryggas af samvetets vittnesbörd. Sälla tillstånd! huru mången skulle, vid fram-

lidnare ålder önska dig tillbaka! men man värderar ej oskulden förr än hon är förlorad. Ungdomen, som nalkas, har andra omsorger. Den inre känslan, som var likgilltig vid allt, låter nu intet utvertes intryck obemärkt halka öfver sig. Från att knappt känna att man hade ett hjerta, blifver man hjerta helt och hållit. Det deltar i allt som omgifver oss, behag eller obehag; det som behagar blir en vällust, det obehagliga en plåga, och lekarne förbytas i nöjen och tidsfördrif. Är det i dessa sällheten består, så tillhör hon ungdomen nästan med uteslutande rätt. Men för att njutas, begär hon det lugn, som tillåter besinnande; och äger man väl det i känslornas ålder? Man flyger otålig från det ena oförsökta nöjet, den ena okända graden deraf, till den andra; njutningen är blott ett sinnligt behof, förnöjandet af detta behof en öfverilning. Icke den således, icke det närvarande nöjet, men det som väntas, det som alltid återstår att njutas, med ett ord, hoppet synes mig utgöra denna ålders stora lycksalighet: det är den enda fasta punkt för det fikande sinnet, till hvilken det alltid återkommer, vid hvilken det med sann förnöjelse hvilar. Så irrar det skådande ögat, för hvilket ett skönt landskap i morgonsolens glans ligger utbredt, — så irrar det förbi de närmaste föremål, och hvilar gerna i den djupa aflägsenhet, der det, af inbillningen biträdt, genom halfdagens flor alltid upptäcker något som öfverträffar den öfriga utsigten. Men hoppet bedrar ofta, och sinnet led-

snar omsider vid dessa evigt förnyade villor. Emedlertid mognar förståndet och delar styrelsen med hjertat; ynglingen blir man, och föremålen för dess syftningar bestämda. Det är då som den sannare njutningen börjas. Man går med afmätta steg till sina mål, dem man antingen efter hand vinner eller i hvarje redligs omdöme bör vinna. I begge fallen lycklig: i det förra, genom framgången af sitt bemödande och nöjet att emottaga dess frukter, icke som en nådgåfva af den smilande lyckans hand, men som en belöning af den pröfvande rättvisans: i det sednare, genom medvetandet om renheten af sina afsigter och lofligheten af sina medel. Endast den är olycklig, som går miste om en belöning, den han ovärdig sökt; och hans harm bevisar hans ovärdighet. Det är sant, denna sällhet är förbunden med omsorg; född af mödan, behöfver hon dess fortfarande vård, dels att bibehållas, dels att utvecklas och fullkomnas. Men hvilken med sans begåfvad kan begära en ovillkorlig sällhet? i dödligheten ett fullkomligt oting. Lifvet är en vandring: att uppfylla dess mål, har naturen förlänt nödiga krafter. Om dessa missbrukas, om man genom förströelser finner sig upptröttad på halfva vägen; så förlorar den återstående allt behag, och man saknar tillika den trösten, att vara så lycklig man kunde vara.

Den trösten, man bör medgifva det, är nödig för ålderdomen. Man har för mycket er-

farit, för nära betraktat verlden och dess lopp, för att behagas af ytor. Nöjen och tidsfördrif, om ännu någon känsla för dem i hjertat skulle finnas outsläckt, sakna, för att nalkas detsamma, i dess organer den elektriska ledningen. Det mod, som sträfvade till de högt uppsatta belöningar i samhällets tjenst, har förlorat sin spänstighet. Det är således icke den spänare ålderns glada oskuld, icke den känsligas hopp och ljufva förvillelse, icke heller den stadgades ädla tillförsigt, som följa öfver gränsen af lifvets yttersta skifte; de hafva grott dessa sällhetströn, deras skörd är förbi: hvad återstår? Lugnet, denna fortvarande invertes frid, utom hvilken all njutning är ögonblicklig, är en omfattad skugga, en förbisväfvande skymt af den sanna tillfredsställelsen. Men detta lugn, mera naturligt och mera önskligt än någonsin, utgör likväl endast sällhetens villkor, icke dess väsende. Vi måste då uppsöka henne ett föremål, i stället för dem hvilka hon förlorat; ett föremål enligt med den ålders särskilta läge, för hvilken vi hoppats qvarhålla henne.

Om det tillhör en vältalare, som vill besegra en fördom, mer att med känslor öfverraska, än med bindande skäl fästa åhörarens bifall; så är mitt företag — jag har längesedan sagt mig det — en förmätenhet. Men om en ljus framställning af ämnet, väl utan känsloflygt, men icke utan ett varmt deltagande, kan föra till ändamålet; så bör jag ej alldeles misströsta

att vinna det: och i denna förmodan vågar jag fortfara. Det är ej nog att hafva bestämt sällhetsbegreppet, och derur utvecklat möjligheten af en sällhet för ålderdomen: man bör visa grunden för denna möjlighet i samma ålders natur, och således på visst sätt förvandla henne till en verklighet. Se här slutsatserna af en sådan forskning. Hvar och en som vill anställa densamma — och dertill fordras en lätt öfversigt af längesedan gjorda rön *) — skall finna: att ålderdomen är en lifvets epok, som naturen, ostörd i sin gång, snarare söker aflägsna än påskynda; att den är ett krafternas aftagande, icke deras förstörande; ett med möda vårdadt och underhållit, icke ett öfvergifvit och förtvifladt tillstånd. Betraktar man dess följder, så är ingen naturligare, än en viss benägenhet för hvila, ett misshag till allt starkare bemödandande, sinnets eller kroppskrafternas. Det förra uppmanas dertill så mycket mindre, som intrycken af objekterna på dess yttre organer blifva allt svagare. Om derföre minnet behåller dem, hvilket det gerna underlåter, framställas

*) Naturforskare hafva funnit: att sedan kroppen ernått sin fulla utveckling och styrka, tjena de dertill använde näringssafter endast att öka massan och försvaga honom; att detta redan inträffar mellan 30 och 40 års ålder, men sker i småningom och nästan oförmärkt intill det 60:de året, sedan hastigare till det 70:de; men att då inträder den skröpliga åldern, hvars ständigt ökade bristfälligheter slutas med döden, gemenligen före 90:de eller 100:de året. Franska Encyklopedien på anf. st.

de likväl icke nog klart, för att verka ett lifligt deltagande i hjertat eller förståndet. Deremot uppträda i förnyad dag bilderne af fordna intryck, och utgöra ett skådespel för själen, mycket lifligare och mycket mera intressant, än det för sinnena sväfvande, som, ehuru närmare, är allenast ett skuggverk i jemförelse. Själens öga, liksom det sinnliga, ser i ålderdomen bättre på afstånd. Fråge man nu: hvad kan förljufva en ålder, utan hopp, utan bländning, utan håglifvande syfte? hon behöfver dem ej; hennes sällhetsmedel äro fundna: hvilan i systerligt förbund med en förnöjande hågkomst. Fråge man: om detta är njutningar, om de äga bestånd? det är naturens behof, njutna med desto mer välbehag, ju mer krafterne och det sinnliga nöjet aftaga. Med detta hopp smickrade i ungdomen en ännu lefvande vis sin saknade vän:

I ålderns enslighet den sälla tröst skall finnas,
Att intet vi begått det vi ej ville minnas *);

och röner nu sjelf, hvilande i skuggan af sin förtjenta lager, dess lyckliga fullbordan.

Jag ville beskrifva denna sällhet, och äfven med exempel söka understödja min sats; men här uppträder fördomen, ej mäktig att längre återhålla sin harm, och säker att öfverrösta mig. Hon kallar erfarenheten till vittne, alla tiders erfarenhet, i det hon med en segrande

*) *Ungdomens Försvar.* Skaldebref till Grefve Creutz. Se Vitterh. Arbeten af Creutz och Gyllenborg.

ton och ett bittert löje förnyar de smädelser hon fordom ingaf den satiriska JUVENAL, för att vanprisa ålderdomen *). Hon bjuder oss — med betygad förundran öfver de menniskors dårskap, som ibland önskvärda ting kunna räkna ett öfvermått af ålder, — hon bjuder oss gif-

*) Da spatium vitæ, multos da, Jupiter, annos:
Hoc recto vultu, solum hoc et pallidus optas.
Sed quam continuis, et quantis longa senectus
Plena malis! Deformem et tetrum ante omnia vultum,
Dissimilemque sui, deformem pro cute pellem,
Pendentesque genas, et tales aspice rugas . . . .
Plurima sunt juvenum discrimina, pulchrior ille
Hoc, atque ille alio, multum hic robustior illo:
Una senum facies, cum voce trementia membra,
Et jam læve caput — — —. — —
Frangendus misero gingiva panis inermi:
Usque adeo gravis uxori, gnatisque, sibique,
Ut captatori moveat fastidia Cosso.
Non eadem vini atque cibi, torpente palato,
Gaudia — — — — — — —
— — — — — — — Adspice partis
Nunc damnum alterius: nam quæ cantante voluptas,
Sit licet eximius, citharœdo — — —
Quid refert, magni sedeat qua parte theatri,
Qui vix cornicines exaudiet, atque tubarum
Concentus? — — — — — —
Præterea minimus gelido jam in corpore sanguis
Febre calet sola: circumsilit agmine facto
Morborum omne genus, quorum si nomina quæras,
Promtius expediam, quot amaverit Hippia mœchos;
Quot Themison ægros autumno occiderit uno;
Quot Basilus socios, quot circumscripserit Hirrus
Pupillos — — — — — — — —
Ille humero, hic lumbis, hic coxa debilis, ambos
Perdidit ille oculos, et luscis invidet: hujus

va akt på det förfallna anletet, den blottade hjessan, den stapplande foten, med ett ord, på den ålderstignes hela utseende, som hon finner ända till motbjudande. Hon anser och beskrifver oss alla hans utvertes sinnen till den grad förslöade, att äfven de första behofvens tillfredsställande icke mer för honom har något behag. Hon misströstar att ens hinna uppräkna den här af sjukdomar som hvimlar omkring honom. Hon visar oss lyten och svagheter, den ena ömkligare än den andra, som hos menniskor vid denna ålder skola vara högst vanliga. Hon stannar ej vid dessa utvertes prof: själens förmögenheter äro, enligt hennes ensidiga uppgift, i långt bedröfligare tillstånd. Hon sätter på det försvagade minnets räkning en moralisk förgätenhet, som går ända till egna barns och lagliga arfvingars förfördelande. Och liksom harmsen, att dock

Pallida labra cibum accipiunt digitis alienis . . . .
— — — — — — — Sed omni
Membrorum damno major dementia, quæ nec
Nomina servorum, nec vultum agnoscit amici,
Cum quo præterita cœnavit nocte, nec illos,
Quos genuit, quos eduxit: nam codice sævo
Hæredes vetat esse suos, bona tota feruntur
Ad Phialen: tantum artificis valet halitus oris . . . .
Ut, vigeant sensus animi, ducenda tamen sunt
Funera gnatorum, rogus aspiciendus amatæ
Conjugis, et fratris, plenæque sororibus urnæ.
Hæc data pœna diu viventibus, ut renovata
Semper clade domus, multis in luctibus, inque
Perpetuo mœrore et nigra veste senescant.

Juven. Sat. X. v. 188—245.

någon ålderstigen, ur denna allmänna förstöring, kan hafva räddat en likhet af kropps- eller sinnesstyrka, uppsöker hon ett missöde som ofelbart skall drabba honom: förlusten af anhörige, slag på slag, och hans hus derigenom, i stället att blifva en tillflyktsort för hvilan och friden, förvandladt i ett beständigt sorghus.

Att hafva upprepat dessa hyperboler, är att hafva vederlagt dem: de träffa ock, med blott undantag af den sista, mer lefnadssättet än epoken. Men hvarföre lägga ålderdomen till last ett bedröfligt öde, för hvilket den väl förnämligast men ej ensam är blottställd? Man behöfver i alla ögonblick af en kär förbindelse erinra sig, att man lefver ibland dödlige; och när är förlusten af en vän, en anhörig känbarast, om icke när hjertat är känslofullast? Ack! skulle händelser böra ingå i värderingen af en ändlig varelses lott, hvilken ålder skulle då sällheten tillhöra? I alla fall, menar man, ungdomen; ty det är i synnerhet jemförelsen med denna, som i de flestas inbillning visar ålderdomen på en så missfördelaktig sida. Man ser den förras liflighet, dess eldiga begär, dess öfverflöd af styrka; man ser hos den sednare vederspelet af allt detta: hvilken är njutningens, hvilken är sällhetens ålder? Jag vill ej möta fördom med fördom, ej upphöja den ena åldern på den andras bekostnad; jag vill blott söka betaga den synvilla, som öfverrumplar och förhastar omdömet. Ja, liflig, eldig är ungdomen, danade för

njutningen dess organer; men har hon ock det stadgade sinne, det upplysta begrepp, som fordras att njuta med återhåll, med val? Och om denna visa styrka henne tillhörde, har hon utvägar att begagna de förmåner, hvaröfver hon är så stolt? Få ynglingar äro lika utrustade af lyckan som af naturen; och desse hafva en frestelse mer att missbruka den sednares gåfvor. Hvilket sällsynt förbund af omständigheter fordras då icke, att göra ynglingen i sjelfva verket så lycklig, som han tilläfventyrs kunde vara. I det fallet, och endast i det, vore *hans* ålder utan tvifvel den lyckligaste. Men en blick på dess allmänna lott, hvad visar den? ett brusande begär, motsagdt af förnuftet, som hotar med ånger; eller fjättradt af en myndighet som bjuder vördnad; eller inskränkt af en njugg lycka, som vägrar äfven dess sparsamma förnöjande; eller om alla dessa hinder föraktas, utan hejd störtande i förderfvets djup. Man lägge härtill den osäkra utsigten i framtiden, förljusad af hoppet, det är sant, men icke tillåtande en skarpare blick, som kunde upptäcka de aflägsna molnen. Jag upprepar det: jag vill ej genom en annan ålders förringande vinna något för ålderdomen; men denna bör njuta samma rätt, fördelar uppställas mot fördelar, brister mot brister: hvilket den vanliga jemförelsen icke gör. Långt derifrån uppställer hon, på den ena sidan, allt det goda ungdomen af naturen har; på den andra, allt det onda ålderdomen har, icke blott af naturen, men åsamkadt, men af tillfälligheter

befrämjadt. Nej, icke en genom olyckor, än mindre en genom lustar och utsväfningar förvärrad eller påskyndad, men en i dess tillbörliga ordning sakta framskridande ålderdom utgör ämnet för min undersökning. Nej: jag har ingen tröst att förkunna er, J sjelfspillingar! som utan behof slöst edra lifskrafter och gjort er onyttiga för samhället i den ålder, då det hade rättighet att af er vänta de kraftigaste bemödanden, de största uppoffringar. Er, och endast er träffa de sarkasmer, som den obetänksamma satiren riktade mot ålderdomen. Det är ej heller för er, jag öppnar utsigten af en glad lifvets afton, J egoistiske varelser! som gjort allt för er sjelfva, intet för medmenniskor, hvilkas välfärd, ära och lif betydde intet på vigtskålen, då de befunnos i stridighet med edra egennyttiga eller äregiriga afsigter. Den redlige, som af ett vrångt öde blifvit försänkt i elände, äger dock på sin ålderdom en tröst i sin oskuld, som gör hans lidande mindre bittert; men sjelfva de hågkomster, i hvilka denna ålder bör finna en outöslig källa till förnöjelse, skola blifva en lika outöslig till eder harm. Naturen, hvars röst J föraktat, skall hämnas på er sina oförrätter med ständigt förnyade taflor af eder lefnad, från hvilka ingen förströelse vidare skall kunna bortvända edra häpnande blickar.

Jag har afvist fördomen och rättat begreppet. Om den osälla ålderdom, hon sig målade, är ett foster af omättlighet och förgätna pligter; så måste en af motsatt beskaffenhet gifvas, om hvars sällhet intet tvifvelsmål bör äga rum. Med uppfyllandet af hvart och ett rådande behof — man har sett att ålderdomens är hvilan — har naturen förbundit en vällust. Men om i allmänhet, efter ett stort bemödande, hvilan är ljuf, hvad måste den efter en lifstids besvärligheter vara, förent med åldrars förnöjande hågkomst! Denna njutning är i visst afseende den sannaste, ty hon är lugn, och naturen befordrar densamma, i och under det hon bereder vår upplösning och sista hvila.

Den erfarne seglaren, som, efter fulländad resa kring jorden, kastat ankar i sitt fosterlands hamn, finner ej större nöie att i tanken genomlöpa de aflägsna zoner, der han med äfventyr samlat den skatt af kunskaper han hemför; än den åldrige vise, som fyllt cirkeln af lifsloppet, att i den ernådda hvilans famn öfverse dess förflutna epoker. Och hvilken af dem framställer sig under en behagligare synpunkt, än äfven den fjermaste, då han såg lifvets gryning, och helsade den första rodnaden af dess dag? I sanning, intet minne kan vara mer ljuft, mer oblandadt, än det af barndomens glädje; det är den leende blicken af en ogrumlad våg, som under en molnfri himmel irrar genom ett blomsterfält. Att erinra sig denna ålder, är att njuta densam-

ma på nytt och kanske mer än i verkligheten. Man har lärt känna de tusende omsorger, dem barndomen ej vet af; flärden af de skimrande ytor, som fästade dess håg; det myckna både fysiska och moraliska onda, som dels var alldeles okändt, dels ej verkade på det glädtiga lynnet: denna erfarenhet ger åt oskuldens ålder ett lent reflekteradt behag, som ofta återkallar sinnet från högre och mödosammare betraktelser. Så sänker sig det bländade ögat från ljusare regioners glans ned till de grönskande fälten; och återhämtar ofta denna hugsvalelse. Ett nytt värde länar hågkomsten af denna ålder från dess närmare förvandtskap med naturen, till hvilken man med desto lifligare kärlek återvänder, sedan man rönt konstens fåfänga och dess otillräcklighet för vår sanna tillfredsställelse. Ett minne af denna egenskap bör då blifva särdeles ljuft för den af år och mödor betungade redlige, som aldrig låtit sig nog dåras af flärdens retelser att förlora smaken för naturens okonstlade behag.

Då han alltid behållit en viss grad af sedernas enfald, i trots af det herrskande lefnadssättet, skall han visserligen ej heller i de begge följande åldrar finna ämnen till missnöje. Jag vill blott anföra ett par grupper af den rörande tafla, som minnet af ungdomen för honom framlägger! Här ser han, och känner sig liksom föryngrad af denna syn, den af oskuld och skönhet lysande landtliga fest, som kärleken hade

bestämt till hans ännu slumrande hjertas uppväckelse. Det var afgörande för hans sällhet, detta ögonblick; det var en ny skapelse, der han utgick med förut saknade förmögenheter, känslan för det vackra, det ädla, det sublima, känslan af aktning för sig sjelf, af sitt menniskovärde. Der åter, och med icke mindre välbehag, ser han den aflägsna park, den sälla enslighet, der han tillbragte så mången ilande aftonstund i sällskap med en jemnårig vän, under vexladt förtroende af deras hjertans ömmaste behof, deras hopp och ömsesides utsigter i en händelsefull framtid. Och der ändteligen ser han, och förnyar med lika förnöjelse i sitt minne, scener af hvilka han blott var åskådare; men som väckte hos honom den ädlaste af alla känslor, den att han ägde ett fosterland, och upptände hans nit för den välgörande lag, af hvilken han såg den värnlöse hägnad, den oskyldige befriad, den förfördelade återställd i sin rätt. Men profven af denna känsla tillhöra den manliga åldern. Hon var själen i de förrättningar, hvilkas minne nu utgör den dyrbaraste delen af hans sinnesro, och den yppersta tröst öfver förlorade krafter, som blifvit redligen använda för samfundsbröder. Redan den tanken, att icke hafva gjort en medborgare orätt, att ingen usling i samhället fins, af hvars nedkallade fördömelse han fruktar att drabbas, är tillfredsställande. Hvad måste då det medvetandet vara, att hafva bidragit till millioner menniskors väl;

att,

att, äfven med försakelse af sitt eget, med offer af både naturens och lyckans förmåner, hafva befordrat det allmännas? Den ädla föresats, hvarmed han på denna ärerika ban anträdde sitt lopp, det nit hvarmed han detsamma fullföljde, och som icke var egennyttans, om icke den sublima att bereda en himmel för sitt samvete, icke högmodets, om icke det sällsynta att i sjelfva verket vara hvad tusende vilja synas, en i grunden god medborgare; den hänryckning, hvarmed han nalkades målet, mindre glad öfver den belöning som väntade honom, än att hafva funnits densamma värdig: hvilka ämnen att uppfylla hans nu varande lugn! hvilken njutning för det hvilande sinnet! Med denna hugnad för samvetet skall förena sig en icke mindre oskattbar för hjertat, åtankan af den ädla qvinnas bifallande blick, som ej längre tvekade att skänka sin hand och förlyckliga ett lif helgadt åt fosterlandet; af den ljufva omsorg hvarmed han fostrade de späda telningar, som den sällaste af alla föreningar honom gaf, och dem han ansåg mindre tillhöra sig än den allmänna plantskolan. Om ej minnet af ett sålunda användt lif är förbundit med sällhet, så må detta himlabarn ej sökas i dödligheten. När skola menniskorna begripa, hvad dock är det lättaste af allt, att sällheten, om hon fins, bör sökas gemensamt; att hon är medelpunkten i samhällets stora krets; och att hvart bemödande för

en biafsigt rubbar den allmänna syftningen, och uppnår sjelf aldrig hufvudmålet.

Detta lugn, uppfyldt af glada erinringar, är det nu hela den lycksalighet, frågar man, som skulle göra en hög ålder önskansvärd? Man synes frukta, och det icke utan allt skäl, att en så enformig ro, lik gamla verldens Elysé, om hvilken en sinnrik författare skämtvis säger:

Allting var sång och dans — och åter — dans och sång,

ej länge skall utestänga ledsnaden, som visserligen ej så lätt uppsäger sitt gamla förbund med sysslolösheten. Jag kunde besvara detta inkast med en åtskillnad: den som verkat när hans kallelse bjöd, som lyktat sin vädjoban, är ej sysslolös, men han hvilar, och uppfyller dermed ett naturens behof, lika okändt för den verkligen sysslolöse som vällusten af dess tillfredsställande. Men behöfs detta försvar? Att hafva tillagt ålderdomen *en* njutning, är icke att hafva betagit henne all annan. Och hvad är denna lifsepok, fattad som den rättligen bör? det kan ej nog upprepas: icke ett tillstånd af förstörda, men af naturligt svagare lifskrafter. Ej blott det goda samvetet utgör en sådan ålderdoms sällhet. Låtom oss kasta en blick på de åtskilliga uppträden af den redliges sista lefnadsakt; se honom i dess flera förhållanden till en verld, den han bjudes att öfvergifva, men, förrän af förgängelsen kallad, dock aldrig alldeles öfvergifver.

Han är medborgare, och känner det ännu. Att af det allmänt nyttiga, han gjort eller befordrat, redan se frukterna spridas och af lyckliga landsmän tacksamt erkännas; hvilken belöning för ett ädelt hjerta! Men patriotismen har blifvit honom ett ljuft behof; den fordrar ännu utöfning: och hvarföre skulle han ej njuta detta nöje? Kan ej samhället tjenas utan med krafter och tilltagsenhet? «Att påstå, säger Cicero, att ålderdomen ej kan gagna, är liksom att påstå, att styrmannen på ett seglande skepp gör intet, derföre, att då andra uppklifva i masterna, andra äro i rörelse på däcket, andra derinunder, sitter han lugn och orörlig vid rodret» *). Han skall ingen ting uträtta, der det ankommer på mod eller kroppsstyrka; men med sin köld, sin klokhet, sitt anseende, skall han förmå allt i rådplägningen, och afböja mången olycka, som ett obetänksamt nit af en mindre mogen erfarenhet skulle tillskyndat staten. Se der utan tvifvel en ganska ypperlig njutning! Den ära, den vördnad, som tillkommer den höga åldern och sjelfva afunden blyges att honom förvägra, skall den ej ensamt döfva känslan af alla dess bräckligheter, liksom den öfverskyler de utvertes tecknen dertill? Jag vill ej göra vår tid en förebråelse; men jag tillstår, att jag här ökar ålderdomens sällhet med ett lån af forntiden, då hon vid alla tillfällen njöt det utmärkta afseende, att den Romerske Vältalaren ej tvekar att skatta denna enda njutning högre än

*) Cic. de Senectute, Cap. 6.

alla ungdomens nöjen *). — Han är ock menniska, och har aldrig hos sin behöfvande like fordrat en annan egenskap än denna. Den fallne, som han räckte sin hand; den irrade, som han återförde; den svage, som han styrkte; den förtviflade, som han gaf utsigt och hopp: alla dessa återkomma nu, såsom till en gudomlighet, med offer af deras tacksamma hjertan. De som neka denna ålder förmågan af sällhet, böra äfven neka honom utöfningen af denna dygd, neka honom förmågan af mensklighet; ty med den himmelska lotten att hjelpa olyckliga, är det omöjligt att sjelf vara det. Man glömmer sitt eget lidande, då man förmildrar en annans; liksom den tryckta atmosferen lättas, då den gjuter sin välgerning öfver de törstande fälten. — Han är man, han är fader; och när skulle, af dessa heliga band, känslan vara honom ljufvare? när skulle han med mera sinneslugn deråt kunna öfverlemna sig? Det är här, det är i skötet af dess familj, man bör se den ålderstigne vise, för att hafva ögonskenliga bevis om dess sällhet. Man bör se honom vårdad af sin tillgifna maka, med denna dess köns obeskrifliga ömhet, den ingenting afskräcker, ingenting förtryter. Se honom omgifven och hyllad af sina älskade barn, som vörda i honom skaparen af deras lycka, som täfla med hvarandra att lätta bördan af hans ålderdom, den de, om möjligt vore, emellan sig ville dela. Men hvad man ej kan se, hvad han sjelf ej kan uttrycka, men

*) Dersammastädes, Cap. 17.

tåren som darrar i hans blinkande öga ger att dömma, är den glädje som genomtränger honom vid dessa ömhetsbetyg. — Han är vän af naturen, och äger liflighet nog att röras af hennes oskyldiga behag. Alla dessa njutningar äro mer och mindre af hågkomsten förädlade; men i synnerhet gäller detta om landtnöjet och den vackra naturen, som alltid skola påminna honom den sorgfria ålder, som mottog första intrycken af deras behag. Än mer skall landtnöjet röra honom, om han genom odlingar beredt sig det; om han förvandlat det träsk der nu den blomstrande ängen lyser, den ljunghed som nu prydes af mognande skördar; om han planterat den lund i hvars svalkande skugga han hvilar, den trägård hvars läskande frukt han njuter. Och hvad hindrar honom att öka denna förtjenst mot sitt fädernesland, eller ännu densamma förvärfva, genom den aktning han skänker åt den första af alla näringar, genom dess idkares uppmuntran? Jag vidrör allenast ett ämne, förädladt af Svenska Georgikernas skald *), till hvars lärorika sånger jag hänvisar dem, hvilkas för naturen slocknade känsla behöfver uppflägtas.

I denna krans af dygder, som förljufva den redliges ålderdom, bör ännu infästas en blomma, kanske den yppersta: han är *filosof;* men i ordets sannaste mening. Om jag för ett

*) Grefve Oxenstjerna, Poemet *Skördarne.*

ögonblick ägde Rousseaus känsla, förent med Demostens kraft och Fenelons behag; så skulle denna höjd af vältalighet beundras i målningen af den *åldrige Vise.* Förblindar mig kärleken för mitt ämne? eller framställer ej sjelfva det sinnliga i detta begrepp en af de sublimaste syner i naturen? Denna snö, som förödelsens il skuddat öfver hans hjessa, förhöjer den ej anblicken af det mildt strålande ögat, som vittnar om sinnets oförändrade lugn? Denna vissnadens färg, som utbreder en lätt skugga öfver hans anlete, är den ej ända till en förtjusande grad genomträngd af hjertats godhet, utan hvilken äfven de blomstrande behagen säga ingenting? Och denna skullra, med hvilken värdighet böjer den sig under det öfvervägande antalet af år, tunga af erfarenhetens skörd? — Det är icke en förblindelse; men utan snillets skaparemakt och med blotta hänförelsen af mitt nit, bör jag våga fullfölja denna målning, i döda bokstafven söka uttryck som afbilda den åldrige Vises själ? Denna själ, som, segrande öfver lyckan och begären, hvilar i den upphöjda krets, hvarifrån hon ostörd njuter skådespelet af likasom tvenne verldar, den öfverlefda tidens och den närvarande; ser tydligen i den förra, och vördar med tillförsigt i den sednare en god och allvis Försyn, der den oupplyste ej ser annat än förvirring, än ämnen till missnöje och förtrytelse; följer med en af erfarenheten skärpt blick händelsernas kedja in uti framtidens mörker, för att ännu tillbedja den osynliga Hand

som dem leder. Denna själ, som oförvillad af vanor och fördomar känner menniskans sanna värde, icke genom en fruktlös begrundning, men genom sträfvandet att uppfylla menniskans pligter, att förtjena äran af detta namn, det minst lysande men första på jorden. Bör jag våga skillra lycksaligheten af ett tillstånd, det ljufva, det smickrande af en sinneslyftning, der allt det som menigheten beundrar eller föraktar, skyr eller eftersträfvar, skådas i sin rätta dag; en sinneslyftning, af hvilken ett ögonblick synes honom vedergälla en lifstids försakelse af de små fördelar hvarom menniskorna täfla, hvarföre de uppoffra helsa och lugn? — Natur! jag påkallar dina känslor i hvarje ädelt tänkande själ, att af denna svaga anledning göra troligt, hvad njutningar du förvarat åt den redliges ålderdom. Vi kunna ej föreställa oss högre varelsers sällhet; men om i dödligheten ett tillstånd fins som kunde gifva ett sannolikt begrepp derom, så är det visserligen den silfverkrönte Vises, som ledig från den gröfre sinnlighetens band och en verlds bekymmer, hvars fordringar han uppfyllt, i en vald aflägsenhet betraktar dess lopp. Detta skådespel, det är sant, utgöres af många lidande likar, för hvilka hans mensklighet, denna sist döende känsla hos den redlige, måste ömma; men den forskande blicken, som upptäcker i allt det stora ändamålet, det helas väl, lyftes tillbedjande mot skyn, medan ömhetens heliga tår — lättar sinnet.

Men då jag hänföres af den åldrige Vises betraktande, hvad nytt objekt, som tyckes förebrå mig en nästan oförlåtlig glömska, tillrycker sig på en gång hela min uppmärksamhet? Det är hans värdiga maka, ifrån ungdomen genom alla lifvets öden, hans trogna följeslag, som då muntrade och belönte, nu tröstar honom, och deltager i hans hvila. Vördnadsvärda Qvinna! jag har ej tviflat eller förgätit, att ålderdomen äfven för ditt kön har sina behagligheter; men kanhända tillhörde det en af samma känslofulla kön att teckna dem. De äro, såsom för vårt, frukter af en *sedesam* ungdom; men ibland de egenskaper detta ord innefattar, utmärker sig en, som väsendtligen pryder qvinnan, som omgifver henne med en glans af helighet, och som ännu, lik solen på aftonhimlen, kastar ett ljuft vedersken öfver ditt anlete. Denna egenskap är kyskheten, hvars upphöjda, nästan förgudande makt *) jag borde kunna beskrifva, för att gifva begrepp om de lycksaliga stunder minnet af dess utöfning skänker åt din ålderdom. Jag läser i din molnfria uppsyn, med hvad hög förnöjelse du i tanken återkallar segrar, genom hvilka du uppsteg till värdigheten att beherrska en mans hjer-

*) La chasteté, säger Rousseau (Emile, Liv. V.), doit être une vertu délicieuse pour une belle femme, qui a quelque élévation dans l'ame. Tandis qu'elle voit toute la terre à ses pieds, elle triomphe de tout et d'elle-même: elle s'éleve dans son propre cœur un trône, auquel tout vient rendre hommage &c.

ta som älskade dygden förrän dig. Dessa segrar verkade på hela din förestående lefnad *): du blef en kär och älskansvärd maka, en öm moder för lyckligt danade barn, en god och förståndig husmoder, af både val och pligt fästad inom kretsen af din bestämmelse, och aldrig lyckligare än der. Det är i denna sista egenskap jag vill betrakta dig; ty kärlekens och den moderliga ömhetens period är förbi; men ännu är du själen i dit hushåll. Allt förrättas der i sin tid, allt befinner sig der på sin plats; ingen är sysslolös, ingen belastad, eller gör annat än det han bör göra. Den okunnige, som ser det, stannar i förundran; han söker den fördolda kraft, som detta verkar, ty husmodern hvilar. Ja, du hvilar, och är likväl denna fördolda kraft: den ordning du infört, det gemensamma band af kärlek och vördnad, som förenar alla omkring dig, den villighet, hvarmed din minsta vink är förstådd, upplösa denna gåta. Emedlertid saknar icke ditt sällskap förnöjelsen af ditt glada lynne, din nyttiga erfarenhet, ditt goda vett. Denna oupphörliga, men lätta omvårdnad om ditt hus; denna erkända myndighet som möts af lydnaden; denna alltid hugnande syn af omgifvande nöjda varelser: se der din ålderdoms hvila och dina nöjen. Men aldrig hvilar ditt känslofulla hjerta; och den som beskrifvit hela ditt öfriga tillstånd, men ej ditt hjertas rörelser, har

*) Au goût de la chasteté, säger samma författare (Emile, Liv. IV), tiennent la santé, la force, le courage, les vertus, l'amour même, et tous les vrais biens de l'homme.

ännu sagt intet. Som en vårdande engel sväf-var din ömhet beständigt kring dina anhöriga, när- och frånvarande, delar sig äfven till oskyl-de som behöfva din hjelp, och lider med alla som lida. Detta utgör höjden af din ålderdoms sällhet, men äfven gränsen för mitt bemödande att den teckna. Känsloförmågan sviker mig här, och inbillningen uppfyller illa dess rum. Hon fattar dig hellre vid denna familje-fest, der du, omkretsad af dina döttrar och deras lyckliga ma-kar, som tillbedja hos dem dina ungdomsbehag och dina dygder, visar dig i en triumf och utan tvifvel känner en lycksalighet vida öfver den få-fånga skönhetens, omringad af suckande och bedragna dårar.

Men lifvets ban sluttar emedlertid åt graf-ven, och tvingar att betrakta förestående öden. Det skumma ögat mötes af evighetens svarta förlåt, den blott Religionens hopp förmår genom-tränga. Den fasa naturen ingjutit för döden, ökas af ovissheten om det tillstånd som derpå skall följa. Man har hittills, af lif och förhopp-ning full, nästan ej sett de stundliga offer hon ger åt förgängelsen; men nära att sjelf blifva det, ser och räknar man dem sorgfälligt, och hvar känning i det bräckliga systemet, mer el-ler mindre oangenäm, föder en dödstanke. Är detta den höga ålderns lott, hvad blifva dess njutningar? skall ej denna bedröfliga tanka för-jaga ända till skuggan af lycksalighet? Och se der, då vi trodde bevisningen fullföljd, ännu en

svårighet att undanrödja: i sanning stor, men ej, som tviflare föreställt den, oöfvervinnelig.

Vi hafva allt hittills kommit vårt syftemål närmare, i den mån vi rättfärdigat naturen. Skall hon här beträdas med en orättvisa? Det vore ostridigt en, att hafva ökt begärelsen, der hon minskat sannolikheten att få lefva. Men förhåller det sig verkligen så? Hvad ville naturen, då hon inplantade hos oss denna kärlek till lifvet, af hvilken dödsfruktan allenast är en följd? Man kan vara säker att igenfinna hennes afsigter mellan tvenne af våra ytterligheter; ty hvilken af hennes inrättningar är så tydligt syftande till vår fördel, att vi ej skulle på ömse sidor, så långt möjligt var, derifrån afvikit? Den vilde föraktar döden och blottställer sitt lif onyttigt; den höfsade menniskan älskar lifvet med öfverdrift: hennes fruktan för döden är en oöfvervinnelig afsky. Hvad ville då naturen? blott förekomma en likgiltighet, skadlig för slägtets bestånd. Må egoisten, som lefver allenast i sitt förgudade *jag*, rysa för den annalkande döden: orsaken är hans dårskap, icke naturens förordnande. Men den vise, som lefvat, icke för sig utan för samhället, för medmenniskor; som ansett lifvet, icke som en egendom, utan ett till gemensam fördel gifvet lån: hvarföre skulle han häpna, då detta lån affordras honom, då han det förkofradt kan återställa? För honom äro de förebåd som erinra om döden, inga skräckbåd; de gifva honom

vänligen tillkänna, at han nalkas sin banas slut, att hans bestämmelse snart är uppfylld. Och huru skulle de kunna oroa eller bedröfva honom? de rubba ej hans sällhets grund, de betaga honom ej det goda medvetandet. Fast mer, då han ser gränsen för sitt välgörande — ty för den redlige är lifvets gräns icke annat — skall han ännu kasta en hugnande återblick på det goda han gjort. . . . Men, säger man, det är mindre åtanken på döden, än på tillståndet efter döden, som uppfyller sinnet med förskräckelse. Är detta tillstånd ett förnyadt lyckligare lif, eller är det motsatsen af allt lif, ett fullkomligt intet? Bekännom fritt: det hopp hvarmed Naturen tröstar oss, då vi omgifvas af dödens töcken, är icke att jemföras med Religionens. Det är icke denna öppna synkrets som lifligt rodnar af den instundande dagens sol; det är en med skyar betäckt, men som förråda den klarhet de bortskymma. Hon gaf ej åt förnuftet att med oomstötliga bevis stödja satsen om ett sällt tillkommande; men hon nedlade i sedekänslan ett frö till denna stora sanning, och befallte oss, vid samma dyrbara känslas förlust, och således vid vårt lifs lycksalighet, att vårda detssamma. Hon har ej låtit bero vid denna väsendtliga omsorg; den redlige som följt hennes föreskrifter, finner i deras uppfyllande ännu andra tröstgrunder. Dagen är förbi, dess möda öfverstånden, man går att hvila i den moderliga jordens famn. Det stoft man omförde, ger man henne tillbaka, men bilden förvaras i goda men-

niskors minne. Och sjelfva det lif, som i detta stoft andades, är det ej likasom fortsatt hos efterlefvande barn? . . . Jag fruktar ej misstaga mig om naturens mening, då jag kan åberopa hennes orakel genom en af hennes värdigaste tolkar: *)

Det är ej dö, att lifvet sluta
Med hopp att lefva i sin ätt.

Så lefver ännu den förste af Svenska patrioter, den evigt vördade Konung Gustaf Erikson Vasa. Om mitt ämne tillåtit gena historiska bevis, i stället för de omvägsamma och kanske mindre talande, som Natur- och Sedelära mig lemnat, förgäfves skulle ett större och förträffligare i häfderna kunnat sökas. Att denna sitt fosterlands hjelte och befriare intill hög ålder med rådighet och styrka besörjde dess allmänna värf, är bekant; men var han derunder lycklig, var hans ålderdom det? Ack, om så mycken dygd, om millioner likars befordrade väl ej skulle medföra en deremot svarande sällhet; beklagom vårt slägtes öde, sina största och sannaste välgörare skulle det saknat. Men för att med visshet utröna, om han icke för så stora välgerningar njöt belöningen i sitt hjerta, kastom en spörjande blick på det Tal han höll till Rikets församlade Ständer, kort före sin död **). Har någonsin vältaligheten, såsom konst betrak-

*) Grefve Gyllenborg, Landtqväden öfver Årstiderna.

**) Konung Gustaf den Förstes Historia af Celsius, Del. II.

tad, gifvit exempel af någonting lika majestätligt och ädelt? Nej, utan den gudomliga känsla, som följer medvetandet af de svåraste uppoffringar, de vigtigaste tjenster, jemte de renaste afsigter, skall aldrig någon tala med den sublima försakelse om sig sjelf, med den saktmodighet om sina fiender, med den fullkomliga visshet om efterverldens bifall och tacksamhet. Det är således utan all gensägelse, att denne krönte åldersman var lycklig. Men huru mycket mer skulle han varit det, om Himmelen genom ett nytt underverk, lika med det af Sverges räddning, öppnat för honom framtiden, och låtit honom tydligen se, hvad detta älskade land skulle blifva honom skyldigt genom hans höga afkomlingar! Se sin odödliga Sonsons lysande tidehvarf; se Rikets ära och sjelfbestånd intill våra dagar förbundne med det dyrbara Vasa-namnet; se vördnaden för denna Ätt och för dess ärftliga dygder försäkra Landets lugn under de vådligaste utrikes brytningar! Men hvad? njuter han ej denna syn? utgör den ej i detta ögonblick en del af hans lycksalighet, i den höga sfer der han nu vistas, att se den vishet, hvarmed en ung Ättelägg på hans Thron bereder sig samma glada och ärefulla ålderdom.

Jag vill kröna mitt företag med anförandet af en skald, som sedan han, i den öfverskrift jag valt, öppnat för mig utsigten af det rika fält jag öfverfarit, i några få förträffliga rader går att sammanfatta dess gyllende skörd:

Gör godt. Var nyttig. Lef i dina mödors minne.
Då skall du, af din dygd och landsmäns aktning stödd,
Gå ålderns dag emot, med oförkrossadt sinne,
Och dödens, — utan blygd att hafva varit född *).

Författaren, Herr Regnér, framfördes från det hedersrum, han redan i Akademien innehade, till Direktören, som vid belöningens öfverlemnande yttrade:

Min Herre!

Om Svenska Akademien, under en flerårig saknad af det nöjet att utdela sitt högsta pris, begärt i sina önskningar en skrift, som företett sitt ämne i en lycklig dag och prydt det med taflor af en verklig och rörande skönhet, en skrift af onekligt värde, så är dess önskan i denna stund uppfylld. Ni har, M. H., visat att för den dygdige gifves ingen ålder af förlorad sällhet, ingen för den som genom dygden gjort sig oberoende af allt, utom af sitt eget hjerta, ingen för den hos hvilken detta hjerta ingjuter lika lugna känslor i minnet som i förhoppningarne. Till stöd för er sats har Ni framkallat den krönta Hjelte, hvars höga själ Ni fordom tecknade i föreställningen af en bedragen eller misskänd vän. Återvänd M. H. till det hedersrum Ni då intog, följd af en ännu större belöning än den Akademien kan skänka, Allmänhetens aktning, aldrig nekad åt den, hvilken likasom Ni, fyllt sin långa bana med nyttiga och

*) *Årens flykt, eller sista Akten af skådespelet.* C. G. Leopolds Samlade Skrifter. Andra Bandet.

stundom obelönta mödor; och bland denna allmänhet skall någon finnas, som vid detta tillfälle erinrar sig dessa målningar af forntidens fester, bland hvars lärorika sinnebilder man ser en förfaren men blygsam hand framsträckt för att fästa lagern på den åldriga förtjenstens hjessa.

Skriften N:o 19, som afhandlat samma fråga rörande *Ålderdomen*, hade Akademien tillagt den andra Guldpenningen. Stycken deraf blefvo upplåste, hvarefter Författaren, Grosshandlaren Herr SVEN BJÖRCK SVENSSON, framfördes till Direktören, som jemte penningens öfverlemnande komplimenterade honom å Akademiens vägnar.

Direktören gaf vidare tillkänna, att i Skaldekonsten, der fritt val af ämne blifvit de Täflande lemnadt, Tretton försök inkommit, och att Akademien tilldömt det Stora Priset åt N:o 1, *Ålderdomen*, Skaldestycke som nu upplästes.

ÅLDERDOMEN,

AF

HR. ANDERS CARLSSON KULLBERG.

KANSLIST VID KONGL. HOFKANSLERS-EMBETET.

Skaldestycke, som vunnit Stora Priset 1802.

Gör godt, var nyttig, lef i dina mödors minne,
Så skall du af din dygd och landsmäns aktning stödd,
Gå ålderns dag emot med oförkrossadt sinne,
Och dödens, utan blygd att hafva varit född.

LEOPOLD.

«Njut ditt lif. Som blixten fly dess dar.
«Glädjen är en ros i flygten stulen.
«Dröj en blink, och törnet blott är qvar,
«Blomman sköflad, och din afton kulen.

«Yngling njut, och dö en timma förr.
«Hvilken böd dig vårens fröjd försaka?
«Blott den vise, som vid grafvens dörr
«Ser med afund på din vår tillbaka.

«Sätt mot ungdoms-värman ålderns is;
«Styrkans dag mot den, då hon skall svika.
«Hvad blir valet, om du sjelf är vis?»
Så man hör Epikurén predika.

Samma lära yrkar du, Orest!
Äfven du för ålderns afton bäfvar.
Redan plågan, som dess vissa gäst,
För din syn på tunga vingar sväfvar.

Och hvad ser du der vid lifvets qväll?
Mödans träl på lönens hopp bedragen,
Som från tröskeln af sitt mörka tjäll
Ger en suck åt den försvunna dagen.

Hvilken öcken för hans släckta syn;
Hela nejden, lik hans hjessa härjad.
Ingen purpur på den vestra skyn.
Himlen stormig — aftonsolen bergad.

Bygdens glada genljud — källans dån —
Fågelns sång förbi hans öra slinter.
Hvarje sinne tar igen sitt lån.
Natt för ögat, och för känslan vinter.

Ingen värma är i brasans sken.
Hungern nekar att hans måltid krydda.
På förrädiska och trötta ben
Vacklar han mot väggen af sin hydda.

Handen darrar, liksom aspens löf,
Då det flägtas utaf aftonvinden.
Vanskligheten, för hans böner döf,
Plöjer pannan och förtorkar kinden.

På hans skullra ligger mödan tung,
Stelnad flyter i hans ådror bloden.
Hela byggnaden af djurens kung
Hotar fall, som den förtärda stoden.

Själen, någon stund ur dvalan väckt,
Talar kraftlöst i hans sunkna blickar,
Lik en eld, som utan näring släckt
Sista gnistan upp ur askan skickar.

Ensam han, den stund en mild natur
Hvilans vallmog öfver bygden skakar,
Räknar slagen af sitt sena ur
Och med smärta på sitt läger vakar.

Tiden våldsamt med sin ena hand
Trycker ner och snöbeströr hans hjessa;
Med den andra ifrån grafvens rand
Vinkar döden, att sin lia hvässa.

Barn på nytt — Se der förnuftets son,
Och när en gång lifvets drägg är rågad,
Går han åter dit han kom ifrån,
Lika tanklös, endast mera plågad.

Ja, Orest, var orättvis och döm,
Innan du till verkligheten vaknar,
Döm från dikten af din morgondröm
Till det värde lifvets afton saknar.

Flyr allt värde då med grönskans dag?
Detta berg står kalt vid ögats möte;
Men det trotsar molnets dunderslag,
Och bär guldet i sitt gömda sköte.

Du kring rymden fladdrar nu, insekt,
På begärens unga fjäril-vingar,
Till dess våldet af en lindrig flägt
Dig tillbaka ned till jorden tvingar.

Kortsynt hastar du i glädtig dans,
Till din framtid, strålande af flärdens
Och inbillningens förhöjda glans.
Denna glans — är han väl denna verldens?

Tro, att morgonsolen till dig bär
Hvarje njutning, som för dagen brister.
Du är ej den första, som begär,
Och som lofvas — hoppas, och som mister.

Sträck emot en vän din öppna famn,
Slut ditt hjerta till en älskarinnas;
Nästa stund du har blott deras namn,
Eller deras trolöshet att minnas.

Ryktet, glädjen, färgen på din kind,
Smickra dig i dag. — Hvad är det mera?
Ett begär — en motgång och en vind,
Och de dröja kanske ingendera.

Slut med jordens lycka ett förbund;
Lef i nöjens oafbrutna dvala.
Du skall finna, någon vaken stund,
Att de kostat mer, än de betala.

Följ på nytt passionens djerfva svall
Lyssna åter till Sirenens sånger!
Ändtlig hel i hennes armar fall
och njut sötman — af en evig ånger.

När du så af Sannings-engelns svärd
Står till slut, ur villans Eden jagad,
Se tillbaka: Var din sällhet värd
Mer att prisas — eller bli beklagad?

Nej, Orest, en annan sällhet fins,
Som sin tröst till alla åldrar gjuter:
Man är lycklig af den dygd man mins,
Mer än af den flärd man verkligt njuter.

Tiden hotar; bäfva ej dervid.
Vinka visheten blott till din sida.
Du skall lära under dess Egid
Värdigt njuta eller värdigt lida.

Utom denna styrka, dygdens frö,
Af ditt lif hvad äro väl behagen?
Sylfer blott på en förtrollad ö,
Som fly bort och lemna dig bedragen.

Följ dem, följ dem — men vid loppets slut
Står du häpen. Hvar? Vid målet: Griften,
Och ser lifvets längd som en minut,
Och som drömmar alla lifvets skiften.

Visst har än din sommar sitt behag.
Du är lycklig än: Du ler och njuter,
Väljer nöjen hvarje stund — och jag,
Jag är nöjd med dem som du förskjuter;

Nöjd en dag, att under bördans vigt
Af en snö, hvars åsyn skrämmer flärden,
Dölja skatterna af uppfylld pligt,
Sinnets frid och liknöjdhet för verlden.

Tror du lifvets morgon ensam skön?
Har ej vandraren på sitt aftonläger
För sin möda och sin dygd en lön,
Som den jemnar, om ej öfverväger?

Skulle han, mot denna krycka stödd,
Känna törnet i de sista stegen,
Och till sin och likars sällhet född,
Främja deras, gäckad af sin egen? —

Nej, fast blodet mer ej lika lätt
I hans ådror, som i dina flyter,
Han erfarenhet och tänkesätt
Och lycksalighet med dig ej byter.

Allt som solen från sin middagshöjd
Sjunker ner, och bådar hans förvandling,
Mörknar mer och mer hvar sinnlig fröjd,
Ljusnar mer och mer hvar ädel handling.

Lifvet icke mer i länadt skick
Med ett magiskt sken hans syn bedrager;
Med den vises länge skärpta blick
Ser han allting i dess sanna dager.

Lyckan skådar han med liknöjdt bröst.
Om hon mörknar, blir han ej förtruten.
Ingen frukt är röfvad från hans höst,
Af hans hand i blomningstimman bruten.

Ära, skönhet, rikdom eller makt —
Hvilken trollstaf, som hans likar söfver,
Tänker han dock med ett vist förakt:
Samma stoft blir af oss alla öfver.

Han förföljd kan möta, ny Sokrat,
Sina fiender förutan häpnad,
Dricka bägarn, le åt deras hat,
Med odödlighetens styrka väpnad.

Att ha uppfyllt sina pligters mått,
Såsom länk i kedjan utaf tingen,
Hafva gagnat och gjort likar godt,
Denna njutning — Säg mig, är den ingen?

Att af minnet, som en sällhet stjäl
Från hvar dag i nyttorna förliden,
Känna lugnet gjutas i sin själ,
I sitt fjät välsignelsen och friden,

Hyllas af en åldrig makas dygd,
Ädla söners kärlek, barnbarns lekár,
Vördas, tackas i sin fosterbygd,
Är det intet mot hvad flärden nekar? —

Om, bortförde utaf tidens elf,
Föremålen för hans hjerta falla,
Återfinner han inom sig sjelf,
Dygdens vittne, trösten för dem alla.

Så han lönas för hvar mörk minut
Af sin lefnads öfversedda timma,
När han skådar, huru skönt dess slut
Klarnar opp ur evighetens dimma.

Så han slutar lifvets vallfarts tåg,
Och, med sanningens relik i handen,
Gungas fram på tidens trötta våg
Mot den lyckliga och lugna stranden.

För hans öga, skymdt af inga brott,
Alltid fäst på Religionens regel,
Öppnas hamnen, hittills skådad blott
I hans tankes florbetäckta spegel.

O, hur skönt är andra verldens ljus
För den trötte, som sitt segel refvat,
Och hur ljufligt ett aflägset sus
Af de stormar, som han öfverlefvat!

Glad han lyssnar till den timmans slag,
Som ett mål för lifvets öden sätter,
Och der du ser slutas dess behag,
Ser han slutas blott dess oförrätter.

Han är viss att ödets bundna slaf
Skall med vinst för bojan vedergällas,
Att för tårar dem han torkat af,
Skola minnets på hans aska fällas.

Grafvens natt förgylls af hoppets glans,
Och han vet, när tidens förlåt rämnar,
Hvilken Ande, som skall möta hans:
Den som lönar, icke den som hämnar.

O min gamla, vördnadsvärda Far!
Din är bilden; din var denna lära:
«Yngling! njut med vishet sommarns dar,
«Att med sällhet kunna vinterns bära.

«Tröttna ej, att bryta mödans skal,
«En gång hinner du dess gömda kärna.
«Då skall molnet af din lefnads qval
«Skingra sig omkring din aftonstjerna.

«Och af banan, som dig mättes ut,
«När du ej har flera steg att vandra,
«Döden möta dig vid resans slut,
«Lik en vän som helsas af den andra.

«Hvad gör då, om ännu på din graf
«Jordens glädje har din fordran inne?
«För de offer, dem du dygden gaf,
«Har Belönarn ofvan skyn ett minne?»

Författaren, Kanslisten vid HofKanslers-Embetet Herr Anders Carlsson Kullberg, framfördes till Direktören, som vid belöningens öfverlemnande yttrade:

Min Herre!

Då Ni med varsamma men säkra steg sökt det mål Ni i dag hunnit, njuter Akademien den högre tillfredsställelse, hvilken Ni så till sägandes vid hvar enda af hennes sednare högtider tillåtit ljusna för hennes hopp. Den städning smaken ger åt tankar och uttryck, de förra stundom nya, alltid sanna, alltid hopfogade i en väl sammanbunden kedja; detta, M. H., äro de egenskaper Akademien funnit i er sång, sådant det värde hvarje litteratör skall tillerkänna den; men den äger ännu ett annat, lika kändt inom Akademien som utom hennes krets: Ni omfattade, M. H. ert ämne lika mycket med ert hjerta som med ert förstånd, Ni spridde deröfver allt det harmoniska af en ädel och känslofull själ, Ni viste att väcka dessa sinnesrörelser, som nedtrycka brottet, trösta lidandet och upplyfta dygden. Ni har M. H. skänkt er Sång en förtjenst af ännu högre slag. Er vandel och edra egenskaper ge begrepp om den fullkomligaste öfverensstämmelse mellan er person och de tänkesätt som råda i er skrift; man skall tro, att när Ni afmålat den dygdigas ålderdom, har Ni känt en försmak af er egen. Ja, M. H.! Den sol som uppgick så klar, skall, ehuru stormig dagen varit, nedgå från en mola-

fri himmel. Endast omgifven af glada utsigter, hvad brister Eder M. H. ännu i behaget af denna icke obemärkta stund af er lefnad, det att Ni ej skall krönas af någon bland dessa skalder, hvilkas fotspår Ni träder, bland hvilka Ni valt Er mönster, och på hvilkas rum man en dag skall höra Er tacksamt sjunga till deras ära; men sådant var ödets beslut: det pris snillet vann skulle vänskapen öfverlèmna.

Herr KULLBERG fördes sedan af Sekreteraren till Hedersrummet.

Den andra Guldpenningen hade Akademien, med samma heder som åtföljer det Stora Priset, tillagt N:o II, Sång öfver FältMarskalken Grefve AUGUST EHRENSVÄRD, som upplästes.

Så han lönas för hvar mörk minut
Af sin lefnads öfversedda timma,
När han skådar, huru skönt dess slut
Klarnar opp ur evighetens dimma.

Så han slutar lifvets vallfarts tåg,
Och, med sanningens relik i handen,
Gungas fram på tidens trötta våg
Mot den lyckliga och lugna stranden.

För hans öga, skymdt af inga brott,
Alltid fäst på Religionens regel,
Öppnas hamnen, hittills skådad blott
I hans tankes florbetäckta spegel.

O, hur skönt är andra verldens ljus
För den trötte, som sitt segel refvat,
Och hur ljufligt ett aflägset sus
Af de stormar, som han öfverlefvat!

Glad han lyssnar till den timmans slag,
Som ett mål för lifvets öden sätter,
Och der du ser slutas dess behag,
Ser han slutas blott dess oförrätter.

Han är viss att ödets bundna slaf
Skall med vinst för bojan vedergällas,
Att för tårar dem han torkat af,
Skola minnets på hans aska fällas.

Grafvens natt förgylls af hoppets glans,
Och han vet, när tidens förlåt rämnar,
Hvilken Ande, som skall möta hans:
Den som lönar, icke den som hämnar.

O min gamla, vördnadsvärda Far!
Din är bilden; din var denna lära:
«Yngling! njut med vishet sommarns dar,
«Att med sällhet kunna vinterns bära.

«Tröttna ej, att bryta mödans skal,
«En gång hinner du dess gömda kärna.
«Då skall molnet af din lefnads qval
«Skingra sig omkring din aftonstjerna.

«Och af banan, som dig mättes ut,
«När du ej har flera steg att vandra,
«Döden möta dig vid resans slut,
«Lik en vän som helsas af den andra.

«Hvad gör då, om ännu på din graf
«Jordens glädje har din fordran inne?
«För de offer, dem du dygden gaf,
«Har Belönarn ofvan skyn ett minne?»

Författaren, Kanslisten vid HofKanslers-Embetet Herr Anders Carlsson Kullberg, framfördes till Direktören, som vid belöningens öfverlemnande yttrade:

Min Herre!

Då Ni med varsamma men säkra steg sökt det mål Ni i dag hunnit, njuter Akademien den högre tillfredsställelse, hvilken Ni så till sägandes vid hvar enda af hennes sednare högtider tillåtit ljusna för hennes hopp. Den städning smaken ger åt tankar och uttryck, de förra stundom nya, alltid sanna, alltid hopfogade i en väl sammanbunden kedja; detta, M. H., äro de egenskaper Akademien funnit i er sång, sådant det värde hvarje litteratör skall tillerkänna den; men den äger ännu ett annat, lika kändt inom Akademien som utom hennes krets: Ni omfattade, M. H. ert ämne lika mycket med ert hjerta som med ert förstånd, Ni spridde deröfver allt det harmoniska af en ädel och känslofull själ, Ni viste att väcka dessa sinnesrörelser, som nedtrycka brottet, trösta lidandet och upplyfta dygden. Ni har M. H. skänkt er Sång en förtjenst af ännu högre slag. Er vandel och edra egenskaper ge begrepp om den fullkomligaste öfverensstämmelse mellan er person och de tänkesätt som råda i er skrift; man skall tro, att när Ni afmålat den dygdigas ålderdom, har Ni känt en försmak af er egen. Ja, M. H.! Den sol som uppgick så klar, skall, ehuru stormig dagen varit, nedgå från en moln-

fri himmel. Endast omgifven af glada utsigter, hvad brister Eder M. H. ännu i behaget af denna icke obemärkta stund af er lefnad, det att Ni ej skall krönas af någon bland dessa skalder, hvilkas fotspår Ni träder, bland hvilka Ni valt Er mönster, och på hvilkas rum man en dag skall höra Er tacksamt sjunga till deras ära; men sådant var ödets beslut: det pris snillet vann skulle vänskapen öfverlèmna.

Herr KULLBERG fördes sedan af Sekreteraren till Hedersrummet.

Den andra Guldpenningen hade Akademien, med samma heder som åtföljer det Stora Priset, tillagt N:o 11, Sång öfver FältMarskalken Grefve AUGUST EHRENSVÄRD, som upplästes.

EHRENSVÄRD,

SKALDESÅNG

AF

HERR MICHAEL CHORÆUS,

ADJUNKT VID KRIGS-AKADEMIEN.

Skrift, som blifvit belönt år 1802.

Hvem tackar hon? de hjeltars mod
Som, när de lefde, hon försmädde.

LEOPOLD.

Han stundar då den dag,
Som läker dina sår, så många och så djupa,
Som ej ser andra nederlag,
Än skördar, som för lian stupa.
Ja, Finland! ofta svag din Lyckas telning var,
Än han i drifvan dött, än lifvats opp och knoppats;
Han ändtlig mognar nu.. och Gustaf Adolfs dar..
Se der den gyllne tid, som du så länge hoppats!
Se glad dess morgonsol bestråla dina tjäll,
Förtjena ditt beskydd, att vara dubbelt säll;
Och, att med större glans din sällhetstafla höja,
Låt då och då din blick vid dessa taflor dröja,
Der Minnet syns af fordna mörka år:
Liksom i moln en blodig måne står.

Ja, du förgäts ej, Natt!
Med förra seklet född och kring Europa gjuten,
Då Kriget på dess troner satt
Och Askan förde ut besluten;
Lång var du, dubbelt lång för mina fäders bygd,
Och dubbelt digra moln du öfver henne tömde,
Och sjelfva altaret gaf icke mer ett skygd,
Och sjelfva grafvarne sitt rof förgäfves gömde.
O Finland! är ditt hopp för alla tider släckt?
Blott vilda norrskens bloss i hemsk och blodig drägt,

Som rusa mot hvarann, kring fästets rymd du skådar;
Men stjernan synes ej, som dagens ankomst bådar;
Dock fatta mod! der stiger redan *en*
Ur molnets bädd, och sprider hoppets sken.

Var helsad EHRENSVÄRD!
Det är då ödets dom, att stora själar födas,
Den stund en lutad samfundsverld
Behöfver deras arm att stödas.
Mörk var din barndomstid.. Mordengeln trakt från trakt *)
Kring Sverges gränsor flög och störtade dess söner,
Men skonade dock dig — Det ges en högre Makt,
Som genom molnen hör betryckta folkslags böner.
Svik ej ett troget hopp — men vet det störtas skall
I samma ögonblick som ser dit eget fall;
Bland lågor och bland svärd, beredd att dig fördjupa **),
Tänk, att en ära fins långt öfver den att stupa;
Strid icke mer: se blottad för hvart jern
Din Fosterbygd — och svär att ge den värn!

Men ångra ej din ed!
O såge du förut med hvilken du skall strida:
Det är förgäfves att du stred
Vid Hjelten FREDRIKS egen sida †):

*) EHRENSVÄRD var född 1710.
**) EHRENSVÄRD följde LEWENHAUPT i Finska kriget, och utmärkte sig vid flera tillfällen.
†) Bevistade Böhmiska fälttåget 1740.

Der gällde blott ditt lif, här gäller det din dygd;
Der ägde du din arm, ditt öga och din klinga;
Men skall du hämna dig uppå din fosterbygd —
Hvad vapen har din hand? ditt hjerta äger inga.
Här pröfvas ej blott nit, här fordras ej blott mod,
Men ock den vises sans, den klokes tålamod:
Välan! du var den eld, som härjar och försvinner:
Det ges en ädlare, som utan tordön brinner,
Som, ofta glömd och ofta undanskymd,
Dock sprider glans och skördar från sin rymd.

Dröj ej i mörkrets skygd!
Du är ej lyckan värd, om du för faran ryser;
Försakelsen är ingen dygd,
Om du kan gagna då du lyser.
Räds icke tadlets orm, som hväser vid din fot,
Räds icke harmens pil, som ljungar mot din panna,
Gå dristigt till ditt mål i trots af klippans hot,
Som ställes i din väg och bjuder dig att stanna:
Gå, likt ett åskmoln, fram, i trots af lyckans vind,
Och se blott målets gagn, för vägens mödor blind;
Och gif åt dina barn en misskänd dygd att ärfva:
Det är en sådd för några dar förstörd,
Men lifvad opp till hundrafaldig skörd.

Som hjelte går du fram,
Som vis din egen kraft med andras du förenar:
Så sprider cedern från sin stam
En ädel grupp af fasta grenar:

Räck HERMANSON *) din hand, och svären Romersk tro,
Nej! sväre Götisk tro, ty hon blott ej bedrager:
Att offra dagens fröjd och sjelfva nattens ro
För vinsten af en dygd, ej endast af en lager.
Ställ hvarje sann förtjenst, försigtig eller djerf,
Ur skuggan dragen fram, i ljuset af ditt värf,
Och upphöj andras namn, att, vid din egen sida,
Som sällskapsstjernor stå, och glans kring Sverge sprida;
Se fästets rymd! — Så vidsträckt Minnets är —
Man skymmes ej, man tränges icke der **).

Stort är ditt företag,
Långt bort står banans gräns, hvars irrgång du beträder.
Förlorad evigt är den dag,
Hvars afton ingen framgång gläder.
Hvad kaos för min syn af klippor och af skär,
Mot hvilka böljan slår, kring hvilka stormen hviner:
Dock sväfvar ej en flägt af samma anda der,
Som kallade en verld ur ödsliga ruiner.

*) GeneralMajor; nyttjades mycket af EHRENSVÄRD. Se Loftalet öfver honom af Herr KansliRådet och Kommendören ADLERBETH.

**) På en byggnad på Sveaborg läses följande: Om THUNBERG ej varit, hade EHRENSVÄRD ej byggt denna dam. Flera exempel kunde anföras af den stora Mannens rättvisa och oegennytta.

Medborgerliga dygd! hur mäktig är din hand!
Hon reser opp ett Rom uppå en ödestrand,
Hon rödjer öcknen bort, hon bergen undanvältar,
Gör hjelten till en Gud, och qvinnorna till hjeltar;
Och redan står med murar, torn och torg
Ditt storverk der! — var helsadt Sveaborg!

Var helsad ock du Här!
Som ifrån strand till strand far uppå stormens vingar,
Och skyddar landets nakna skär,
Och tröst till sorgsna hyddor bringar.
Flyg från din lugna hamn, tag plundrarne emot!
Låt hämden blixt på blixt mot deras panna ljunga,
Och helsa deras barm med dessa afgrunds klot,
Dem döden dig har smidt, dig Ehrensvärd lärt slunga *);
Sänd dem kring rymden ut, som aftryck af ditt mod:
De vänta blott en vink, de törsta efter blod.
Men, sedan du befäst ditt välde öfver hafven,
Så nedlägg segerns rof till Ehrensvärdska grafven:
Den örn, som der djerfs stämpla mot din ro,
Slår plötsligt ner uti ett lejonbo.

Förmätna Sångmö, fly!
Fly från ett skådespel, som döden blott kan njuta!
Förskräckligt är kanonens gny,
Dess dallring sönderslår din luta.

*) Ehrensvärd uppfann konsten att kasta bomber med dubbel hastighet, eller à la ricochet, som det kallas.

Välsigna hjelten blott! *Din* kallelse det var
Af bygdens mödrar lärd och deras ombud vorden,
De hafva hört, att han, med ömhet af en far,
Rest detta värn för dem och hela fosterjorden;
Att deras barn, som de, i trygghet skola bo,
Förnöjda af sin teg och sina makars tro:
Att samma stilla lugn, som fädrens aska funnit,
Skall unnas äfven dem, sen mödans dag försvunnit:
De hafva hört, hur du var dyrkansvärd,
Och tacka dig, förföljde Ehrensvärd!

Förföljs du? Ehrensvärd!
Välan! ditt höga mål med jättesteg du hinner:
Man är ej jordens dyrkan värd,
Om man dess afund icke vinner.
Hvar såg du ett Atén, hvar fans väl än ett Rom,
Stort genom hjeltars mod och ädla själars styrka,
Som ej föraktligt föll till orättvisans dom,
Till denna fega nyck, att skymfa eller dyrka?
Se der din oskuld kränkt, se der ditt rykte fäldt,
Och till ett allmänt mål för tadlets viggar ställdt,
Och gå med kufvadt hat och hemligt gjutna tårar
Tillbaka till din däld, och odla dina fårar,
Och vårda der — då dig ej unnas mer —
Det träd, som frukt åt andra åldrar ger *).

*) Ehrensvärd dömdes 1765 af Ständerna förlustig sina Embeten, och drog sig undan på landet.

Nej, hjelte, fatta mod!
Var nöjd, du har gjort gagn, du kan ej mer begära.
Gif ondskan, om hon vill, ditt blod,
Gif henne, om hon vill, din ära;
Men gif ej detta nit för en otacksam verld.
Det öppnas för din syn, Odödlighetens Tempel!
Han träder fram, Sokrat, och ropar: «var mig värd!
«Och älskar du mitt namn, så räds ej mitt exempel.»
Ja vet att, till din tröst, det trotsiga Atén,
Hvad ej hans hjerta njöt, beskärt hans multna ben,
Att knäböjdt inför dem hans dygder det förlåtit,
Gjort mer .. fördömt sitt hat; gjort mer .. hans död begråtit.
Blif honom lik, förföljde Ehrensvärd:
Det fins en Gud, det fins en Efterverld!

Dock mera ljuf än stor,
För Fosterlandets skuld försakelsen är vorden:
Lätt är att lida för en mor,
Då denna mor är — Fosterjorden.
Hvad skatter för en man, som verkligt hjerta har,
Är ej hans fäders graf, är ej hans egen hydda,
Och templet, dit hans dygd sin glada förstling bar,
Och minnet evigt kärt af stunder, lyckligt flydda!
Ja, Paradisets fröjd: den första känslans tid,
Och mannaålderns vinst: gagn, ära, samvetsfrid,
Och allt som njuts i dag, och allt som du begråter,

Allt, allt din fosterjord dig skänkt — hvad ger du åter?
Ditt lif — Välan! du har betalt din skuld:
Så pocka ej på rökelse och guld!

På denna tankegrund
Stod EHRENSVÄRD med lugn i alla lyckans ilar,
Som klippan i orkanens stund
På sina gömda rötter hvilar.
Ditt rykte är ett strå, din lycka är en flägt,
Din pligt står evigt fast, och klar som Nordens stjerna.
Väl! VASA fick en thron, men hvad fick ENGELBREKT?
Och hvilken blef din lön, CHRISTINA GYLLENSTJERNA?
Så jemnt som skeppet går ifrån sin stapelhöjd,
Den vise går sin gång, åt ingen sida böjd,
Af hoppets fackla lyst, med dygdens harnesk väpnad,
Mot lyckan utan stoj, mot faran utan häpnad,
Och tänker glad: Förtjenstens tempeldörr
Skall öppnas dock med grafven — om ej förr.

Hon öppnades för dig
Ännu på lifvets strand: din fruktan blef bedragen*),
Och klar den solen sänkte sig,
Som skred mot molnen hela dagen.
Mildt leende, som hon, till andra verldar gå!

*) Återfick 1772 sina Embeten. Det var hans döds-år.

Gif taflan af ditt namn till skänk åt Minnets tempel;
Vet, Sanningen förtjust skall teckna deruppå:
«Till våra dars triumf, till andra dars exempel!»
Den skola hjeltar se, och svära vid din dygd,
Att gagna, såsom du, en älskad fosterbygd.
Vet, GUSTAFS egen hand din minnesvård skall grunda,
Och teckna der i guld för tidehvarf, som stunda,
Främst för sin Son, sin första efterverld,
Ett heligt bud: Förgät ej EHRENSVÄRD!

Ditt hjerta seger njöt,
Ditt rykte hade ej sin fulla seger njutit;
Men Sveriges Lejon genombröt
Den skogseld, som det inneslutit.
Af fordna segrar stolt, till nya rof det gick,
Men blef af lågan stängdt .. för klokt att den förbida,
För stolt att frukta den, det glödgade sin blick,
Och skakade sin man, och rusade att strida.
Hvar faller spets vid spets? hvar brinner stam vid stam?
Der banar det sin väg, der störtar det sig fram;
Förgäfves följes det af jägarenas skurar,
Det gnistrar redan hämd från dessa trygga murar;
Och ingen röst från denna dag har sport,
Hvad Sveaborg till Sverges trygghet gjort *).

*) Efter Björkö reträtt hade troligen hela flottan varit förlorad, om den ej haft Sveaborg att inlöpa uti.

Snart ifrån glädjens höjd
Steg Fredens Engel ned och spred en allmän ljusning,
Och alla Tempel sjöngo fröjd,
Och alla hyddor ljödo tjusning;
Och Fosterlandet föll för GUSTAFS fötter ned
Och offrade den krans, som Tacksamheten knutit:
«Njut glädjen af det lugn, för hvilket sjelf du stred,
«Och deltag i den fest, du åt ditt folk beslutit.»
Men GUSTAF svarade: I grafvens mörker göms,
Och då hon icke syns, hvad under att hon glöms!
I grafven göms den hand, som freden dig beredde:
Och nu till denna grift han Fosterlandet ledde —
Här föllo de med blottad hjessa ned,
Och tackade för seger och för fred — **).

Författaren, Adjunkten vid Krigs-Akademien, Magister MICHAEL CHORÆUS, blef framförd till Direktören, som vid Belöningspenningens allemnande, yttrade:

MIN HÈRRE!

Man skall föga tänka sig en högre grad af medborgerlig ära, än den Grefve EHRENSVÄRD förtjent och efter döden njutit. Föreställ Er,

**) Vigten af segern vid Svensksund är allmänt bekant. Denna sista vers är grundad på en muntlig berättelse, om hvad som verkligen tilldragit sig efter den afgörande bataljen.

M. H., vandrarens hänryckning vid åsynen af denna minnesvård, hvars inskrift säger honom, att en stor Konung uppreste den öfver stoftet af Fältherren och Medborgaren, hvilande i skötet af sina storverk; föreställ Er hans känsla, när han, återkommen ifrån denna sinneslyftning, fäster sin blick på dessa vilda skär och dessa nakna klippor, midt under samtidens otacksamhet förvandlade af sinnesstyrkan och snillet till det ädlaste bland alla föremål, till Fäderneslandets försvar, och Ni skall finna Er smickrad, M. H., att se ert beröm förenas med det af en bland de största Män ert Fosterland ägt. Ni har sjungit, M. H., om Grefve Ehrensvärd med all geniets liflighet och med tonhöjningar som båda en mästare; till detta stora mål har Ni valt Er de säkraste ledsagare i ert misstroende till Er sjelf och i er blygsamhet. Emottag M. H. ett pris, från hvilket Akademien ej skiljer värdet af det största hon kan gifva, och om ej menniskans lefnad erböd så få njutningar frikallade från villkoret af någon saknad, så skulle jag med ren glädje upptäcka gryningen af den dag, då detta rum blifver det enda, från hvilket det ej skall tillåtas att lemna Er ett loford.

Herr Chorælus blef af Sekreteraren förd till Hedersbänken.

Direktören förkunnade: Att Akademien med Konungens nådiga tillstånd för nästkommande års täflan uppgifver till Ämne:

I Vältaligheten:

Äreminne öfver RiksFöreståndaren STEN STURE den Äldre, och

I Skaldekonsten

lemnat de täflande fritt val af ämnen, med inskränkning till de allvarsamma; hvarjemte Akademien, öfvertygad att goda öfversättningar hufvudsakligen bidraga till språkets riktande och smakens stadgande, äfven för de täflande öppnat denna utväg att vinna belöning. Till ämnen för dessa öfversättningar hade Akademien denna gång utsatt:

Episoden om NISUS och EURYALUS, ur nionde Boken af VIRGILII Eneid.

Fabeln om Faëton, ur OVIDII Metamorfoser.

Episoden om Delfiska Oraklet, ur Femte Boken af LUCANI Pharsalia, samt fyra af HORATII Oder, hvilka bero af de täflandes val, med den blotta inskränkning, att ämnet måtte vara så beskaffadt att det af Akademien kan belönas.

Den Minnespenning Akademien detta år låtit prägla, hade till föremål: Professoren Herr ANDERS CELSIUS. Första sidan förställer ANDERS CELSII bröstbild, hvaröf-

ver läses hans namn, och att han var Professor i Astronomien vid Upsala Akademi.

Andra sidan en Geometer, som på en Jordglob med cirkel afmäter en grad under polkretsen, hvaröfver finnes en ur VIRGILII Eneid (7:de Bok. 232 v.) hämtad inskrift: NEC TANTI ABOLESCET GRATIA FACTI, som betyder, att förtjensten af ett så stort värf skall aldrig föråldras. Nedanskriften: FORMA TELLURIS INVESTIGATA 1736. REGE JUBENTE DENUO EXAMINATA 1801, säger, att jordens figur, som man 1736 genom mätningar sökte utröna, på Konungens befallning å nyo undersöktes 1801.

Denna Minnespenning blef i underdånighet öfverlemnad till Konungen, till H. K. H. Prinsen af Stora Britannien, tillställd dess Kavaljerer, främmande Ministrar och andra närvarande utländninger, samt, jemte den vanliga Jettonen, Akademiens Ledamöter.

CELSII Lefverne, författadt af Akademiens frånvarande Ledamot, Herr CARL GUSTAF NORDIN, upplästes.

MINNE

AF

PROFESSOREN

HERR ANDERS CELSIUS.

J.F.Martin sc.

Med Konungens nådiga bifall uppkallar Akademien, medelst Skådepenningen för detta år, åtankan af Astronomie Professoren, Herr Anders Celsius, hvilken igenom snille, flit och lärdom skaffat anseende och högaktning åt sitt namn: nytta och heder åt fäderneslandet.

Statsmannen och Fältherren, när de utföra sådana värf, som tillskynda dem ryktbarhet, hafva den fördelen, att kunna affordra samhällets förenade krafter till uppnående af sina syftemål, att dervid begagna sig af mångas upplysning och biträdande egenskaper: samt att ofta genom motståndets brister se sina afsigters framgång beredd; den lärde deremot höjer sig endast igenom egna medel, sin enskilta möda och tankekraft, utan att tillkalla samhällets eller andras medverkan. Newton upplyftade ej mindre sitt fädernesland, än Chatham och Marlborough: han fordrade härvid hvarken härar eller guld; och de stora upptäckter, dem han skänkte sina landsmän, lät han lika ädelt utflyta till alla jordens inbyggare.

Tjenar detta att styrka billigheten af de lärdas anspråk på allmän aktning och erkänsla, så må det likväl ej tydas såsom ett sätt att förringa något slags förtjenst, då hvar och en af

dem förbehåller sig medel efter sin art. Endast vill häraf följa, att det samfund, som redan upplifvat minnet af en Dahlberg och en Coyet, icke har kunnat glömma en Celsius.

Om man än kände det förmånliga skick, i hvilket Celsius lemnade sin vettenskap, så skulle dock hans nit och möda icke nog skönjas, så framt man saknade begrepp om det tillstånd, i hvilket han emottog densamma. Ifrån Konung Carl IX:s ålder hade Upsala haft lärare i Astronomien; följaktligen Föreläsningar och Akademiska Afhandlingar; men sådant oaktadt kunde ej förmärkas, att den löpande tiden, på mer än hundra år, medförde häri några synnerliga framsteg, eller att Svenska snillet med någon uppfinning bidrog till förbättring af hvad som redan var kändt och antagit. Orsaken härtill må ej sökas i saknaden af flit eller skarpsinnighet hos dem, som vårdade dessa yrken: icke heller i bristen af behöfliga natursgåfvor hos dem, som borde uppöfvas vid Lärosätet: utan här sammanstämde en mängd af andra omständigheter, som både qväfde lågen och afskuro tillfället att uppdrifva Matematiken och i synnerhet den Astronomiska vettenskapen till någon höjd. Akademiske läraren var ofta dess enda idkare i hela riket, utan Observatorium, utan tjenliga instrumenter, utan skickligt biträde. De, som njöto hans undervisning, voro ynglingar, sträfvande på en mödosam väg till kunskap i språken och i de öfriga vettenskaperna,

gemenligen medellöse och skyndande till tjenste-verk, som lofvade utkomst; på hvilken allt slags Matematisk lärdom vägrade anvisning, så länge man ännu ej erinrade sig, att krigsväsendet, sjö-farten, byggnads-kunskapen, machiner, vatten-verk och sjelfva konsterne kräfva denna lärdom såsom underbyggnad, äfven för den mindre full-komligheten. Då behof spordes af någon viss högre skicklighet i den ena eller andra af dessa delar, inkallades utlänningar, hvilka väl stundom uppfyllde hvad i sådant afseende fordrades, men förtogo tillika den inhemska omtankan, att ska-pa för framtiden en mera allmän och mindre kostsam tillgång i egna landsmän. Allt bidrog att qvarhålla skymningen öfver matematiska fält-et, att göra dessa studier föga begärliga, samt att hindra deras förmånliga verkan på upplys-ningen, näringarne, medborgarens beqvämlig-het och rikets styrka.

För åtta år sedan hade Svenska Akademien anledning att vidröra denna vår nations förlä-genhet: äfvensom den hjelp, hvilken räcktes oss ifrån flera lyckliga snillen. Hon nämde dervid en högst förtjent Klingenstjerna; och med den tillfredsställelse hon då kände, parar sig nu fägnaden, att jemte honom få framställa en Celsius. Begge hade på en tid och samma ort grundlagt sina kunskaper: begge tillträdde på en gång (1730) vid samma Läroverk sina em-beten: begge i närskylda grenar af samma vet-tenskap, hvars uppkomst således hade sitt säkra

befordringsmedel i begges gemensamma föresats, att använda den styrka, hvarmed en välvillig natur och en oafbruten flit så frikostigt hade försett dem.

Celsius, som nu emottagit Astronomie Profession, kunde med skäl hoppas, att matematiska studierna, ifrån denna tid, borde hos ungdomen vinna mera förtroende, och således större framgång inom Akademien; men för att trygga detta hopp, var nödigt, att tillvinna sin vetenskap det biträde af medel, utan hvilket en lycklig utöfning icke var möjlig. Såsom redan anmärkt är, fans icke något Observatorium: inrättningen af ett sådant hus var ej till alla delar känd: saknad så väl af de mest oundgängliga instrument, som af en tillförlitlig kunskap om bästa sättet att använda dem: desse och flere brister föreställde i Celsii sinne nödvändigheten för honom, att göra en resa omkring Europa. Den skedde med ett allvarligt uppsåt att vinna förkofran; då de insigter och den färdighet, som icke möjligen kunde förvärfvas i fäderneslandet, ej allenast derunder inhämtades, utan äfven stadgades genom ett flitigt deltagande i de mest berömda Astronomers observationer.

De kunskaper, som borde föregå dessa, voro af honom ifrån ungdomen hämtade likasom i skötet af dess egen slägt, hvilken vid Upsala Akademi hela 60 åren, nästan ensam, hade intagit de matematiska Lärostolarne. Farfadern

Magnus Celsius, Morfadern Anders Spole, Fadern Nils Celsius *), Morbrodern Per Elvius: alla Professorer i vettenskapen, till hvilken han ärfde deras gemensamma kärlek och böjelse, ehuru han endast af de begge sednare kunde åtnjuta undervisning. Denna ledsagade honom ut på en större rymd, hvarest hans lärgirighet ömsom förnöjdes och retades till nya kunskaper, dem hans flit insamlade och hans tankestyrka bragte i sammanhang till mogen lärdom. Sådan borde den ock vara, då han tidigt kom i behof, att söka utkomst igenom enskilta föreläsningar; hvilka i början voro mindre öppet kände, men sedan, igenom åhörarnes tillopp, så utmärkte, att han, för ordnings skull, måste skydda dem under det tillstånd, som en förtjent man, Gabriel Duhre, af Rikets Ständer erhållit, att vid Akademien undervisa ungdomen.

Vid denna tid (1726) trycktes hans Aritmetik, hvilken af honom förbättrad åter utgafs, och sedermera efter hans död af Baron Palmqvist med förklaringar upplades: förstlingen af hans skrifter, den han lät utgå, mindre för att gifva sig något namn, än att genom en grundlig Lärobok häfva den förlägenhet, af hvilken Svenske ynglingen besvärades. Föreläsningarne fortforo, de filosofiska profven aflades, graden togs (1728), och lärdomen bestyrktes ytterligare genom hedrande Presidier och påföljande Docentur.

*) Gift med Gunnila Maria Spole.

KLINGENSTJERNA var nu nämd till Mateseos Profession, men dröjde utomlands; och då Astronomie Professorn BURMAN derunder afled, så att Matematiken alldeles saknade ordentlig lärare i Upsala, blef det CELSIUS uppdragit af Akademi Kansleren Grefve CRONHJELM, att, i KLINGENSTJERNAS ställe, hålla allmänna föreläsningar. Desse blefvo dock ej långvarige, emedan KLINGENSTJERNA snart återkom och CELSIUS sjelf utnämdes till den lediga Astronomie Professionen.

Man kan säga, att när CELSIUS förordnades till densamma, var sysslan icke allenast lyckligt försedd för hans tid, utan ock i visst afseende försäkrad för det tillkommande, att ej sakna efterträdare, hvilka, honom värdige, skulle följa den fortgående upplysningen samt sjelfve, såsom ock inträffat, gifva nytt ljus åt läran om himlakropparne. Den kärlek han hyste för vettenskapen, hans nit att främja dess uppkomst, och hans oförtrutenhet vid undervisningen, skulle snart uppsöka skickliga ämnen, leda dem till matematikens högre sanningar, och bereda hos ett uppväxande slägte den fullkomlighet, som både vid och utom Akademien kunde befordra fäderneslandets nytta och heder. Denna stora afsigt och medlen som fordrades till dess vinnande, äskade af CELSIUS den utländska resa, som redan är nämd, och hvilken han räknade för en skyldighet, då han igenom henne kunde gagna sin vettenskap.

Först tillbragtes dock några år vid sysslan, på det omtanken skulle hafva rådrum, att igenfinna och städa de ämnen, hvilka i synnerhet tarfvade ljus och förbättring af främmande orters öfning och erfarenhet. Efter sådan förberedelse anträdde Celsius sin resa. I Tyskland sökte han de flera ställen, hvarest Observatorier och i allmänheten kände Astronomer kunde träffas. Bekantskapen med sådana män hörde till hans största behof, och gaf ej mindre dem än honom tillfredsställelse, då deras göremål mera än något annat fordrar flitigt meddelande af hvars och ens nya kunskaper eller anmärkningar, hvilka samlade, jemförde och granskade skola gifva grund och säkerhet åt alla upptäckter. I Nürenberg utgaf Celsius sin här i riket nu sällsynta bok om Norrskenet: en sammanfattning af egna och andras sextonåriga observationer, hvilka hade gjort Celsius benägen att gynna Mairans nya teori för detta fenomen. Han skyndade till Italien, der Bologna qvarhöll honom en längre tid, i anseende till de goda Astronomiska inrättningar, dem Magini, Cavalleri och i synnerhet den äldre Cassini derstädes hade besörjt: ibland dessa den stora Gnomon, igenom hvars bruk Celsius jemte den lärde Manfredi funno, huru solen drager sig ur ekliptikan, och hvarom den sednare af trycket gifvit oss en utförlig berättelse.

Den benägenhet som Celsius erfor i Bologna, hvarest han intogs i dervarande Vetten-

skaps Institut, var honom äfven till mötes i Rom, der hans namn redan hade blifvit kändt. Föranledd af den ynnest och det förtroende han såg sig äga, beslöt han här verkställandet af sin föresats att utröna ljusets kraft och finna de lagar, efter hvilka det kunde mätas. Påfven Clemens XII upplät honom till denna förrättning det stora galleriet på Monte Cavallo, hvarest försöken anställda gåfvo det säkra utslag, som åsyftades, och menskliga kunskapen utvidgades till ett ämne, hvilket intill den tiden hade varit outredt *).

Så fortfor Celsius att på alla ställen utmärka sin skicklighet och sitt bemödande att framflytta den vettenskap, åt hvilken han sig öfverlemnat. Frankrike fick ock snart anled-

*) Grefve Höpken, i Åminnelse-Talet öfver Professor Celsius 1745, säger: «Han utrönte dervid, att ljuset är så mycket starkare och svagare, som qvadratens qvadrat öfver ögats aflägsenhet ifrån detta objectum är större eller mindre, det är: om ögat föres tillbakars i dubbel distans ifrån objectum och ser det lika väl som förut; då är 16 gånger starkare ljus, som upplyser samma objectum. Efter denna grund har han ock utrönt följande: att månans sken i nedan är 8 gånger svagare än i fullmånan: att solens ljus är 320,000 gånger starkare än månens, och vid middagstiden 130 gånger kraftigare, än vid horisonten. Herr Fontenelle, i *Histoire de l'Académie des Sciences pour l'année* 1735, p. 5. Edit. de Paris, talar om detta sal. Celsii gjorda rön med förundran, både i anseende till sjelfva saken, som aktsamheten, hvarmed han dervid gått till väga.» —

ning att högakta samma egenskaper hos honom. Innan ankomsten till Paris skedde, hade Maupertuis i Franska Vettenskaps Akademien (1733) ingifvit sin afhandling om Jordens skapnad, hvarvid förekommo de stridiga begrepp man gjorde sig om densamma. I anledning af den mätning som Picard och den äldre Cassini hade gjort i Frankrike, emellan Amiens och Collioure vid Pyreneiska bergen, skulle Jorden vara en aflång sferoid, lägre under eqvatorn och högre under polerna: men, enligt den af Huyghens och Newton uppgifna lära om förhållandet af de krafter som verka på jordens rörelse, borde Jorden tvertom vara en sferoid, upphöjd under eqvatorn och platt under polerna. Maupertuis och de fleste med honom voro af den sednare tanken, och önskade att saken måtte med visshet afgöras genom gradmätningar under eqvatorn. Akademien hade utväg att få denna sin önskan så lyckligt föredragen hos Konung Ludvik XV, att resan bifölls och kostnaden dertill af Konungen beviljades. Godin, Bouguer och de la Condamine blefvo utsedde att i sådant afseende begifva sig till Amerika, hvarest de i Peru hade att fullgöra det sig uppdragna värf; och af deras skicklighet kunde man lofva sig allt.

Celsius inträffade i Paris vid samma tid, som desse afreste: han erhöll kännedom af deras uppsåt, och genom bekantskapen med Maupertuis samt flera af dem, som nitälskade för

utslaget i denna stora sak, fick han tillfälle, att yttra sina tankar öfver hela förrättningen och den vidd hon borde hafva, för att fullkomligt svara emot ändamålet. Häri ingick, efter hans mening, den säkerhet det skulle medföra, om en mätning tillika anställdes nära under norra polen, hvarigenom skiljaktigheten i de således afmätta graders längd lättast skulle upptäckas *). Då först (1735) ingaf Maupertuis till Akademien sitt förslag om mätningen vid Torneå, till hvars verkställande han erböd sig sjelf; blef också dertill antagen med biträde af Clairaut, Le Monnier, Camus och Abboten Outhier, i anledning hvaraf Stats-Ministern Grefve Maurepas, på sin Konungs befallning, anmodade Celsius, att under denna förrättning vara dem följaktig.

Det var ej blott Celsii kännedom af orten, dit de skulle förfoga sig, som gaf anledning till denna anmodan: hans upplysta åtgärd i allt det öfriga var ej mindre påräknad. Honom uppdrogs nu i Paris, att gå öfver till Eng-

*) I Grefve Höpkens ofvan anförda Åminnelse-Tal läses härom: «Celsius föreställde nyttan, att mätningen skedde under polen, så väl som under eqvatorn; hans skäl gillades och han sjelf blef af Franska Stats-Sekreteraren Gref Maurepas anmodad, att följa Herrar Maupertuis, Clairaut, Camus, Le Monnier och Abboten Outhier åstad, till att verkställa afmätningen under norra polen.» — Detta inträffar ock med den säkra kunskapen, att de till Amerika förordnade lärde redan hade afrest, innan fråga om mätning under polcirkeln uppkom.

land, der instrumenten, tjenliga vid förestående gradmätning, borde beställas och besörjas till yttersta då möjliga noggrannhet; hvilken äfven erhölls, då de förfärdigades under gemensam tillsyn af en Celsius och en Graham. Umgänget med dervarande lärde, samt kunskap om deras anstalter, blefvo äfven för Celsius en vinst af denna resa. Landets rikedom och folkets anlag till stora företaganden hafva der ospardt försett alla vettenskaper med befördringsmedel till lyckliga framsteg, och Astronomien saknade minst det kostsamma förråd, som hon äskar till sin fullkomlighet i utöfningen.

Emellan de till norden resande var aftaladt, att, vid medlet af sommaren 1736, vara i Torneå. Celsius återvände ifrån England och träffade sitt sällskap i Dunquerque, hvarifrån samtelige åtföljdes och kommo på bestämd tid till föresatt ort. Under de elfva månader, som här tillbragtes, förrättades mätningen emellan Torneå stad och Pello by i Öfver-Torneå socken. Denna förrättning, som gör epok i Astronomien, skall alltid tillegna sig ett högre rum i menniskoslägtets kunskaps-historia; och i mån af dess vigtiga följder skall den blifva så mycket mera märkelig, då vår Konung, af nådig omvårdnad för vettenskaperna, behagat låta genom Svenska Lärda nu företaga en noga pröfning af den förra mätningen, för att med ökad säkerhet bestämma teorien om Jordens skapnad, en kunskap som icke allenast i allmänhet är

värdig menniskans uppmärksamhet, utan äfven af mycken vigt för navigationen.

Akademien i Upsala kunde nu efter fem år göra sin rätt gällande att återfå en lärare, hvars nit var oförändradt i värman för vettenskapen, men i öfrigt utsträckt och förädladt af nya kunskaper och erfarenhet ifrån främmande orter. För honom var ej mera drägligt, att umbära ett Observatorium; i sin trägård upprättar han derföre ett sådant, hvilket nogsamt vittnade om enskilta tillgångens knapphet, och således saknades beqvämlighet, men medgaf dock, under många besvärligheter, observationers anställande till dess hans önskan om ett fullkomligare kunde vinnas. Lyckan fortskyndade oförtänkt fullbordan häraf: Grefve Carl Gyllenborg blef följande året Akademi Kansler, och ett år derefter (1740) var Upsala Observatorium färdigt. Sådant skedde i sammanhang med det vid 1739 års Riksdag fattade hushålls-system, i hvilket inrättningen af Vettenskaps Akademien samma år utgjorde ett grundläggnings- och försäkringsverk för handel, sjöfart, slöjder, samt alla öfriga näringar, dem styrelsen då kraftigt ville upphjelpa, och hvarvid de praktiska vettenskapernas biträde var oundgängligt.

Celsius, som nu först ansåg Astronomien bofästad i riket och sig i den lyckliga belägenhet, att kunna göra hennes inflyttning gagnande, underlät icke, att såsom en trogen förmyn-

dare sköta allt det som låg inom hennes område. Flitiga observationer på himlakropparne satte honom i stånd, att djupare inträngа i de dem rörande sanningar, samt att utforska större och mindre irringar eller afvikelser, som företedde sig i redan gjorda och antagna uppgifter. Således kunde han pröfva flera Astronomiska taflor och föra dem till större noggranhet: rätta den missräkning som uppkommer genom fixstjernornas i luften brutna strålar: utmärka högsta måttet af berörde stjernors aberration: äfvensom gifva en riktigare teori af solens synliga gång i Djurkretsen. De Komefer, som åren 1742 och 1743 visade sig, fingo under sin gång hans strängaste tillsyn; och hvad han då antecknade, skall i framtiden bidraga till utrönande af deras bestämda rörelse. — Men en blott berättelse är icke lämpelig i dylika saker, och utförandet skulle vara aflägset ifrån ändamålet af denna sammankomst. Hellre må vi känna, att Celsius genom sina observationer till en del verkställde hvad Ständerne under Riksdagen 1734 hade beslutit om upprättandet af General och Special-Kartor öfver riket samt Sjökort öfver tilliggande haf, då han redan hade utsatt Astronomiska belägenheten för åtskilliga orter. Likaledes yrkade han att det Gregorianska Calendarium måtte i Sverige införas, hvarpå Biskop Billberg, vid begynnelsen af Konung Carl XII:s regering hade arbetat, och derom med Kansli Collegium haft flera öfverläggningar, hvilka nu fullföljdes af Celsius, som

genom ett och annat memorial utverkade den rättelse, som Kongl. Brefvet 1739 anbefaller, ehuru hufvudsakliga förändringen icke gick i fullbordan förr än efter hans död.

Afsigten med det som här blifvit anfördt, är mindre att säga hvad Celsius gjort, än att genom kännedomen af vissa hans gerningar föras till begrepp om hans egenskaper och tänkesätt. Dessa voro ädla och okonstlade, utan den förställning, som en slö dygd behöfver för att villa andras omdömen. Hans oinskränkta tillgifvenhet för sin vettenskap, hvilken blifvit likasom införlifvad med hans varelse, hade fått en makt att afhålla alla andra inbrott af begär, och således äfven den sjelfkärlek, hvilken nog vanligen vill tränga sig in i den lärdes enslighet. Så mycket han älskade att beständigt utröna naturens förbehållsamma stiftelser, och så mycket han härmed sysselsattes, kunde han dock icke förledas, att draga förhastade slutsatser af sina rön. Magnetens besynnerliga egenskaper, nålens missvisning och inklination, hade länge varit ämne för hans uppmärksamhet: men med sextusen observationer häröfver, af honom gjorde, dristade han aldrig yppa någon förslagsmening, mindre uppgifva något bestämdt omdöme i denna sak. Med begär att synas, hade han ej haft en sådan försakelse, hvilken var öfverlagd, och visst icke en följd af ett trögare sinnes lamhet. Hans möda var alltid ospard, och det bevisade han med sina utgifna skrifter

för Observatorii inrättningen, för Calendarii förändringen, och i försvaren emot Cassini den yngre samt Zeller, hvilke hade framlagt betänkligheter emot gradmätningen under Polcirkeln, och de deraf dragna följder om Jordens figur. Genast efter sin hemkomst ifrån Torneå företog han sig att författa Elementa Astronomiæ, dem han nämner i företalet till S. Gravesands bok i samma ämne, den han förbättrad omtryckte, för att emedlertid nyttja vid sina föreläsningar. Hans tidiga död betog oss likväl fullbordan af detta verk.

Celsii öfrige skrifter äro många, dels särskilt tryckte, dels intagne i Lärda Societeters handlingar, och förtjena gemensamt det beröm, som samtiden gaf dem. Huru högt han var aktad, ådagalägges förnämligast genom hans antagande till Ledamot af Vettenskaps Sällskapen i Upsala, Stockholm, Berlin, Wien, Bologna och London. Af lika anledning tilldelades honom af Konung Ludvik XV, en pension af 1000 livres årligen; så att ehuru litet han åsyftade, att göra uppseende, kunde dock hans förtjenster icke blifva obemärkte af Europa. Den rättvisan njöt han äfven af sin Öfverhet och af sina medborgare, hvilke insågo, att hans lärdom och hans ifver att utbreda densamma skulle bereda åt fäderneslandet den nyttiga verkan på tankarnas gång, som matematiken i allmänhet medför, och tillika stärka och befordra den hos folket nu lifvade böjelse, att genom medel som förfäderne

vanvärdat, genom sjöfart, handel och en uppbragt mekaniks biträde i näringar, öka rikets välmakt. Dessa stora föremål voro ock de, som i synnerhet eldade Celsii nit att oupphörligen använda sin tid på sin vettenskap; och sådant i alla de vägar, som för honom voro öppne.

Såsom en af de först antagna ledamöter i Kongl. Vettenskaps Akademien, har Celsius, under sin lifstid, gjort så flitiga tillskott till dess Handlingar, att Grefve Höpken, som hedrade hans stoft med ett värdigt Åminnelse-Tal derstädes, kunde yttra sig om honom, att *han syntes i deras Förteckningar ibland de äldste, och i deras Handlingar ibland de nyttigaste:* såsom Professor sysselsattes han, både i Katedern och enskilt, med ungdomens undervisning och uppöfvande. Elvius, Strömer, Vargentin och flere hans lärjungar behöfva blott nämnas till bevis af lärarens förtjenst. Såsom Observator fästade han beständig uppmärksamhet på himlakropparne och på naturen så väl i andra afseenden, som i synnerhet i noggranna meteorologiska anteckningar: såsom Sekreterare af Vettenskaps Societeten i Upsala utmärkte han sig medelst dess då en tid nedlagda Handlingars återutgifvande och riktande med egna arbeten. Det förtjenar anmärkas, att både Klingenstjerna och Celsius, såsom ynglingar, blefvo först antagne till biträde hos Sekreteraren vid

vid denna Societet; genom hvilket steg de begge lyckligt synas hafva blifvit införde på den vettenskaps rymd, der de sedan visat sig såsom mästare: begge fingo ock i denna befattning första begreppen om nyttan af brefvexling med Europas lärde, den de sedan, och efter sina utländska resor, med nöje för sig, med tillväxt för sina vettenskaper, och med heder för riket, aldrig underläto att flitigt idka. Sammanlefnaden i Frankrike, på resan och i Sverige med de lärde, som gjorde gradmätningen: äfven gemensamheten af deras yrken knöto mellan Celsius och dem en varaktig vänskap, hvilken skriftligen sedan beständigt underhölls: likaledes med de l'Isle, Kirch, samt flere Tysklands, Italiens och Englands Astronomer vexlades bref, som, till en del utomlands tryckta, till en del i original förvarade i Upsala, både i anseende till ämnenas vigt och deras behandlingssätt berättiga sina författare till den största aktning.

Men Celsii värde kunde icke förlänga hans lefnad; han skyndade att vara nyttig, för att desto hastigare försvinna. Förrättningen i Torneå utsatte honom för förkylningar; och klimatets hårdhet skulle nödvändigt mera än vanligt tvinga den, som tillbragt de föregående åren under Italiens och Frankrikes himmel. Hade han, efter hemkomsten till Upsala, tillåtit sig att med mera ömhet vårda sin helsa, så hade

ock denna troligen kunnat återställas; men då han första året måste göra sina observationer utan Observatorium, och de tvenne påföljande äfven var illa försedd i denna del, så förökades det onda: en obotlig lungsot infann sig, och en tärande feber ändade hans lif, i dess 44 ålders år, 1744.

Lärd och dygdig, verksam och nitisk för allt godt, skall han alltid njuta sin rätt i ett vördadt minne, såsom en af de nyttigaste Medborgare, och såsom praktiska Astronomiens Fosterfader i Sverige.

HANDLINGAR

RÖRANDE

SVENKA ACADEMIENS

HÖGTIDSDAG

DEN 20 DECEMBER 1803.

Den 20 December 1803 hade Svenska Academien offentlig Sammankomst på Stora Börs-Salen.

Directeuren Herr BLOM *började Sammankomsten med följande:*

TAL.

Med förenade känslor af beundran och tacksamhet för den hjelte, till hvars åminnelse Svenska Academiens Högtider förordnades, och för sin odödlige Stiftare, som dem påbudit, hastar hon, från uppfyllda skyldigheter i Helgedomens boningar, till andra ännu återstående, som dagen och detta ställe henne ålägga. Men, för

dessa Högtider ägde hon vanligen den lyckan, att lifvas af sin Skyddsherres närvaro; och denna lycka, som nu mera blifvit för henne oumbärlig, saknar hon i dag — så lifligt ett samfund, hägnadt af Konungens närmare vård, måste känna denna saknad, så lifligt förpligtas det ock, att med hvar trogen undersåte anropa den skyddande Försynen för hans lyckliga återkomst från aflägsna länder, som nu emedlertid vördnadsfullt emottaga honom, beledsagad af de fredliga dygderna, och tilläggande, genom dem, en förökad glans åt det segrande namn, han bär.

Oföränderligt stadgad i dessa tänkesätt, kommer Academien, att, inför den upplystare allmänheten, uppfylla ett af sina ändamål i afkunnandet af de beslut, hon fastställt öfver författares skrifter, som underkastat sig hennes granskning. Om hon, af den rika skörd, som för detta tillfälle inträffat, och af det värde flere af de täflande skrifterna röja, får med säkerhet dömma till vitterhetens och förståndsodlingens allmännare tillväxt — och om hon, genom de medel, Konungen lagt i hennes händer, lyckas att fortskynda den, så vore hennes önskan och bemödande till en stor del fullbordade.

I Vältaligheten hade Academien till täflings-ämne uppgifvit: Åreminne öfver Riksföreståndaren Sten Sture den Äldre, och bland 10 inkomna Skrifter ansett N:o 4 värdig det stora Priset, af hvilken skrift likväl tiden endast tillåt att upläsa den förra delen.

ÄREMINNE

ÖFVER

RIKSFÖRESTÅNDAREN

STEN STURE

DEN ÄLDRE,

AF

ERIK GUSTAF GEIJER,

STUDERANDE VID UPSALA ACADEMIE.

Skrift, som vunnit Stora Priset i Svenska Academien 1803.

Non civium ardor prava jubentium
Non vultus instantis Tyranni
Mente quatit solida.

HORATIUS.

Det gifves en vigtig tidpunkt i fortgången af folkslagens odling, det är den, då menniskoslägtet från sin vagga, omvärfdt af fiendtliga krafter, hunnit tillkämpa sig sitt bestånd, för att i en jemn och fri verksamhet få arbeta på sin förädling. Mödans böjde son, som af en ogen natur utpressar sina nödvändigaste behof, som fuktar sin knappa skörd med sin svett och sina tårar, och kanske bergar dem undan tyrannens rofgirighet eller en fiendes anfall, han är ej öppen för vettets lugna öfningar, snillets glada yrken och hjertats ädlare känslor. Mäktigt talar hos honom behofvets röst, och under dess härjande anda förvissna menniskans högre anlag. Det är först då ett land kommit till allmänt välstånd: då allmän idoghet bland medborgarne underhåller detta välstånd, som den beredt; då en ljus och rättvis regering det skyddar: då inre styrka gifvit yttre säkerhet: då de rå passionernas storm under tidehvarfven lugnat: då staten aktar medborgaren, emedan medborgaren begynner att bli aktningsvärd: då naturens vilda sjelfsvåld blifvit brutit och den af menniskohand erhållit en gladare skepnad: det är först i ett sådant land, som menskligheten stilla låga, lik den himmelska eld, som lifvade Promethei fulländade stod, skall tända menniskomängdens hjertan, näras i dem, uppvärma dem, och i dem utbilda en full och rik karakter.

Jag har utkastat denna målning. Hvad målade jag? Månn våra dagar? Månn dagar, som ur ett aflägset tillkommande skimra för menniskovännens öga? Jag dömmer det ej. Ett vågar jag försäkra. Vi hafva nalkats dem närmare. Vi hafva sett menniskan öka sina segrar öfver naturen med nya; vi hafva sett villor flykta för vårt tidehvarfs ljus, och under partier och delade sinnens hvälfningar också ett mäktigt parti höja sig: de rättskaffnes och vises; vi hafve sett menskligheten jemna styrka tillvexa och folkslag stora, utan att den tunga massan höjdes af en enda stor mans hand, och föll, då denna handen dignade.

Det har ej alltid så varit. Jag genomögnar historien och stannar vid en tid från hvilken vår räknar fyra sekler. Hvad ser jag? De herrskande strida med vexande styrka mot trotsiga vasaller, och dessa i sin ordning förtrycka vanmäktiga slafvar: staternas osäkra grundvalar skakade: statskonsten afskyvärd: religionen blodtörstig: tankesätten rå: sederna vilda. Jag ser tillika ljuset frambryta; men så lyser lågan af brinnande städer genom den mörka natten. Nu påkommer allmän fara. Hvem räddar? Hvem vågar röra vid detta förfärliga ämne? Hvem förena dessa stridiga krafter? Se mäktiga andar vakna under den allmänna förstörelsen, i hvilkas bröst Försynen samlat den kraft, som slägtet ej hade! Se dem med stark arm rädda folken ur nöden! Bör ej menskligheten, bergad från skepps-

brott och njutande lyckligare dagar, på den lugna flodens strand bygga dem ett altare och tacksamt bevara minnet af sina räddare? Fäderneslandet har rest detta altare. En okänd medborgare vågar träda fram ur skuggan och der fästa tacksamhetens krans. Jag helgar den medborgare, jag helgar den åt vårt rikes stöd under våldsamma brytningar, åt fäderneslandets välgörare under en tacklös tid, åt Sveriges Riksföreståndare under tjugeåtta år: Sten Sture den Äldre.

Förra Delen.

Med skygg och ännu vanmäktig hand ses Europa vid dagens första knappt märkliga gryning långsamt skaka de fjättrar hvarmed fåvälde och hierarki under nattens mörker henne belagt. Att bryta sina bojor äger hon ej kraft i sig sjelf. Men oenighet, korståg och städernas uppkomst hade undergräfvit det förra. Oordningen i kyrkans thronföljd, förderfvet inom dess sköte, som mognade för en Borgia, och Hussens lära, fortplantad oaktadt bål och förbannelser, hade försvagat den sednare. Ömsesidiga strider hade ökat förstörelsen. Ibland ruiner upprättade konungarne sina troner, uppkallade tredje ståndet till sin hjelp och skulle snart segra både öfver sina motståndare och sin medhjelpare.

I Norden visar sig ett uppträde, som, ehuru af tillfälliga orsaker tidigt frambragt, olika

förberedt och af olika följder, dock öfverensstämmer med tidens allmänna skick och dess tysta lutning till enväldets befrämjande. Nordens trenne kronor voro fästade på ett hufvud, och det tidehvarf, som såg den Elfte Ludvigs förstoringsplaner, Ferdinand Catholici herrsklystnad och Henric VII:s nästan oinskränkta makt, hade sett en qvinna sitta på Bältens strand och bjuda öfver trenne mäktiga riken. Kalmar-Unionen är känd till sitt upphof och sina följder. En äfventyrlig och stridig förening emellan nationer, genom läge, ursprung, språk, seder beslägtade; men måne om sin sjelfständighet, som om sin ära: osäkre grannar, som skulle bli förbittrade medborgare. En skiljemur fans dem emellan, under sekler befästad, stark, emedan han hade varit den *enda*. Margaretas djerfva hand vågade kullkasta den, och dessa hvarannan begränsande krafter, som förut i vänlig jemvigt uppehöllo hvarandra, störtade tillsammans med förstörelse. Frihetsandan blef uppror, misstroendet hat, täflan afund. Konungamakten, som skulle stärkas, skakades af ständiga inhemska vådor och styckades af partiers hand. Undersåtarne, hvilkas förmåga genom öppnandet af ömsesidiga tillgångar skulle ökas, utarmades af sina beherrskare och sina beherrskares slafvar, som täflade i roflystnad. Och detta vidsträckta rike, som badades af Bälternas och Ishafvets bölja, var en makt som rasade emot sig sjelf och bland nationerna ett namn utan ära. Herrsklystnad, nedrig vanmakt,

lättsinnighet hade spelt med den tredubbla kronan, då Sverige trött vid olyckorna och retadt af våldet, väljer till sin Konung den ädlaste bland sina medborgare, CARL KNUTSON BONDE, på sin tid fäderneslandets störste man, om ej ENGELBREKT varit. Det hade sett honom, Konungen ölver tvenne riken *), störtad och landsflyktig, samt genom de stores och andeliges bemödandé en främmande herre inkallad. Det hade sett CHRISTIAN falla då han sårade den hand, som stödde honom **). Det hade sett CARL KNUTSON återkallad och åter fördrifven. — Jag stannar. —

I dessa fasansfulla tider, då ödet synes hafva uttömt sitt rika mått af plågor öfver ett be-

*) Han var äfven vald till Konung i Norrige, men förlorade det strax. Hans egne fullmäktige bortskänkte vid Halmstads möte hans rätt till detta rike utan hans vett och vilja.

**) Ärkebiskop JÖNS BENGTSON, som OLAUS PETRI kallar en ärelös skälm och ingen biskop, hade med sina slägtingar VASAR och OXENSTJERNOR tvungit CARL att fly och inkallat CHRISTIAN; men då CHRISTIAN fört prelaten fängslig till Danmark, gjorde Biskop KETTIL VASE uppror och vann genom STEN STURE segern vid Hellsjö skogen i Vestmanland 1464: Den första gång historien nämner STEN STURE. Hans födelse-år är obekant; hans far var RiksRådet GUSTAF ANUNDSON till Rydboholm, hans mor en BJELKE, Konung CARLS halfsyster. CARL återkallades, blef genom KETTIL och JÖNS BENGTSON åter fördrifven; att han ännu en gång återfick sin krona, som han i tre år bar till sin död, dertill bidrog framför allt NILS och STEN STURES segrar.

klagansvärdt folk, då sinnet irrar förskräckt bland rysliga föremål och hjertat under ständigt nya sorger tynges, hvilar menniskovännens öga med ljuft välbehag vid en tröstande syn. Det är din ljusa bild, o STEN STURE, som höjer sig ur grunden af denna mörka tafla: det är en ädel yngling, Sveas hopp, snart dess stöd och dess ära, som går till striden, att fria sitt fosterland från främmande ok. Huru skön är icke medborgerlig dygd i hvar belägenhet! Huru mycket skönare i ett tidehvarf hvars sällsamhet den var! Denna trohet mot fäderneslandet, denna tapperhet, dessa vunna slagtningar, denna rådiga verksamhet, som återgaf åt en olycklig Konung sin krona, och åt ett förtryckt folk en saknad regent; nog hade allt detta varit för en medborgares ära, och hade du, skördad, STEN STURE, fallit i blomman af din ålder, för tidigt ryckt undan Sveriges hopp, vid ditt fall hade ett olyckligt folks tårar flutit, och vid din graf hade Sveriges ynglingar stått för att insupa mod till strid för sin frihet och hämd emot sina tyranner. Men nu dröjer åskådaren ej vid ditt lifs sköna morgonrodnad: han hastar den rika dag till mötes, då du i din mannaålders kraft stod vid konungathronen, vakande öfver den och Sveriges sällhet, dess hämnare på en gång och välgörare.

Han är inne denna tid.

CARL KNUTSON böjde sitt grå hufvud för att åter emottaga en krona, tvenne gånger

afryckt, återkom — för att sätta sig på sitt fäderneslands ruiner och dö. Sten Sture stod vid denna dödssäng, och undfick ur Konungens dignande hand vården om det folk han hade önskat att kunna göra lyckligt, med dessa märkliga ord: *Sök ej kronan, den ärelystnaden har bräckt min lycka och kostat mitt lif.* — Hvilket skådespel! Der ligger han denna Konung öfver mäktiga länder, på hvars blick tusendes blick var fästad, på hvars ord tusendes väl eller ve berodde; der ligger han ensam på sin förfärliga höjd och klagar öfver sitt lifs förlorade lycka. Han fattar sin gyldne krona — kall är metallen — och denna spira? — tung är hon för den döende handen — och denna glans kring thronen? — i grafvens skumma nejder försvinner den. — Ära, rykte, vidtomfattande planer, ärelystnaden, som omslöt tvenne riken, flammande gestalter ur hans ungdomstider? — Fantomer, som sjunka. Allt, allt försvinner, hvad fåfängligt var, vid dödens allvarliga blick; den lysande klädnaden faller och menniskan står qvar. — Bäfvande genomlöper nu hans blick lifvets stråt, och liksom en man, som reser till aflägsna stränder, med ömhet samlar omkring sig i afskedets stund, hvad honom var kärast, så kallar han nu ömt och manande till sig minnen: — här af en lättad börda, en aftorkad tår: der af rättvisa och ståndaktighet: här af rena, oskrymtade uppsåt — ett ögonblicks lugn — än en suck ur det arbetande bröstet — lifvets flämtande låga släckes — han är ej mer.

Sten Sture hade sett denna förgängelsens seger, han hade sett thronen förvandlad i en dödssäng, och den sig öppnande grafven, och de glänsande irrblossen släckas, och dygden beströlad af evighetens morgonrodnad förblifva: — af döden hade han lärt att skatta lifvet. —

Skulle ej från detta ögonblicks mäktiga intryck på den eldiga ynglingen till en stor del härleda sig den värma för religionen, som han visat och som lär oss att älska hans hjerta, och denna visa måtta i karakteren, som så fördelaktigt utmärker honom i ett tidehvarf, då nästan allt är ytterlighet eller intet? —

Han hade gått, Carl Knutson, och hans bortgång var en jagad skys, som i aftonens dunkla, blodfärgade sken sjunker bakom horisonten, förebåd till nya stormar. Sten Sture skulle bli Sveriges stöd under dessa, genom den aflidna Konungens vilja utnämd till en värdighet, som medförde konungamakt och konungamaktens faror; nästan allt utom dess namn. Den som bar detta namn var fallen, och med honom ett hinder för Christian. Han smickrar, hotar. Partier uppkomma. Tvedrägten begynner uppblossa. De andelige utsträcka girigt sina händer. Men menighetens röst, kärleken till Sten Sture, hatet mot Danmark och faran af ett uppskof segra öfver alla betänkligheter. Han blir af Ständerna bekräftad

i egenskap

i egenskap af Riksföreståndare *). Ur Carl Knutsons graf uppblomstrade åter Christians hopp till Sveriges thron; men detta hopp var förhastadt. Han glädde sig öfver att hafva förlorat *en* fiende, och han hade förtryckt Svenska nationen.

Danmark rustar sig att utkräfva sin Konungs hämd. Med lugn och oförfärad blick väntar Riksföreståndaren faran, skådar dessa talrika segel, räknar dessa hotande flaggor, som svaja kring Sveriges kuster och nalkas Stockholm. Hon bär, denna flotta, en krigshär, samlad af flera nationer, eldad af sin anförares mod och hätsk mot Svenska namnet: hon bär denna Konung, så farlig genom sin makt, sin skicklighet och sina medhållare, för hvilken förr Sveriges frihet svigtat. Det är Christian, åtföljd af våldet och sveket. Att beräkna sina krafter: samla dem: begagna sig af alla tillgångar: upptäcka nya, der man inga sett: der de saknades finna dem hos sig sjelf: ge åt allt rörelse och drift: ingjuta sin anda i folkets bröst: möta fiendens anfall i Göta rike: slå den, medan Christian underhandlar: intaga dess fästen och segrande skynda att förena sig med Nils Sture i hufvudstadens nejd; se der Sten Stures arbeten på en ganska kort tid!

Jag står framför en glänsande handling i hjeltens lefnad. Min tanke genombryter åldrar-

*) I Arboga 1471.

nas mellanrymd och sväfvar kring denna stad, kring dessa platser, på hvilka den vigtigaste strid skall afgöras. Jag ser denna här af fiender gjutas ur skeppen. Lysande är deras tåg, deras anleten trotsiga, deras händer tyckas bjuda bojorna. I förfärliga flockar lägra de sig kring Sveriges hufvudstad *). Jag ser å andra sidan denna skara af enkla, modiga stridsmän, i krigskonstens öfningar till större delen ej erfarne, men lifvade af en enda och samma lågande ande. De skockas i fruktansvärd tystnad, höja sina armar, och skaka sina svärd. Redan nalkas de, redan är det vigtiga ögonblicket inne, märkt af passionens sjudande i tusendes bröst. Redan — men håll! Ännu erbjuder Sten Sture förlikning. Mensklige hjelte! — den afslås — och nu drabba de förskräckliga massorna tillsammans. Det är ej ett skådespel af dessa konstrika härar, sednare tiders stolthet och blygd, der soldaten offrar sitt blod utan intresse i den tvist för hvilken det flyter. Det är ett folk förtryckt, som strider mot ett folk af förtryckare. Passionen svallar i hvart bröst, hatet brinner i hvart öga, och hämden riktar hvar arm emot sitt offer. Fyra anfall hafva Svenskarne gjort mot denna förfärliga höjd, der jorden sviker under deras fötter, der hvart steg emot en hårdnackad och tapper fiende måste köpas med blod,

*) Christian skiftade sin makt, som bestod af Danske, Norrske, Tyskar, Skottar i tre delar: en till flottans försvar, en på Brunkeberg hela sandåsen bortåt, och en vid St. Claras Kloster.

der döden med alla sina fasor sväfvar — de vika — o öde! — men nu rusar bakhållet fram på den förföljande fienden. Hären anfaller den åter. Stockholms besättning tänder dess läger och afskär dess flykt. Dess Konung är i fara. Dess troppar skingrade. Flottan emottar honom med öfverlefvorna af sin här, och vredgade elementer förfölja honom från Svenska kusterna. Sverige andas. Det är fritt. Och STEN STURE — han böjer sitt knä på Sveriges fria jord och lyfter sitt brinnande öga mot himlen. Jag målar ej hans känslor, ty jag oskärar ej det heliga.

Knappt är genom denna seger rikets bestånd försäkradt, förr än Riksföreståndaren använder alla sina krafter, att, under en hvila, som det så väl behöfde, bota dess sår och befordra dess välstånd. Han återtar de fästen, som ännu voro oöfvervunna, stillar de inhemska misshälligheter hvilka, som hafvets vågor efter stormen, ännu oroa landet, försonar sig med fiender *), belönar vänner **). Glänsande voro hjeltens bedrifter, man minnes dem ännu med beundran. Hans första handling som Regent är glömd, men den är helig; ty den gaf den hungriga bröd och lärde den olyckliga grå-

*) Med ERIK CARLSON VASE, som ännu för CHRISTIAN bar vapen.

**) AXELSÖNERNE fingo förläningar, ERIK och IVAR: den samme som sedermera gjorde uppror mot STEN STURE.

ta tacksamhets tårar. Folket klagade, ty det trycktes af brist, och hård tid var öfver landet. Sten Sture skaffade ett öfverflöd, som våra häfder ännu omtala *). Så låter den Evige, sedan Han genom åskan och stormarna renat luften, jorden hugnas af de välsignande sommarregn.

Lugnt är riket — men lugnets fiender skola i denna stillhet finna så mycket bättre tillfälle att bereda nya oredor. Nu först hinner Sten Sture att rätt öfverväga svårigheterna vid sin regering. Han har afslagit en fiendes anfall; men har den derföre upphört att vara farlig? Och har han ej flera än den? Och ser han ej den farligaste ligga dold inom fädernesslandets eget sköte? Vi återkomma från bullersammare yttre faror, som fästat vår uppmärksamhet, till detta inhemska onda, som, giftigt inmängdt i sjelfva statskroppen, skall förr eller senare förorsaka våldsamma ryckningar, om ej undergång.

Det var en tid, då Sverige inneslöt inom sina skogar och klippor ett fritt och storsint slägte, naturens vilda, kraftfulla söner. De regerades af ärftliga Konungar. Härnader voro deras nöjen, svärdet deras egendom, och Oden deras gud. Vilden, naturens fosterbarn, bär ofta i sin karakter detta uttryck af enkel storhet; men odlingens första gnista tänder hos honom en brand af stridande krafter. Han rifver sig lös ifrån den hulda hand, af hvilken han led-

*) Dalin II. Del. sid. 780.

des, äger ej styrka nog att fästa sig vid det stöd, som af det nya ljuset honom visas, och faller i djupet.

Barbariet är menskligheteens första steg.

Denna epok, som man med skäl skulle kunna utsätta för Svenska folket vid Christna religionens införande, var här åtföljd af de vigtigaste förändringar: rikets omskapning till valrike, födsel och näring för olyckor och brott: ståndens skarpare skillnad: enskilta slägters farliga makt: Rådet medlare mellan Konung och Folk: Böndernas uteslutande från lagstiftningen: Adelns oinskränkta makt öfver sina underhafvande: Fåväldets höjd och Konungamaktens minskning.

Med religions-förändringen var en annan förändring omedelbarligen förknippad. Ett frö är kastadt i mörkrets sköte; uppvext under barbariet, fostradt af vidskepelsen, visar det för det uppgående ljuset ett ofantligt träd med vidunderliga frukter. Roms välde, det grymmaste af alla, emedan det från himlen sträckte bojorna åt menniskan, det förfärligaste af alla, emedan det regerade öfver samveten, hade vext till en förundransvärd styrka i Sverige. Vi se dess tjenare lösslitne från statens, snart från alla menskliga förbindelser: utarmade landskap sucka under tyngden af deras rikedomar och förtryck: Andeliga sysslor, besatta ur de ädlaste slägter, förena Adelns intresse med Prester-

nas, utan att förena Presternas med Adelns: Biskoparna taga plats öfver Riksföreståndarne i Rådet: deras röst den mäktigaste på Herredagarna: deras makt ökad med täflan af Danska och Svenska händer: deras djerfhet af- och tillsättande Konungar.

Sådant är det dubbla onda, som fäderneslandet när i sitt eget sköte. Och dettå inom sig söndrade rike är på alla sidor omgifvit af osäkra eller fiendtliga grannar. I vester Danmark med sina påstådda rättigheter, sina verksamma stämplingar och sin aldrig hvilande afund: i öster en fiende, hvars blotta namn gjorde menniskornas fasa i ett tidehvarf, som dock var digert af brott: åter å en annan sida Hansestädeina, som under låtsad vänskap sökte undergräfva statens grundval: dess idoghet. Om jag tillägger, att föreningen med Danmark var välkommen för en del af Svenska Adeln, och låg i Svenska Presterskapets intresse, att Ryssland af Danska Konungar uppretades till sina grymma härjningar, och att Hansestäderna blott väntade på dessa fienders anfall, för att ockra med Sveriges nöd; så är den mörka målningen af de sammankedjade olyckor, som inom och utom hota fäderneslandet, färdig, så kan man med rätt fråga: hvem är den djerfve, som lofvar att afvärja dem, som tilltror sig ge lugn, än mer, ge sällhet åt ett land, så omringadt af fiender och så fruktbart på eget förderf? Nej Sverige, du hade fallit, midt under den

raska, sjelfständiga utvecklingen af dina krafter, belagdt med främmande kedjor: du hade fallit, och med din frihets död sett förgiftas källan till dina dygder; om du ej ägt inom ditt sköte en man, som i olyckliga tider vågade hoppas sitt fäderneslands räddning — och denne man är STEN STURE.

De yttre fienderna hade hans seger afskräckt. Han begagnar sig af detta dyrbara lugn, att mot de inre vända sitt bemödande. Ett svårt företag, att sammangjuta intressen, som, naturligen skilda, af mångåriga tvister och växande förbittring blifvit gjorda oförenliga, att förbinda sinnen, som tidernas elände förvillat, och att liksom först skapa den stat, hvars Regent han blifvit. STEN STURE går detta mål till mötes, och vi följa med rörelse hans gång, då vi vete, att denna inhemska tvedrägt var den fiende, som han aldrig kunde besegra, som jagade glädjen från hans dagar, lugnet ifrån hans ålder, och som ännu länge, då han redan hvilade i jorden, skulle sönderslita hans olyckliga fädernesland. Med öppen makt brytes ej detta onda. Det möter våldet med våld, det har inträngt i hjertat af staten. Med mildhet bortledes det ej. Egennyttan bedrar sig så sällan, och tacksamheten verkar blott i ädla bröst. Hvad medel återstod då? Det återstod ett: att hålla dessa mäktiga stånd genom ömsesidig fruktan i ömsesidig overksamhet, och att emedlertid uppkalla ett tredje och bereda det till återvinnande af för-

lorade rättigheter. Sådan är STEN STURES plan; en plan, som hans uppförande skall vidare förklara.

CHRISTIAN, genom så blodiga förluster tvungen att afstå från våldsamma företag, vill underhandla sig till en krona, som han ej kunnat eröfra. Möten emellan Danska och Svenska fullmäktige tillställas, afbrytas, återbörjas *). Underhandlingar följa på underhandlingar. CHRISTIAN kommer sjelf tillstädes. Stora löften fattas icke, ej heller vältalighet, ej heller någon af statsklokhetens konster. Man efterger, man tycks tveka. De Danske förlora icke hoppet; men stå efter många års försök ej närmare målet. STEN STURE ej alltid sedd, men alltid verksam, är den, som står bakom detta konstverk, och frambringar den förundransvärda effecten. De tusende fjädrar, af tusende särskilta passioner rörda, som arbeta här om hvarannan, följer hans skarpa öga, afskiljer dem i deras sammanhang, beräknar deras gång, deras kraft, och förutser den åsyftade verkan. Nu skall hon uppenbar frambryta: — en hastig, omärklig vändning — och planen är bruten, och spelets gång är förändrad.

En hemlig missämja regerár inom dessa fruktansvärda partiers egna sköten. Verka de: så sker det till egen förstörelse. Förena de sig, söka de hjelp hos Danmark: så uppstår emot

*) Fem under CHRISTIANS lefnad: under hela STEN STURES tid icke mindre än fjorton.

dem rikets menighet, mäktig genom sin sammhällighet, mäktig genom Engelbrekts anda, som ännu sväfvade öfver de förtryckta. Gemensam harm mot Danmark, gemensam böjelse för Riksföreståndaren — hat, kärlek — dessa mäktiga menniskonaturens driffjädrar, mäktigare för enkla lynnen, hafva sammangjutit den rå massan, gifvit kraft och sammanstämmelse åt dess rörelser. Sådan är den stora utsigten. Men om vi skulle efterse den finare sammansättningen, den innerliga organisationen af denna verld; huru skulle vi icke ännu mer beundra det skapande snille, som verkar med jemn kraft i detailen, som i det stora, som passar det hela för de mångfaldiga delarna och hvar del för det helas bestånd. Vi skulle se Sten Sture bland högdragna likar dölja sin myndighet, och dock behålla den: bland lägre aflägga och dock ej förlora den: högmodet tro sig gå en egen väg och dock följa hans vink: ärelystnaden fångas, egennyttan bedraga sig sjelf och verka till hans mål: vi skulle se passionen för honom blott vara svaghet, listen blott ett karakterens fel: menniskor af alla åldrar och stånd följa hans mildt ledande hand: dem ej hans klokhet ledde fångslas af hans behag, och afunden, den enda af alla lidelser, som den store mannen ej äger i sin makt, emedan den ej är nöjd utan med sitt offers förnedring — rodnande följa hopen; — men för en bedragen redlig man skulle vi se den redliga mannen öppna sitt bröst. Hvad! — Och det är en Statsman jag målar? — Stats-

klokhet! — förbannelser häfta vid detta namn, anklagelser, höjda af millioner offer. En förhatlig konst, alstrad under menniskornas eländen, grundad på menniskoförakt, och som ensam har fräckhet nog, att erkänna sig fri från alla menskliga förbindelser. Och dock står jag opp och välsignar den hos den stora regenten, som menskligheteńs milda skyddarinna till dess myndighetsdagar, vördar den hos den ädla mannen, som högsta frihet och fullhet af en mensklig karakter: — en karakter, som med förtjusande lätthet finner sig i de svåraste belägenheter, vandrar trygg vid afgrundar, i hvilka andra stupa, som, aldrig fallen ur sin fattning och sin sköna harmoni, visar för den hänryckta åskådaren det högsta skådespel: lifvets allvarliga gåta upplöst i en sublim lek.

Rättvist påminner oss STEN STURE om detta ideal. Den fasta redligheten i hjertat förenad med detta böjliga snille och denna rika umgängesgåfva med menniskor, detta djup, denna öppenhet i karakteren gör ej blott STEN STURE till hvad han är, Svenska mäns ära, utan till en intressant och ljuf syn för menniskor af alla nationer och tider, till ett exempel af skönare mensklighet i ett tidehvarf, då redligheten var blandad med råhet, snillet utmärkt af kraft, men af hårdhet, och statsklokheten LUDVIG XI:s konst.

Men, under det mitt öga hvilar vid denna ljusa bild, upptäcker det ett nytt drag i den-

samma. Jag sänker min blick på en välgerning, som sprider sin värma genom åldrarnas längd, i hvars sköt nationens dyrbaraste förhoppningar hvila. Jag har vandrat i dessa salar, sutit vid dessa lärares fötter, närt min själ af denna stilla vishets skatter; bland tusendes lofoffer har äfven min tysta tacksamhet höjt sig, och omfattat den stora mannens minne; med ett slags stolthet har jag sagt: Sten Sture, du är äfven min välgörare. Sekler förgå och glömskan segrar. Men om det gifves en man, som borde vara försäkrad om sin odödlighet, så är det den, hvars namn den uppvexande medborgaren lär tillika med sina första pligter: som kan glömmas; men ej förr än hans efterkommande glömt omsorgen om sin egen odling, då barbariet åter förvildat det land, som han ville upplysa, och då det som större är än han förgätes. Hvem instämmer ej i denna min känslas röst, som i Sten Sture igenkänner stiftaren till Upsala Academi, som betraktar honom i glansen af alla de stora namn, hvaraf denna inrättning sig hedrar, som i tankan omfattar hvad vidsträckt och vigtig nytta denna plantskola för en vettgirig ungdom skänkt fäderneslandet, som der ändtligen, likasom på en helig ort, återfinner minnen af en glad ålders lyckligaste dagar?

Från Orienten uppsteg nu, då dess välde föll, ett svagt skimmer för Europa, mindre ett uppgående ljus, än den sista öfver synkretsen darrande flamman af en eld, som mattas och

dör. Också har man alltför högt skattat den upplysning, som några flyktingar från ålderdomens grifter förde med sig till de länder, der de funno en fristad. Ljuset kunde Europa blott skänka sig sjelf, och hon mognade dertill. En hemlig oro af vaknade krafter begynte röjas. Stora snillen uppträdde, vigtiga upptäckter skedde, fast i en våldsam tid, och ibland de vigtigaste var Boktryckeri konsten. Om STEN STURE stiftade Sveriges första lärosäte, så verkställde han hvad redan förut var påtänkt *), så uppmanades han dertill af en ständigt känd brist, som tvang Svenska ynglingar att utomlands söka, hvad ej hemma fans, så är det en ära, som han delar med denna tidens andelige, i synnerhet med den yppersta ibland dem **); men då han skänkte åt fäderneslandet denna för kunskaperna så dyrbara konst, i en tid, då den, ännu ung, ej vunnit all den uppmärksamhet den förtjente, då han införde i Sverige Boktryckeriet, så är det en ära, hvilken tillhör honom ensam, som patriot, att ej ha försummat något medel, som stod i hans makt, till sina medborgares bildning, som stor man, att ha

*) 1418 hade Konung ERIK fått Påfvens tillåtelse att inrätta en Academi. Då den lärde Ärkebiskopen NILS RAGVALDSON 1441 höll ett Kyrkomöte i Söderköping, stadgades: att man skulle tänka på en Svensk Academis inrättning.

**) Ärkebiskop JAKOB ULFSONS kraftiga biträde är lika ostridigt, som det var oundgängligt. Academien instiftades 1477.

föregått sitt tidehvarf med exempel *). Hvem vet i hvilken lycklig framtid han med sina tankar sväfvade, der de rikaste frukter blomstrade för hans hopp af de frön, som han nu tvekande anförtrodde åt en föga tacksam jord! Hans tid var en hård tid, der menniskan med bekymmer och svett knappt förmådde uppdraga ett nödtorftigt värn mot en sträng nödvändighet: — och Sånggudinnorna äro gudomligheter. De vilja dyrkas i tempel. Sten Sture visste att menniskornas physiska behof begära att stillas innan de moraliska kunna bli verksamma. Att gifva vettenskaper och konster ett hemvist i Sverige, var mera hans önskan än hans hopp. Skaperskor af frid och ljus i menskliga bröst, sky de våldets och mörkrets dagar. Han bedömde sin tids fordran och begagnade sig af hvar ledighet, att befordra landets välstånd med en allestädes närvarande omtanka och en arbetsamhet som ej kunde tröttas. En klok hushållning med rikets medel: lindring i möjligaste mått af menighetens betryck: bestämmande af de odlares skyldigheter, som bruka en annans jord: städer anlagda: missbruk afskaffade i dem som voro: nya bergverk upptagna: de gamlas afkastning förökad: myntet förbättradt: näringarne skyddade: säkerhet stadgad för medborgarens person och egendom emot en barbarisk tids seder: lugn

*) Boktryckeri-konsten idkades här allt sedan 1483, och det var först tjuge år förut, som den begynte utspridas. Omkring 1490 ägde både Upsala, Strängnäs, Vadstena och Söderköping sina bokpressar.

och öfverflöd gjutna kring dess hydda, så vidt det af hans förmåga berodde; huru många nya, huru rika ämnen för samtids och efterkommandes tacksamhet *).

Tie år äro emedlertid förflutna sedan den tid, då han emottog styrelsen öfver fäderneslandet; tie år utmärkta af välgerningar. Vi hafva sett honom som Hjelte, stor Regent, förträfflig Statsman, vettenskapernas Vän och idoghetens Beskyddare. Hvad kunde mer fattas i hans ära? Jo, svara de stränga efterverldens domare: ännu återstår något, innan vi dömma honom värdig vår aktning. Hvar menniska har sin verld, i hvilken hon är skapare, der hon lefver, verkar och njuter sitt lif. Låt den falla: stående på ruinerna af sina förhoppningar dömma vi menniskan. Vi måste erkänna rättvisan af denna invändning, och ödet förvarar äfven åt Sten Sture olyckornas prof i sin fullhet. De lugnare dagar, som voro förskaffade genom hans segrar, bibehållna genom hans omsorger och vid hvilka vi med så mycket välbehag dröjt, äro snart förbi. Ända hittills se vi honom, segrande öfver motståndén, lyckligen fullfölja sina afsigter, som en Gud i sin skapelse se vi honom stå i sin orubbade verksamhets krets; men nu förestå stora förändringar. Utsigterna mulna,

*) Ej alla de economiska författningar, på hvilka man här har afseende, vidtogos under de första tie åren af Sten Sture styrelse; men man har gett dem sitt rum här, emedan krig och oroligheter hädanefter fästa uppmärksamheten.

olyckorna trängas, inre och yttre fiender rusta sig med större kraft; men ljusare och renare skall hans bild bryta fram ur dessa samlade skuggor.

Han skall bestå sitt prof.

Sednare Delen.

Christian dog *), saknad i Danmark som en huld Konung, och en Förste med många, förträffliga egenskaper. Jag försvarar honom ej. Men lycklig prisar jag den, hvars lif inom brädden af enkla pligter, lugnt lik en stilla flod, framflyter, som ger välsignelse och fruktbarhet åt de närmast gränsande fält. Verlden borde beklaga Konungarna och fälla en mild dom på deras stoft. Styresmän af staten, mot hvars band den vilda menniskokraften harmsen strider, med en oändlighet för sin blick, en verld för sin förmåga, huru ofta hafva de blifvit anklagade för fel, der man borde igenkänna mensklig inskränkning, och gå bort — för att sköta sin syssla, eller odla sin jord, eller sätta ett träd: hvaraf närmaste efterkommande skola hämta frukten! — Så dömmer jag mildare, o Sveas söner, den Regent, mot hvilken edra anklagelser höjas, men för hvilken tidens art och företrädares exempel gjorde nödvändigt att stadga Sveriges förening med Danmark — då jag ser en trettieåra regerings mödor deråt syfta, då jag vet huru lätt

*) I Maj 1481.

menniskan förvexlar ett stort ändamål, länge burit inom hennes bröst, med hvad som är det högsta ändamål i lifvet, huru allt lånar derifrån sitt ljus, och hur man slutligen för *ensidigheten* i sitt omdöme ej märker *brottsligheten* i sina medel. Men dyrt umgälde CHRISTIAN, att han så ifrigt arbetade till ett mål, som i sjelfva verket ej kunde hinnas utan förstörande af ett folks karakter: — ett bland de heliga ting på jorden — hvilket ej kan förstöras utan rån, och hvartill en CHRISTIERN tyrann blott ägde nog brottslig styrka att inse och bruka rätta medlen. Den förste CHRISTIAN umgälde det dyrt. Lik en ond genius stod han under den största delen af sitt lif emellan de begge nationerna, sjelf ett mäktigt hinder för den förening han ville befrämja; kring sin dödssäng hade han samlat förbannelser, och det hämnande ödet ville, att först öfver hans graf en stråle af hopp skulle uppgå för möjligheten af det ändamål, för hvilket han hade lefvat.

JOHAN ärfde sin fars thron, grundsatser och planer, dem han med all ungdomens lifligt sökte genomdrifva. STEN STURE märkte strax Sveriges förnyade fara. Genom förläningar sökte han förekomma de andeliges önskningar *): sändebud affärdades till Norrige: förbund

*) Ärkebiskop JAKOB fick fjerdedelen af ett i Upland uppfunnit silfverberg, ej långt derpå hela Norrland i förläning.

bund slöts emellan bägge riken att dela samma öde och äga samma Konung: Norrige grep till vapen att hämnas sitt förtryck: Unionens kedja syntes vilja brytas. Villande utsigter! Norrige erkänner Dansk Konung inom ett år, de andelige yrka lika ifrigt en förening, som, emedan den upplöste statens styrka, ökade kyrkans *), och, hvad vigtigare var, STEN STURE ser sitt folk — detta folk, som han genom så många års arbeten sökt att aflägsna från Danmark — han ser det kanske benägnare för Unionen i denna stund, än då han emottog styrelsen öfver detsamma.

CHRISTIAN var ej mer. Den hotande gestalt, som från Selands strand syntes färdig att hvart ögonblick kalla förstörelsen öfver Sveriges gränsor, hade försvunnit från skådeplatsen, och tycktes hafva bäddat ner med sig i sin graf minnet af sina våldsamheter tillika med minnet af den förtjenst, som emot dem skyddade Sverige. Man upphörde att så högt värdera ett försvar, om hvars oumbärlighet man ej mera så lifligt påmintes, och emedan CHRISTIAN ej mera var, så blef STEN STURE för nationen mindre än han hade varit.

Räknen på tacksamhet, I folkens välgörare! Hvad är den? En lyseld öfver en grift. — En annan hade intagit den thron, som den fruktа-

*) De Andelige voro i synnerhet orsaken att på Kalmare möte 1483 Unionen förnyades.

de lemnat. Man kände hans anspråk; men honom kände man ej. Hoppet kastade ännu sin glans kring den unga Monarken. Man hade försvarat sig mot CHRISTIAN, ty man fördrog hellre krigets svårigheter, än förtryckets elände. Nödgades JOHAN genom vapen göra sina anspråk gällande, så voro krigets olyckor säkra. Underkastade man sig hans spira: hvem vet om den skulle bli så hård som hans fars? Om man ej genom undergifvenhet kunde köpa hans mildhet? Om han ej genom sin fars öde lärt, att den makt, som grundar sig på våldet, nalkas på en gång sin höjd och sitt fall? Och stode ej i alla fall krigets utväg öppen? Och vore det svårare, att störta en Konung, som gjort sig hatad, ifrån sin thron, än att hindra honom att bestiga densamma?

Så tänkte den stora hopen af menniskor, som skynda att fånga undan ögonblicket dess skenbara fördel: så yttrade sig åtminstone de, som, ehuru mera skarpsynte, dock af passioner bestämdes till unionens befrämjande: af egennyttan, som i det allmänna eländet vågade se sin fördel: af högmodet, som önskade begagna sig af tillfället att nedslå en hatad myndighet: af herrsklystnaden, som ville tillvälla sig den: af hatet och afunden, som fordrade att träffa sitt offer, om också under detta slag fädernesslandet skulle förblöda. Ingen bevekelse-grund, med ett ord, ingen driffjäder, som någonsin arbetat för Danmarks intresse, fans, som ej vid

detta tillfälle hämtade ny kraft och återfick sin vådliga verksamhet. Hvad borde STEN STURE göra? Gifva vika för nödvändigheten? Dertill åktade han sig sjelf för högt. I öppen kamp mot densamma krossas eller segra? Dertill var honom fäderneslandet för dyrbart. STEN STURE följde icke något af dessa handlingssätt; med en skicklighet, som blott är lyckliga själar egen, förenade han dem begge: vek för nödvändigheten; men beredde sig just derigenom möjligheten af en ny seger. Och vi igenkänna honom häri trogen sin karakter.

Hvad som ej mer kunde behållas blef eftergifvit; men under villkor, som beröfvade denna eftergifvenhet den största delen af sitt värde. JOHAN utvaldes till Sveriges Konung, men med förbehåll: att afsäga Danmarks anspråk på Gottland: att sjelf binda sin Konungsliga makt genom försäkrande af de andeligas egendomar och privilegier: genom tillåtelse för Adeln att befästa sina gårdar och öfva oinskränkt makt öfver sina underhafvande *): att ingen skatt pålägga, utan undersåtarnes samtycke: att intet krig begynna utan Råds råde, och att aldrig utom riket föra kronans inkomster. Huru många stötestenar för denna Konungs herrsklystnad! Och STEN STURE ägde makt nog, att vaka

*) Skall ock hvar god man, andelig eller verldslig, vara Konung öfver sin egen landtbo, lyda orden i Kalmare-Beslut 1483. Härmed var Aristokratien kommen till sin höjd.

öfver hans uppförande, att gifva hvar missnöjd större styrka, att bringa det till fruktansvärda utbrott. Han ägde på sin sida Sveriges menighet, som afskydde ett fördrag, hvaröfver den ej blifvit hörd, som i honom dyrkade en välgörare, i JOHAN hatade CHRISTIANS son. Han ägde mer — förtröstan på sig sjelf, sin dygd och sin Gud. Ack låtom oss ännu med honom hoppas fäderneslandets räddning!

Hvad STEN STURE väntade, hände. JOHAN ville undvika att afgöra tvisten om Gottland förr än han uppsteg på thronen. Man visste hvad det betydde, och erkände honom ej för Konung. Med våld hade han gerna velat taga hvad som ej tillerkändes honom med goda; men han mindes sin fars olyckor *), och hvad kunde han väl uträtta emot en man, hvars vaksamhet af inga bekymmer förslöades, som lefde i sitt hof som i ett läger, omgifven af unga ädlingar, under hans åsyn danade till hjeltar, som med en ständigt färdig krigsmakt var beredd att möta ett anfall och för hvilken med glädje Svenska allmogen uppoffrade sin egendom och sitt lif **).

I hjertat af staten ville han derföre tända upprorets låga, uppreta en grym fiende till an-

*) Drottning DOROTHEA, hans mor, påminte honom alltid om dem, och afrådde från krig med Sverige.

**) DALIN II. Del. sid. 806. Att hafva beständiga troppar hade tillförene sällan varit brukligt; allmogen uppbådades vid inbrytande fara.

fall från en annan sida, och sedan komma öfver detta af inre och yttre olyckor tryckta folk och besegra öfvervunna. Hans blick sökte en anförare för en rebellion, och den fann snart en så mäktig, att han krigat med Konungar *), genom arf och förläning den rikaste man i Norden på sin tid, född Dansk undersåte, STURENS slägting, nu med honom i oenighet, och så mycket oförsonligare ovän. IVAR AXELSON TOTT är hans namn, och hans minne för mycket föraktligt att af historien bevaras, om ej hans makt gifvit honom den äran att nämnas som STEN STURES fiende. Ryssland, nog äggadt af roflystnad och hämd, behöfde knappt någon uppmuntran, att än en gång låta Finland blöda under sina barbarers spår. STEN STURE såg det hotande ögonblicket nalkas. Äfven han sökte sig ett nytt stöd mot dessa faror, och nödgades emottaga det af Hansestädernas händer, som försvarade Svenska undersåten under det de gjorde honom till tiggare. Djerft går han derpå faran till mötes, sammankallar en riksdag, der krig beslutes mot Danmark, och IVAR stämmes till ansvar för länge kända stämplingar. IVAR svarar trotsigt, att Riksföreståndaren med sitt Råd kan komma till honom, afslår alla tillbud om förlikning, lägger försåt för STEN STURES frihet, då han vill bemedla den, blir förklarad för

*) Han hade förut en gång förklarat CHRISTIAN krig, då han blef oense med honom om indragna förläningar, och slagit sig till CARLS parti. STEN STURE var gift med hans brorsdotter.

rikets fiende, och förklarar fäderneslandet krig. Sten Sture vände nu mot honom den makt, för hvilken Danmark hade skolat frukta, inspärrar genom Svante Sture Borkholm och eröfrar med sina tappra höfdingars bistånd hans fästen Raseborg, Nyköping, Stegeborg och Kalmar. Ivar undslipper med möda till Gottland, lemnade af hämd denna ö till Danmarks Konung, som lät honom dö i sina länder, tryckt af fattigdom och förakt. Så slöts detta uppror. Skymta ej ofta vid de ljusaste utsigter hemliga föreställningar i sinnet, som oroa och båda olycka. Anade det Sten Sture, att han skulle uppleſva den tid, då en mäktig faction skulle träda i den ensama rebellens ställe, för att förklara honom sjelf för fäderneslandets fiende, och på honom söka utföra den dom, efter hvilken han nu straffade Ivar?

Med Sten Sture hade Konung Johan haft ett sammanträde, som blott lät honom erfara klokhetens seger öfver sveket, då stormen från Ryska sidan bröt ut. Med otalig makt öfversvämmade barbarerne detta och följande åren Finlands olyckliga landskaper, och utmärkte sitt tåg med ett raseri utan like. Knut Posse försvarade sig tappert mot den ofantliga mängden, men hvar ny seger var en ny förlust. — Riksföreståndaren kommer sjelf öfver med troppar *). Här, under det hans öga irrar kring dessa fält, nu rysliga ödemarker, der bland mördade likars

*) Om Hösten 1488.

kroppar och rykande ruiner af förstörda byar blodiga menniskohamnar vandra omkring utan tak, utan bröd, i en vidrig årstid: här, under det hans tårar falla på denna olyckliga jord, under det hans hjerta skyr all menniskotröst och bäfvande begär den från himlen; här — träffar hans hufvud den allena saliggörande kyrkans förbannelse.

Härjadt var hans land af fiendernas händer, sönderslitit af inhemsk split. Omgifven var han af ovänner, af vänner farligare än fiender, och hans namn var förbannadt i christenheten. — Milda menskligheten skyddsande, o hopp! kom och gjut din tröst i hans hjerta, ack alltför djupt såradt af så grymma prof: bibehåll honom åt Sverige; eller hvi skaptes han ej hård, kall, blott känslofull för äran, som endast ser sig sjelf, och på en verlds ruiner bygger sitt fäste. Se blomman längtande öppna sitt sköte mot den eviga solen och dricka dess ljus. En giftig flägt spelar i nejden, tränger tyst i dess ådror, och hon sänker sitt hufvud, ännu obruten af stormen. Så har ödet för ett ömt och lifligt sinne stundom ett gift, som är farligare än dess stormar, emedan det väpnar själens ädlaste krafter emot henne sjelf — men hvad! är det svaghet, hopplöshet hos Sten Sture, om vi skulle se honom för ett ögonblick öfverlemna fäderneslandet åt sitt öde? Är det ej snarare det största prof på hans vishet och mod? Gifves det ej för statskroppen, som för menniskans,

ögonblick af sjukdom och strid, då läkarens omsorg är onyttig, då han måste öfverlemna naturen åt dess egen styrka. STEN STURE vågar detta farliga försök; ty han kände det folk för hvilket han lefde, och han kände det nog, för att ej förtvifla om dess räddning. Här fattades ej krafter; men enighet, men sansning. Att lära nationen inse sin våda var att rädda den. Dertill fordrades ett afgörande, hjeltemodigt steg, och STEN STURE gick att göra det. Inför rikets i Telje samlade Ständer återlemnade STEN STURE den värdighet hvarmed deras förtroende honom hedrat, och som han ärefullt innehaft i tjuge år, och begärde blifva ledig från en börda, som han ej mera tilltrodde sig att bära.

Men han skulle en gång erfara hur ljuft det är att belönas af fäderneslandet, och genom den högsta och heligaste njutning, känslan af ett folks kärlek och tacksamhet som af honom fordrade sin räddning, försonas med sig sjelf, menniskorna och sitt öde. Ständernas böner voro enhälligе, att han ej ville tröttna vid regeringen. De beslöto allmänt att visa honom full trohet och lydnad, afvärja krig och lefva i sämja, säger historien *). Hvilken triumf öfver afunden! som rättfärdigar hans steg, om det också blott varit statsklokt, som upplyste hans mod, nedslog hans fienders, och tillät honom med mera säkerhet fortsätta sin svåra bana.

Med tillfredsställelse väljer jag detta ställe i STEN STURES lif, ett af de få, der tacksam-

*) DALIN II. Del. sid. 814.

heten i sitt milda ljus uppfattar hans förtjenst, så ofta otackad och misskänd, med tillfredsställelse väljer jag det, för att här påminna om en af de största välgerningar, som den ädle bevisade sitt fädernesland. Sten Sture förrådd och olycklig, och Sten Sture sitt fosterlands välgörare: — mitt öga vill ej vänja sig vid granskapet af dessa bilder.

Det är en klass af folket, på de flesta ställen misslottad, men som här delar medborgerliga rättigheterna i sin fullhet, äger sitt rum i constitutionen bredvid de stånd, som den i andra länder förtrycka, och är herre öfver den jord af hvilken den födes: — det är Sveriges fria menighet, som gifvit bland nationerna den Svenska ett namn för att äga en upplyst samhällsordning. Knappt har i Europa någon stat varit utsatt för häftigare brytningar: fiender hafva trängt det på alla sidor, stormar hafva skakat dess regementsbyggnad, och dock har det, som en af dess största Konungar sagt *), under sin nöd alltid funnit sin hjelp hos Gud och sig sjelf, sjelf botat sina små sår, och från djupet af förfall hastigt stigit opp till ära och välstånd. — Hvad är orsaken? — Jag vågar säga den. Det fins ingen Svensk man, som är slaf. I allmän medborgerlig frihet och deraf väckt medborgerlig anda ligger den: i detta statens inre heliga lif, som inga olyckor kunnat skada. Om detta är sant, om det tillika är sant, att förfärligt häm-

*) Konung Gustaf Adolph i sin egenhändiga historia.

nas öfver sig sjelf den stat, som hvilar på våldförd menniskorätt: att det ej gifves, som man tycks hafva trott, från träldom till frihet någon maklig öfvergång: att slafven *bryter* sin boja, då han får kraft dertill, och att han förr eller senare får den. Huru mycken tacksamhet förtjenar då ej den man, som jemnade samfundets rättigheter för dem som tyngst delte samfundets mödor, som återgaf åt den talrikaste klass af nationen den del den från uråldriga tider ägt i rikets lagstiftning *), som dermed förstörde det frö till oundvikligt förderf, som begynte vexa i fäderneslandets eget sköte, och tryggade dess bestånd och sällhet för sekler — Fråga denna menighet, hvem den har att tacka för sin lycka? Den känner honom ej. Och bör Sten Stures loftalare beklaga sig deröfver? Än lefver hans välgerning, och denna skugga, som sväfvar kring dess upphofsman, tycks påminna om den höga dygd, som dold och otackad gagnar, och för hvilken hvart tackoffer, som lyckliga menniskor helga Gud, är en välsignelse.

Återvändom till händelserna. Den första blicken visar oss huru Danska tänkesätt begynt att bland de andelige friare yttras, bland den högre adeln vinna mer insteg, visar oss hvarje ny Sten Stures förtjenst belönad med ny otack. Främmande Förstar anmäla sig till Sveriges thron

*) Allmogen ägde rättare i äldre tider hela lagstiftningen så vidt, som den kan tillkomma folket. Den uppträdde nu först som ett stånd.

och göra STEN STURE hemligen stora anbud *). Han uppenbarar dem för Rådet, och Rådet — erkänner i hans frånvaro JOHAN för Konung, oaktadt förlusten af Gottland, och Riksföreståndaren nödgas bifalla det, för att undgå oädla misstankar **). Till det rike, hvars valda Konung han var, kommer JOHAN med en flotta och en makt, som synes båda ingenting mindre än freden. Eld och storm förstöra en utrustning, som i alla fall Riksföreståndarens vaksamhet gjort onyttig. Konungen erbjuder då ett trettioåra stillestånd, om man ville öfverge förbundet med Hansestäderna, och öfverlemna dem åt hans hämd. STEN STURE ser orättvisan, genomskådar snaran, undviker den, och uppbär — de godtrognas förebråelser. Ryssarne härja Finland. KNUT POSSE sändes till dess försvar och blir odödlig genom sitt sätt att segra ***). Riksföreståndaren, som förmått Lübeck att sysselsätta Danmark, går sjelf öfver med en krigshär: ser fienden draga sig inom egna gränsor, befaller troppar qvar till landets hägn: återgår — och finner ett Råd missnöjdt med hans hemkomst och på den sammankallade herredagen tvedrägten och oordningen så stor, att ingenting kan afgöras.

*) Hertig FREDRIK, Konung JOHANS bror, och Prins FERDINAND, Kejsar MAXIMILIANS son, anhöllo hemligen hos STEN STURE om Svenska Kronan.

**) Man utspridde att han sjelf stod efter kronan.

***) Man kommer ihåg den bekanta Viborgska smällen. KNUT POSSE blef af STEN STURE rikt och ädelmodigt belönad.

I mörkret fostrades ännu deras svarta anläggning, som på fäderneslandets fall ville bygga sin välmakt. Det felades dem för att låta den utbryta, en förevändning och att ibland sig kunna framvisa något stort och älskadt namn, i hvars grannskap inga låga afsigter förmodades. De funno begge. Och genom hvem? Genom den ädle SVANTE STURE, Sveriges hopp, dess blifvande stöd, den största medtäflaren till STEN STURES ära. Qvarlemnad med föga talrika troppar till Finlands försvar, hade han infallit i fiendens eget land, intagit Iwangorod, förstört det, och återkom med sin lilla segrande hop, då Riksföreståndaren, som nyss anländt med en större makt, bröd honom följa sig i ett nytt anfall. SVANTE STURES soldater voro uttröttade och knotade. Sjelf, harmsen öfver att hafva varit lemnad som rof åt en oräknelig fiende, tyckte han sig med sin ringa styrka hafva nog uträttat och nekade lyda, blef af STEN STURE med vrede beskylld för uppror, återgick till Sverige med sina stridsmän som hans förklarade fiende, och gaf derigenom signalen till borgerliga kriget.

Efterverlden anklagar SVANTE STURE för en bruten pligt; men hon förebrår äfven STEN STURE en öfverilning. Af tidens ström är längesedan bortförd den generation, i hvars lif och verkningar vi nu med tankan vistas, sedan århundraden hvila fredligt i jorden dessa begge män, hvilkas tvist vi borde slita; men om det vore möjligt, jag skulle ej frukta att åt SVANTE

Stures egen rättvisa anförtro domen öfver sig och sin stora medtäflare: jag skulle ej frukta, att låta honom dömma om han hade att klaga öfver verklig oförrätt, i fall så var, om ej nu var tiden att för fäderneslandet glömma oförrätter, och i hvad ljus han jemte denna sin handling vill betrakta det bemödande, hvarmed han sedermera hjelpte Sten Sture att uppbygga hvad han nu nedref: af honom skulle jag emottaga domen öfver Sten Stures uppförande, i fall det befunnes röja brist på hans förra fogliga vishet. Han skulle då anmärka denna värma i caracteren, förutan hvilken det ej gifves någon stor man. En värma, hvilken orörlig vid de fåkunnigas liknöjdhet, egennyttans otacksamhet och afundens anfall, dock någon gång öfverflödar, då en hög själ ser sig öfvergifven af dem af hvilka den är förstådd och värderad; och gör att den ädle, som fördrar sin nations orättvisa, ej fördrar att se sig misskänd af sin vän; han skulle anmärka detta, och dermed kanske hafva fullkomnat både Sten Stures och sitt eget försvar.

Den tid är inne, då ljungelden bröt ut ur de moln, som så länge hotat, då vi se Sten Sture ensam emot så många förderfliga makter med sitt mod och sina trogna midt ibland ett borgerligt krigs rysligheter, som blodbestänkte de fält, hvilka han åt den trefna odlaren så gerna hägnat, öfvergifven af lyckan — när ägde han den? — men ej af sin dygd, med sin

arm stödja Svenska frihetens ramlande tempel. Jag skyndar förbi de mörka taflor, som framställa sig för min syn. Rådet stämmer STEN STURE till ansvar, förebrår honom att hafva för långt utsträckt sin myndighet, att hafva lemnat Finland utan värn. Han försvarar sig manligt. Hans troppar anlända och ge hans försvar vigt. Rådet tar ifrån honom Riksföreståndare-värdigheten. Han svarar med öppet bref: att den af Ständerna var honom uppdragen, i deras händer och ingen annans ville han den nedlägga; för alla sina uppoffringar, sina mödor och sin lifsfara blefve han illa belönad. JOHAN förklarar honom krig, och, liksom denna fiendskap vore en ny förtjenst dertill, blir åter erkänd för Sveriges Konung. Ett manifest, hvars innehåll, af det lägsta hat förestafvadt, ej skall orena min penna, utfärdas emot honom *), och andeliga förbannelsen, sänd från JAKOB ULFSONS händer, följer derpå. Sjelf hade han förstört Ärkebiskopssätet i Upsala, belägrat SVANTE STURE i Örebro, fängslat Linköpings oroliga prelat **) och redan fruktade JAKOB ULFSON i sitt slott innestängd för hans hämd, då JOHAN kom till sina anhängares hjelp.

Han hade utrustat en stor flotta, samlat en krigshär ur flera länder och angrep Sverige på tvenne sidor. Elfsborg belägras, Kalmar intages, och Svenska Rådet skyndar sig att önska

*) DALIN II. Del. sid. 830.

**) Biskop HENRIK, en ifrig anhängare af motpartiet.

den nya eröfraren på Svensk jord lycka, och att i hans hand lemna så många fasta orter, som stod i deras makt. Med sin flotta nalkas han Stockholm, dit han redan förut sändt en del af sin här. Stäkets belägring måste upphäfvas, och genom en seger öfver församlade fiender vägen banas till Stockholm, der Sten Sture nu är innesluten. Här, försvarad af tietusen man, och väntande trettietusen Dalkarlar för att gemensamt angripa de Danska, var han ännu ganska fruktansvärd; men äfven detta hopp skulle störtas. Genom uppfångadt bud blir planen röjd, Dalkarlarne efter det tappraste motstånd slagne, utan att Sturen vet det, eller kan bispringa dem. Han sjelf bedragen af fiendens falska fälttecken till ett utfall — snart omringad af den öfverlägsna mängden — måste efter blodig förlust vika med den sorgliga tillfredsställelsen af fiendens beundran, — och hvad fruktansvärdare var för Sverige, detta dyrbara lif är i fara att af en vådlig händelse förkortas *).

Nu erbjuder Johan förlikning — och jag lemnar den skådeplats, der dessa olyckliga händelser bortträngt hvarandra för min syn, för att med min tanke följa Sten Sture i sina ensliga öfverläggningar — här under nattens djupa tystnad, då sömnen, som lugnar fiendskaper och döfvar bekymmer, hvilar öfver alla, och han

*) I sitt eget folks trångsel föll han, vid den hastiga retraiten, af Norrbro i strömmen och kunde med möda räddas.

ensam vakar för Sveriges väl. Dessa stunder — huru olika äro de ej dem, då för sex och tjuge år tillbaka, stolt och triumferande öfver en seger, som räddade ett folk, han af sin glädje ej tilläts smaka hvilan; då ur denna höga själ glänsande utveckla sig en framtids planer, och hon slutligen med förtjusning hvilade vid en tafla, som sakta sväfvade fram ur det tillkommandes skymning: Sverige räddadt för alltid från främmande ok, och Sten Sture dess befriare. Tjugesex år framlefda i aldrig tröttad verksamhet mot ett sådant mål, för att detta ögonblick, stående midt i branden af sin skapelse, ensam med sina minnen kunna säga: det var en dunstbild, framgycklad af en högmodig inbillning. Ljuset har kommit: den är ej mer. Och dock — han känner det djupt i sitt hjerta — var detta mål något mer; i hans inre äger det en oförstörlig verklighet, der samla sig hans bemödanden ikring detsamma i skön harmoni, och med tillförsigt skulle han kunna säga: jag har ej lefvat förgäfves, om det ock blefve hans lott att begrafvas under sitt fäderneslands ruiner. — Och blir ej denna lott hans? Bör han antaga en förlikning, hvars villkor han vet, fegt bortkasta frukten af så mångåriga arbeten, med sitt bifall se det rike förnedradt, hvars höghet han djupt, som Svensk Regent och Svensk Medborgare, känner, och ej förr uppmana sin sista styrka till motstånd, att häfderna om honom må säga: han dog med Sveriges frihet? Men är han då

utan

utan hjelp förlorad? Är ej denna menighet beredd att för honom våga allt? För han ej krig i sitt eget, fienden i ett främmande land, der af allmogen hvar man är honom hätsk? Om han lyckades att segra och han sjelf genom medborgares tacksamhet — o CARL KNUTSON! Dock — han ser det för väl — denna fiende, under hvars spår hans land blöder, som nu hotande belägrar sjelfva hans hufvudstad, är ej den farligaste. I innersta hjertat af staten finnas andra fruktansvärdare: medborgares afund och tvedrägt. Må den förra fördrifvas — och hur djerft är detta hopp! — af de sednare återkallad skall han farligare komma tillbaka. Fins då ingen annan utsigt än en säker undergång, eller en fruktlös seger?

Jo, det fins en tredje: JOHAN på Sveriges thron, och Sverige ändå räddadt och fritt. — Han skiljer detta söndrade folk i trenne klasser: en, hvars egennytta eller afund fästat den vid Danska intresset: en annan, som vacklar emellan möjliga fördelen af JOHANS regering och fruktan för främmande Konungars vanliga regeringskonst: den tredje, hvars hat mot utländsk styrelse han känner, och om hvars tillgifvenhet han är öfvertygad. — Antingen afsäger han sig denna konst, frukten af en långvarig regerings erfarenhet, att skåda i menniskobröst: antingen afsäger han sig att känna Danmarks Konungar och deras intressen, Sveriges

fordran och dess medborgares karakter, eller skall JOHAN, en gång Konung, bedraga deras väntan genom hvilka han blef det; genom ingrepp i rättigheter bestämma de vacklandes riktning, väcka deras hat: öka det hos dem, som aldrig varit hans vänner, och sjelf störta sig ifrån den thron han med så mycken möda förvärfvat. Strandade ej CHRISTIAN på dessa klippor och var större än sin son? Hvad skadade honom mer hos Svenska folket, hans egen regering, eller hans motståndares verksamhet? STEN STURES beslut är derföre fattadt. Han emottager anbudet af förlikning, medan detta ännu kan synas en förtjenst, förbehåller sig en makt, hvarigenom han kan möta oföresedda händelser och sjelf är säker: — JOHAN regerar, faller: och den tillkommande rikets Styresman har vunnit en talrik klass af medborgare, närmare fästat vid sig en annan, och kan med deras tillhjelp gifva motvigt åt den tredje, i fall den i nya oredor skulle finna sin fördel. —

Så tänker STEN STURE, och går att nedlägga sitt embete som Riksföreståndare och erkänna JOHAN för Sveriges Konung, emot det, att honom upplåtas förläningar, som göra honom till den mäktigaste man i riket näst Konungen *). Bedrar jag mig? Eller är detta steg

*) STEN STURE hade den största förläning, som någon Svensk man efter BO JONSON haft, bestående i hela Finland, Nyköpings slott med en stor del af Södermanland m. m. Dalkarlarne låto sig ej nöja med freden, förr än han äfven fick Vestmanland och Dalarna.

ett icke ovärdigt slut på en regering, som var en ständig och ärefull kamp mot ett oblidt öde. STEN STURE synes underkasta sig olyckan; men omskapar *den* till sin plan och har segrat i stunden af sitt fall *).

Vi upphöra för ett ögonblick att skåda STEN STURE på Regenters höjd, och detta bereder oss blott en öfvergång ifrån Regentens till Medborgarens dygder. Men hvad! är det ej ännu han, som vakar öfver Sverige? På hvilken hvarje fäderneslandets vän fäster sin blick? Lefver och verkar han ej ännu till det stora mål, på hvilket hela hans regering syftat? Vi se honom i detta slippriga läge lugn och fast, upprätthålla på en gång sin säkerhet och sin värdighet, för djup att fångas af Konungens smicker, för skarpsynt, att ej märka dess hat och möta dess hemliga anläggningar, och vi vänta oss det. Men om vi se honom på JOHANS begäran afstå en del af sina förläningar, tillika med Ständerna erkänna hans son CHRISTIERN för thronföljare, långt ifrån att uppreta det strax derpå uppstående allmänna missnöjet, underrätta den från-

Då han efter förlikningen kom ut i lägret till Konungen, frågade han honom på skämt, om han på slottet väl tillagat? STUREN pekade på Biskoparna och svarade: Nådige Herre, det må desse bäst veta, som stå hos eder, ty de hafva sjelfve både bryggt och bakat.

*) Historien ger ingen anledning till en sådan plan; men ingen händelse motsäger den, och den äger då en fullgiltig grund för sin sannolikhet i STEN STURES karakter.

varande Konungen om hans fara — Hvem är som ej väntar sig detta, som finner en djerf motsägelse i detta uppförande? Han känner ej STEN STURE. Må han bättre hafva öfvervägt visheten i den stora mannens rådslag och insett den djerfva hållningen af hans caracter *).

Jag skyndar förbi de fyra år, som innefatta den tid JOHAN regerat Sverige, till dessa händelsers märkliga upplösning. Men om det är någon, som önskar en hvilopunkt bland mängden af dessa uppträden, och från statskonstens anslag, som sysselsätta förståndet, en utsigt, som båtar och tillfredsställer hjertat, må han komma att med mig njuta af den ljufvaste syn: GUSTAF VASA, som barn vid STEN STURES sida, uppvexande under hans ögon, och af honom förvarad åt fäderneslandet **). Här, på detta

*) Man har mycket berömt detta STEN STURES uppförande mot JOHAN, såsom det hvilket bäst ådagalade hans ädla sinnelag. Jag har ej kunnat anse det berömvärdt i samma mening. Trohet mot JOHAN är en dygd, som ej kunde äga rum hos STEN STURE. Att störta honom från thronen var väl snarare hans afsigt; men han skulle ej göra det förr än folket, sjelf öfvertygadt, med sin allmänna röst kallade en befriare. Äro ej hans varningar till JOHAN snarare att anse såsom ett snillets öfvermod, men som ej illa anstår en stor själ?

**) Konung JOHAN blef så intagen af den unga GUSTAFS egenskaper, då han såg honom en gång, ännu blott på nionde året, i lek med sina jemnårige, att han begärde honom till sitt hof; men STEN STURE undanbad denna farliga lycka för sin slägting.

menlösa och späda sinne hvilar med vällust den store beprövade mannen sin blick: ser den omgifvande verlden deri spegla sig, som en täck och liflig strand i den stilla floden: gläder sig vid dess danande, vid de stora krafter, som redan under lek röjas, och nedlägger der sina dygder, dem verlden så ofta stött ifrån sig. — Hvilken förtjusande tafla! Frihetens martyr, (bör man ej så kalla den, som åt Svenska friheten helgade hela sitt lif) tillsammans med dess odödlige hämnare! Och hvem är den, som ej vid denna syn förgäter en tidsrymd af ännu tjuge års vidriga öden för Sverige, och i en lycklig föreställning sammanbinder sitt hopp om fäderneslandets räddning, med detta hopps lyckliga uppfyllelse.

Han är inne den tid af Sten Sture väntad, som ser för alltid slut på Konung Johans välde. Röjda envälds-afsigter: ett begär efter penningar, som skonade hvarken andeliga eller verldsliga, och uppretade begge: omilde, utländske höfdingar satta öfver länen: Gottlands förlust: Ryssarnas härjningar ej afböjde, utan uppmuntrade, och dertill allmän brist och dyr tid; huru många anledningar att göra hans regering förhatlig för ett folk, som aldrig varit honom bevåget! Ständerne samlas i Stockholm, der Sten Sture med värdighet frambär till thronen sina medborgares klagomål. Men Konungen visar sig uppenbart fiendtlig, och i Vadstena förbinda sig fäderneslandets vänner *), att

*) I Januari 1501.

försvara detsamma mot hans öfvervåld. Främst se vi bland dem STEN och SVANTE STURE, och HEMMING GADD, värd genom snille och vigtiga tjenster, att vara STEN STURES förtrolige vän.

JOHAN lemnar sitt rike, som uppsäger honom tro och lydnad. STURARNE tåga mot Örebro, intaga det, belägra Stockholm, som lemnar sig i deras händer, och innesluter på slottet stadens flydda besättning och JOHANS Gemål — En styresman behöfver detta skakade rike. Mot hvars stam stödja sig de smärre träd under stormen? Mot hvars, om ej den majestätliga ekens, som i långliga tider gifvit dälden skugga och lugn. STEN STURE är åter enhälligt utvald till Riksföreståndare. Hvilka bilder af en lycklig framtid sväfva för min syn? En stor bland vigtiga mödor grånad Regent, som af ett befriadt folks tacksamhet åter emottager sin spira: ett folk, som af en olycklig erfarenhet lärt att finna enigheten och lugnet, är under långa, lyckliga tider styrdt genom hans visa omsorger: frid inom dess gränsor, flit och trefnad i dess boningar, menskligheten mildare dygder gifvande måtta åt dess kraft: och åter denna Regent omsider vid målet af sina dagar, som, rik på dygder och sällhet, helsad som sitt folks fader, följd af millioners välsignelser, flyttar från mödorna på jorden till lugnet i en annan verld. Sådan är den målning, som erbjuder sig åt min penna, med hvilken jag ville sluta STEN STURES beröm.

Bort denna tjusande inbillningens villa! Hvilar ej öfver STEN STURE dessa tiders förskräckliga öde? Ännu återstår mer än ett tietal af Sveriges olyckliga år, och STEN STURE, han finner sitt lugn — snart i grafven.

Krig upptager den ålderstigna Regentens sista dagar, som hade fordrat lugnet. Konung JOHANS Drottning måste dagtinga, Konungen sjelf blir tillbakaslagen i ett nytt anfall, Ärkebiskopen tvingas att uppsäga JOHAN trohet, rikets fästen återtagas, och dess södra landskap värjas mot Prins CHRISTIERNS grymhet. STEN STURE återför till gränsen Danmarks fångna Drottning, som han bemött med sitt vanliga ädelmod, och ärnar sedan fortsätta kriget med all drift, då döden satte målet för Hjeltens verksamhet och dagar *).

Bistra tider, som öppna sig för mitt öga efter STEN STURES död! Stormar som afvexla med stormar! Tills detta förfärliga ögonblick, då molnen skocka sig öfver Sveriges horisont — atmospheren sjuder — den ljungande viggen klyfver skyn — och Svea, träffadt, står opp i sitt blod, skakar sina bojor — och bryter dem. — Jag ser under dessa fasans dagar en gång några af Sveriges ädle samlas kring STEN STURES graf — jag ser dem i sorglig tystnad betrakta det rum, som innesluter hvad af honom var förgängligt. Jag ser en af dem långsamt nalkas

*) Den 13 December 1503 på återresan ifrån gränsen, nära vid Jönköping.

griften. Ingen tår fäller hans öga: STEN STURES minne begär inga vekliga offer — men han sträcker ut sin hand öfver detta helga stoft, höjer sin blick emot himlen och svär; kärlek till frihet och fosterland.

Som Författaren, Herr ERIK GUSTAF GEIJER, var frånvarande, så skulle Belönings-Medaljen af Secreteraren honom tillsändas.

Skriften N:o 10, med Valspråk:

O evigt kära Namn för alla ädla bröst,
Om Sverge än en gång i lika nöd sågs falla,
Skall i den trycktas själ du gjuta eld och tröst.

SILVERSTOLPE.

hade Academien dömt värdig den andra Guldpenningen, och då tiden icke medgaf någon uppläsning, blef Författaren, Extra Kammarskrifvaren i Kongl. Kammar-Collegium, Herr PETER ADOLPH GRANBERG, genast framkallad och Belönings Penningen honom af Directeuren tillställd.

I Skaldekonsten hade Academien lemnat de täflande fritt val af ämne, men tillika förklarat sig emottaga öfversättningar af Episoderne i Eneiden om Nisus och Euryalus och om Delphiska Oraclet hos Lucanus, af Ovidii Fabel om Phaëton, samt fyra Oder ur Horatius, efter Författarnes behag.

Af 25 inkomna försök hade 14 varit öfver ämnen dem Författarne valt, och 11 Öfversättningar.

Academien hade tilldömt det Stora Priset åt N:o 15, *Tålamodet*, med valspråk: *Immane regnum est, posse pati.*

TÅLAMODET,
ODE

AF

JOHAN DAVID VALERIUS,
HOF-SECRETERARE HOS H. K. H. HERTIGEN AF SÖDERMANLAND OCH SECRETERARE VID KONGL. THEATER-DIRECTIONEN.

Skrift, som vunnit Stora Priset i Svenska Academien 1803.

Immane regnum est, posse pati.

L. Ann. Seneca.

Usling, äfven dig en skatt är qvar,
Äfven dig en makt, förtryckte Nèger:
Äfven olyckan sin himmel har,
Och den öfvervunne ock sin seger.

Halfgud eller jätte, hvem är du,
Som, med led från led af plågan lossad,
Lyfter hennes Sisyphs-häll ännu,
På en skuldra blodig, men ej krossad?

Vandrar böjd, men säker, på din staf,
Andas magiskt lugn der stormen hviner;
Sjunger sällheten på hennes graf,
Gör ett tempel än af dess ruiner?

Sparsamt vexa rosor på din hy,
Bleka som en amarant om hösten;
I din tånblick, månans ur en sky,
Småler sorgen, eller gråter trösten.

Gode Engel, o! jag känner dig,
Milda Tålamod, af lycklig öfning;
Lidandet har invigt äfven mig
I din hemlighet, med långsam pröfning.

Då den dödlige, till nöden dömd,
När sig, irrande som fjällens renar;
Då han trampad, obemärkt och glömd,
Kryper fram som plantan mellan stenar:

Då han, tärd af plågors sena gift,
Tusen gånger dör och återvaknar;
Skådar i sitt lif en ryslig grift,
Men i griften hennes hvila saknar:

Lönt för nyttans dagar som Socrat,
Och som Galilé för mödans nätter,
Då han blott känt lyckan af dess hat,
Menskor blott af deras oförrätter:

Då han sist, med skumma blickar, ser
Ålderns hopa sig på lifvets börda;
Då för honom intet — intet mer,
Endast han för döden är att skörda:

Trogne Genius! nalkas du så skön,
Döfvar smärtorna, förbinder såren;
Gör af orättvisan sjelf en lön,
Och strör blommor öfver silfverhåren.

Som, vid åskans öfverlägsna röst,
Herden stämmer opp sin hymn i dalen;
Ljuft du framgår i din hjeltes bröst,
Och melodiskt genomljuder qvalen.

Öfversvallad blott, men ej fördränkt,
Han bekymrens svarta vågor plöjer;
Simmarns bild, som, under böljan sänkt,
Öfver den sitt fria hufvud höjer.

Lid och hoppas! — Sällheten försvann;
Men hon skall förädlad återfinnas.
Blott en enda olycka är sann:
Den, af olyckan att öfvervinnas.

Hvilken trollgestalt, med hesa rop,
Famlande kring brådjupet, mig söker?
Tåren stelnat i dess ögongrop,
Och en orm sig om dess panna kröker.

Giftbestänkt som Karaïbens pil,
Hennes dolk lönnmördar själens krafter;
Hennes ande, het som Siroks il,
Torkar ut dess sista näringssafter.

Nej, Förtviflan! jag din röst ej hör.
Den har segrat halft, som manligt strider.
Också dåren vågar, — dåren dör;
Men den vise vågar mer, — han lider.

Räds en röfvad frälsning, lifvets slaf!
Fege, hvad är modets sanna ära?
Ej den kraft att kasta bördan af;
Men den högre kraft att henne bära.

Rys att vara mindre än ditt qval,
Drista mäta dig med dina öden;
Den är fri, som ännu har ett val,
Som ej fruktar och ej önskar döden.

Stoftets son, din styrka Gudars är,
Om du ädelt hennes syftning rigtar.
Pelarn lodrät, dômens tyngder bär;
Lutande, han för sin egen svigtar.

Med dig sjelf din börda ej förök;
Fins hon ej, den himmelska förmågan,
Som af plågans långsamma besök
Gör en mild förtrolighet med plågan?

Fins hon ej, den andekraft hos dig,
Som sjelfständig, underkastad ingen,
Stoiskt fri och renad, lyfter sig
Upp till tingens ursprung, ifrån tingen?

Blifve denna domare dig kär,
Och ditt hjerta detta vittne känne:
Samvetet, som hviskar — «O! det är
«Äfven sällhet, att förtjena henne!»

Lik en gråtande Madonnas bild,
Själen lyser skönare, bedröfvad;
Hvad är malmen, ej af elden skild?
Och hvad är den dygd, som ej blef pröfvad?

Huru fruktlös flyr en njuten dag!
Huru lång och nyttig är en liden!
Tiden röfvar glädjen dess behag;
Lidandet skall vinna sitt af tiden.

Blind är slumpen; var ej blind som den.
Rodna att dess toma ynnest vinna.
Gör dig endast olyckan till vän,
Du skall göra lyckan till slafvinna.

Segra, hjelte! — Folkens öden hvälf;
Men hvad är en thron vid Gudars sida,
Mot det rike som du ger dig sjelf:
Det oändliga, att veta lida!

Upplys, Philosoph, en villad bygd.
Hennes heder är, om du belönas;
Din, — om du har mod att för din dygd
Med otacksamhetens törnen krönas.

Du som, sänd i menskligheteńs värf,
Har, till resningen af hennes tempel,
Fåfängt spillt din kraft, din sista skärf, —
Gif ännu försakelsens exempel.

Tryck ditt varma hjerta till ett kallt,
Älska, offra dig, — men aldrig klaga;
Hvad är kärleken som fordrar allt,
Mot den kärlek som kan allt fördraga!

Lid då, dödlige! — det är din lott;
Lid med tålamod, — det är din heder.
Tro det goda, straffadt, lika godt;
Mer än vägen, skåda hvart han leder.

Du som plågan till sitt offer dömt
För ett sekel, — räkna ej sekunden;
Anse det närvarande som drömdt,
Lef för evigheter, dö för stunden.

Om dig ingen sällhet återstår,
Tryck dig närmare till den förflutna;
Och uppfriska med en tacksam tår,
Minnets rosor, utan ånger brutna.

Innesluten i ditt fasta mod,
Sammanhåll dig, när förtviflan ryter;
Som, i hafvets grund, en omärkt flod
Under svallet jemn och stilla flyter.

Lyft mot det tillkommande din syn;
Tålamod! de ljusna dina öden.
Se, från templet af den delta skyn,
Vinkar lifvets engel, klädd som döden.

Loppet är fullbordadt; men din sol
Skall, den stund hon sjunker, åter randas.
Så af Junii natt, vid nordens pol,
Skymningen med morgonrodnan blandas.

Sedan denna Skrift var uppläst, framfördes Författaren, Herr Valerius, till Directeuren, som vid Belönings-Medaljens öfverlemnande yttrade:

Min

MIN HERRE!

En redan erkänd talang för Skaldens konst, använd på dess ädlaste föremål, tillskyndar Er i dag för andra gången allmänhetens och Academiens högtidliga bifall. Från det ögonblick, då Sanningen böd sin lyckliga Sångare på detta rum bekrönas, föreså̊g Academien, utan någon konst af spådom, en för Er mera lysande stund, som snart inträffat. För denna gång, då Ni, om jag så får säga, åtagit Er att, i Tålamodets namn, förlika den olycklige med olyckan, har Academien funnit ert ämne uppburit genom flera Skaldens förtjenster till den grad af värde, som ger en rättvis fordran på hennes högsta belöning. Med allt detta M. H. vore likväl er seger ännu mera smickrande, om lyckan gjort ett visare val af den, som på Academiens vägnar borde öfverlemna Er denna belöning.

Herr VALERIUS fördes derefter till hedersbänken.

Academien hade tillagt N:o 8, öfversättningar af 4 HORATII Oder med Valspråk: *Sed longe et vestigia semper adora*, den andra Guldpenningen, med samma heder som åtföljer det Stora Priset.

ÖFVERSÄTTNINGAR

FRÅN

HORATIUS;

AF

JOHAN OLOF WALLIN,
PHILOSOPHIAE MAGISTER.

Skrift, som vunnit Hedersbelöning i Svenska Academien 1803.

Sed longe sequere & vestigia semper adora.

STATIUS.

I. BOK.

XXIV. ODE

TILL VIRGILIUS.

Quis desiderio sit pudor aut modus &c.

Ve den, vid förlusten af en vän,
Blygs för tåren, känslans våld kan hämma!
Melpomen, som fick af himmelen
Sångens makt och Lutans qvalda stämma!
Sjung om grafven och förgängelsen.

Men han väcks ej, väcks ej af din sång —
Evigt sluten är infernska porten:
O hans sömn den är så tung, så lång!
Ack! Quintil är gången till den orten,
Som ej vet af någon återgång.

Milda Oskuld! nej, din vän ej mer . . .
Och du Trohet, du Rättvisans syster!
Nej! hans like du ej återser —
Nakna Sanning! hölj dig svart och dyster;
Ty Quintilius sänks i mullen ner.

O huru mången vän han gått ifrån!
Mången redlig, som vid urnan gråter!
Men Virgil! O sångens ljufve son!
Bittrast du — och ber af Gudar åter
Deras alltför kort betrodda lån.

Ny Orfé, med sångens trollbehag
Gaf du lif åt Mantuas berg och lunder:
Men i grafven tyds ej känslans lag,
Men den tunga sofvaren derunder
Lyssnar ej till gudalyrans slag.

Svängd är en gång med en väldig hand
Caducén — och fällda ödets domar:
Tungt tillsammän vid Cocytens strand
Slötos evigt då de tröga bommar
Mellan lefvandes och skuggors land.

Rof för ödet och förgängelsen,
Fängslade i vanmakt, af trabalen,
Vid dess segervagn — hvar skänktes än,
O hvar skänktes oss en tröst mot qvalen? —
Ack! af Tålamodet blott, min vän!

II. BOK.

XIV ODE

TILL POSTHUMUS.

Eheu! fugaces Posthume &c.

Ack! med ilens snabbhet förda
Fly de, fly de lifvets dar —
Fritt, min vän! ostrafflig var:
Härjarns grymhet skall ej vörda
Detta maktlösa försvar:
All din dygd kan ej fördröja
Tidens flykt och ödets lag:
Åldern dock din rygg skall böja,
Skrynkorna din panna plöja,
Och den bleka döden höja
Sina oafvärjda slag. —

Ej från rykande altaren
Hekatombers offerblod
Blidkar Förstén af Tenaren:
Nej! den svarta Stygens flod,
Som mot Tityi djerfva mod
Satt en gräns och i Tartaren
Hvälft giganten Geryon,
Blir af alla öfverfaren:
Arfvingen till Thron-Tiaren,
Hyddans obemärkta son.

Fåfångt från den död, som härjar
Vildt i härarnes batalj,
Du dig feg och flyktig värjar,
Dig förgäfves plankan bärjar
Öfver Adriens vreda svalg;
Från den skräck, vid höstens tider,
Austerns tunga anda sprider,
Fruktlöst du dig räddade:
Du skall dock Cocyten se,
Der han död och grumlig skrider
Och den tröga vågen vrider
Mot Avernska stränderne;
Se de fasansfulla ställen,
Der de dömda systrars tropp
Öser böljan utan hopp, —
Der Sisyph mot branta fjällen
Evigt välter tunga hällen —
Aldrig välter henne opp.

Ja! din jord skall plötsligt lemnas,
För att ge en annan plats;
I ditt leende palats
Du ej mera herre nämnas;
Hon, ditt hjertas ömma vän,
Denna hulda, sköna maka —
Ack! du måste äfven den
Snart på dödens vink försaka;
Af den tjusande allén,

Af den rika blomstergården
Ack! en sörgcypress allen
Öfverblir, till skygd åt vården.
Men om hundra lås du bröd
Dina ädla vinfat gömma,
Skall i glädjen vid din död
Dock, med Saliskt öfverflöd,
Arfvingen dem lysten tömma —
Låta, vid din afgång rik,
Cecubs vin i floder strömma
Öfver golfvens mosaik.

III. BOK.

XVI ODE

TILL MECENAS.

Inclusam Danaë turris &c.

Djupt inom dubbla vallars gård
Och bommars jern och hundars vård
Slöts Danaë — och såg ej verlden:
Der satt hon enslig, dagars längd,
Från älskarhopen undanstängd
Och från förförelsen och färden. —

Men Jofur kom — och Fröja log —
Ty Jofur kände medlet nog,
Som klokheten och makten lurar;
Förvandlad i ett gyldne regn,
Han gäckade Acrisii hägn
Och smög igenom kopparns murar.

Förtrollande är guldets art:
Med viggens ofördröjda fart,
Som splittrar berg och fästen krossar,
Det genom slott och vallar går,
I bojan deras vakter slår,
Ur bojan deras fångar lossar.

För guld åt dödens vissa våld
Den Argiske Augur blef såld: —
O ve den snikna makans ränker!
Och Grekland! du, hvars hjeltemod
Mot ljungande Falanger stod!
Du föll ändå för Philips skänker.

Nej! falska, härjande metall!
Ej mig din boja fängsla skall
I jemna begär och jemnt bekymmer —
Jag billigt fruktar lyckans stöt:
Hon skall ej nå med sitt försåt
Den nå min lugna oskuld skyddar.

Ju mindre lystnad och behof,
Dess större skatt i lugn och hof
Ditt bröst af goda Gudar äger:
Från rikdom, qval och äfventyr,
Jag så förnöjd som tomhändt flyr
Till de bolåtnas stilla läger.

Och, herre af ett ringa tjäll,
Jag prisar mig långt mera säll,
Än om Apulska åkrars gröda
Jag höstå fick i digra hvalf —
Men i en ständig fruktan skalf
Och äflades i ständig möda.

O! denna bäck, och denna park,
Och denna teg — min hela mark,
Som skall ett tarfligt bröd mig bära —
Hvad sällhet har den mig ej räckt! —
Dit hann ej Africas Prefect
Med all sin härlighet och ära.

Mig reda ej Calabriens bin
Sin nektar; mig ej Formias vin
I sparda ankrar långsamt lenas;
Min drägt ej spinns af Galliens får:
Men — nödens udd mig icke når,
Men du — du är min vän, Mecenas!

Med fog i njutning och begär,
Jag, äfven jag; till staten bär
En gärd af hvad min flit förtjente —
Men säkert mera lätt och sällt,
Än om med de Mygdonska fält
Jag Cresers fosterjord förente.

Ju längre, högre ätrån sträcks,
Ju mer behofvets furie väcks
Och qvalen hopas och besvären —
Väl den i måttans hulda skött
En lyckligt nog, en fristad njöt,
För de tyranniska begären!

IV. BOK.

VII ODE

TILL TORQUATUS.

Diffugere nives &c.

Den kulna vinter flytt: ren marken höljs af gräset,
Af löfvet trädens stam;
Förnyad jorden ler; med saktadt svall kring näset
Ren floden dansar fram.

Med Nymferna i ring, de ohöljda Behagen
Sig svänga om igen.
Du blir ej evigt här: njut då den goda dagen!
Snart flyr han dig, min vän!

Ljuf är Sefirens flägt: men snart den glada våren
För Sommarn flyktar bort,
Som Hösten jaga skall — och rytande i spåren
Står Vintern innan kort.

Naturen, ny och skön, en gång ur hvilan träder:
Vi blifva, då vi gått
I grafvens vinternatt, till våra gångna fäder,
Ett stoft, en skugga blott.

Vet du, om än en dag till summan skall föräras
Af dina flydda dar?
Hvad du ej nöjet ger, skall tacklöst snart förtäras
Af glupska arfvingar.

Ja, snart, o snart du står i underjordens öken
För Minos tribunal:
Ej glänser der din börd, ej blidkar offer-röken,
Ej gratien i ditt tal:

Ty ej Dianas makt från dödens landamären
Har fört Hippolytus;
Ej öfver bränningen af de Leteiska skären
Tesé Piritous.

Vid öfverlemnandet af Belöningen till Hr Wallin yttrade Directeuren:

Min Herre!

Då edra Sånger afhördes inom Academien, trodde hon i dem igenkänna en likhet af den anda och harmoni, som först gåfvo flera af Horatii Lyriska stycken åt vårt språk och den första namnkunnighet åt en stor Skald, som ej längesedan försvunnit. Denna hemlighet, med edra Domares tillstånd, yppad, återstår för mig ingenting, att för dessa Sångers loford tillägga.

Academien lyckönskar sig, att i Er hafva funnit ett uppgående snille, som med undervisning och efterdömen af det forntidens mönster, Ni valt och älskar, synes lofva ännu större framsteg mot fullkomligheten. Hon uppmanar Er att fullfölja den bana, Ni under så lyckliga förebud börjat; och om hon eller er samtid saknar eller vägrar en förtjent belöning för er möda, så skall en annan tid betala den så mycket rikare åt ert namn.

M. H. Om Academien ägde tvenne Stora Pris att utdela, hade ett af dem tillhört Er; Hon tillägger Er nu detta, men med all den heder, som åtföljer det förra.

Herr Wallin blef derefter förd till Hedersbänken.

Directeuren fortfor:

En öfversättning af Ovidii Fabel om Phaëton, på rimmad vers, har till Academien blifvit aflemnad efter den till prisskrifters insändande fastställda tid; bunden genom sina stadgar, har hon icke kunnat lemna detta stycke ett rum bland de täflande. Men hon har tillika ihågkommit, att hennes pligt icke inskränker sig till blotta bedömmandet af täflingsskrifter, utan äfven ålägger henne, att, så vidt i hennes förmåga är, uppmuntra och hedra utmärkta Snillen, och med framkallande af deras arbeten rikta den Svenska Vitterheten. Academien hade gått emot detta ändamål, om hon undandöljt allmänheten ett stycke, hvars läsning gjort henne sjelf ett lifligt nöje och hvilket hon dömt äga det värde, som hon med sitt Största Pris bör belöna. Då det icke varit henne tillåtit, att lemna Författaren ett sådant vedermäle af sin aktning, har hon åtminstone velat offentligen ådagalägga den genom skriftens uppläsning och införande i Academiens Handlingar.

ÖFVERSÄTTNING

ÖFVERSÄTTNING

AF

FABELN OM PHAËTON,

I OVIDII METAMORPHOSER;

AF

HERR CARL BIRGER RUTSTRÖM,

MEDICINAE-DOCTOR, KONGL. PATRIOTISKA SÄLLSKAPETS SECRETERARE.

Skrift, uppläst i Academien 1803.

FABELN om PHAËTON.

FRAGMENT ur OVIDII METAMORPHOSER,

I. Boken, v. 751 — II. Boken v. 328.

Öfversättning.

Inopem me copia fecit.
Ovid.

— — — — — — — — — — — —

Lik honom, så i mod som år, var Phaëton,
Utaf den ära stolt, att vara solens son;
Men Inachs ättling, ej i stånd att tåligt bära,
Hans pockande på börd och jemnlikhet i ära,
Brast ut: «enfaldigt du i allt din moder tror,
«Och af en diktad ätt är skrytande och stor.»
Med rodnad Phaëton och tyglad vrede hörde,
Af synbar blygsel stum, det språk den andre förde,
Och frambar för sin mor Clymene, ord för ord,
Beskyllningen, som var af Epaph henne gjord.
«Besinna, sade han, min mor, hvad gruflig smärta,
«Att, trots det fria mod, som brinner i mitt hjerta,
«En smädelse så grof har kunnat blifva sagd
«Till mig -- o hvilken skymf! -- och ej bli vederlagd!
«För allting, om så är, att jag mitt ursprung leder
«Ifrån en himmelsk stam, lägg för en dag, jag beder,
«Ett prof, som vittna kan om glansen af min ätt,
«Och sjelf till himmelen försvara du min rätt!»

Vid dessa sista ord han sina armar böjer
Omkring sin moders hals, der bedjande han dröjer
Och ömt besvär vid sitt och Merop's lif, besvär
Vid sina systrars bloss, att hon, om möjligt är,
Må till hans rätta far ett tecken honom gifva.
Clymene blef bevekt, men det skall osagdt blifva,
Om mer af sonens bön, än harmen af ett brott,
Som hon beskylldes för och vet sig ej begått.
Och re'n hon armarna mot himlen sträckta hade
Och, med en fästad blick på solens öga, sade:
«Min son, jag heligt svär vid detta klara bloss,
«Så utmärkt för sitt sken, som ser och hörer oss,
«Att du af denna sol, ett mål för dina blickar,
«Som styrer jordens krets och årets tider skickar,
«I sanning aflades. Om hvad jag säger dig
«Är dikt, så vägre han att skådas utaf mig,
«Så vare detta ljus det sista för mitt öga.
«Den mödan skulle ock helt visst besvära föga,
«Och ej bli lång för dig, att vandra sjelf åstad
«Och söka opp din far uti hans uppgångstad.
«Den gränsar till vårt land. Gå dit, om hågen drifver,
«Och fråga honom sjelf! Förnim hvad svar han gifver!»
Hon talat dessa ord och dem ej lycktat väl,
Förr'n gossen rusar opp, är glad, och i sin själ
Re'n fattar himmelen, och sporrad af sin ifver
Sin Ethiopska bygd med snabbhet öfvergifver,
Och rastlös genomfar det Indien, hvars land

Blef satt ett lodrätt mål för himlastrålens brand,
Och stannar icke förr, än han omsider hinner
Till dessa rum, der han sin faders uppgång finner.

Här sträckte solens slott sin långa colonnad,
Der guldet strålade arcad ifrån arcad,
I blanning med en bronz, hvars skimmer var det-
samma,
Till klarhet och till färg, med sjelfva eldens flamma.
Högt reste sig dess dôme af snöhvitt elfenben.
Vidt spred dess dubbla port sitt blanka silfversken.
För konsten ämnet vek; ty der, af Vulkans händer,
Var bildad hafvets rymd, som omgaf jordens länder;
Och öfver jordens krets låg himlen hög och klar,
Och böljans fält en mängd af blåa gudar bar:
Här Triton med sitt horn, der Proteus ense sällan
I skapnad med sig sjelf: AEgæon deremellan,
På starka armar stödd och midt i böljan trygg,
Satt grensle på en hvals ofanteliga rygg;
Här Doris: henne sågs en flock af döttrar följa:
En del låg simmande i fjerdens lugna bölja:
En del satt torkande uppå en skummig sten
Sitt långa gröna hår i solens blida sken.
På fiskar red en del. I denna spridda skara
Var anletsbildningen, som systrars pläga vara,
Ej enahanda, dock ej olik: dertill med
En jord med städer, folk och djur, med floder, träd,

Och nymphér, jemte fler af bygdens gudamakter,
Och öfverst himlens bild med stjernerymdens
trakter.
Sex himmelstecken man på högra dörren såg,
Och på den venstra sex. När nu, med eldad håg,
Clymenes son beträdt den brantà trappans grader
Och hunnit opp till sin i tvifvel satta fader,
Han träder in och strax inför dess åsyn går;
Men, bländad af det sken, som här hans öga slår,
Fördrar ej lågorna och dristar ej gå nära.
Här Phœbus, purpurklädd, satt i sin gudomsära
Uppå sin klara thron, som af smaragder sken.
Kring honom i en krets stå Dagar, en och en,
Och Månader och År och Sekler och Decader,
Med Timmar, flock vid flock, i lika skilda rader.
Här stod den friska Vår i blomsterkronans glans:
Här nakna Sommarn bar af ax en flätad krans:
Här stod af drufvans blod nedsöladt Efteråret,
Och Vintern isbeklädd med drifvorna i håret.
När Solen, med den blick, hvarmed han allting ser,
Blir varse ynglingen, som häpnar mer och mer,
Han talar dessa ord: «Att denna resa våga,
«Säg, hvad förmådde dig? Hvad kan du efterfråga
«Här uppe i min borg? Säg, tala, Phaëton!
«Var viss, din far skall ej förneka dig som son!«
Den andre svarade: «O ljus, omätligt deladt
«Till hela verldens rymd, min far, om jag ej felat
«I bruk af detta namn och ej Clymene gått

«Att hölja med en dikt ett fel, som hon begått,
«Gif Phœbus mig en pant, som vittnar, att jag drager
«Min börd från dig, och som all tvekan mig betager!»
När han det sagt, hans far ett famntag honom gaf,
Se'n strålarna han först från hufvudet lagt af,
Och gifvit honom lof att nalkas mera nära,
Och sade: «du är min, och värd det namnets ära.
«Clymene mig en sann och ädel ättling bar;
«Och om ett tvifvelsmål du ännu hyser qvar,
«Så äska dig en skänk, hvad helst det måtte blifva,
«Och nämn mig den! Jag svär, jag skall den säkert
gifva,
«Och kallar, såsom gud, till vittne af min ed,
«Det träsk, dit aldrig än mitt öga trängde ned.«
Han knappast talat ut, förr än den andre genast
Med nit begär att få, en enda gång allenast,
Rå om sin faders vagn, med samma rätt som han,
Och, ensam tyglande det fågellätta spann,
Dagsloppet genom skyn med egna händer styra.
Sitt ljusa hufvud nu tre gånger, ja väl fyra,
Hans fader skakade och sade ångerfull:
«Hvad obetänksam ed undföll mig för din skull!
«Tillätes mig, min son, att löften återkalla,
«Jag skulle neka dig blott detta utaf alla.
«Att råda dig ifrån må dock förunnas mig:
«Din önskan, Phaëton, är vådelig för dig:
«Ditt syfte är för stort, och kan, om det befrämjas,
«Med dina unga år och krafter icke sämjas.

«En öfverjordisk lott, sjelf jordisk, du begär,
«Och, fåviskt, mer än hvad de högste unnadt är.
«En hvar må tro sig väl; men af odödeliga,
«Så väl som dödliga, förmår ej någon stiga
«Uti min eldsvagn opp: det mäktar endast jag.
«Olympens styresman är, äfven han, för svag
«Att styra denna vagn, så fruktansvärd han ljungar,
«Och med sin starka hand de grymma åskor slungar.
«När Jupiter ej kan, hvem skulle kunna då?
«I början är han brant, den väg jag måste gå,
«Så brant, att fålarne, med all sin raska ilan,
«Om morgonen, änskönt förfriskade af hvilan,
«Med svårighet förmå att tvinga sig dit opp;
«Men vid det medlersta af denna kosas lopp
«Försvinner denna brant; der är dess spets belägen
«Och der att skåda ned ifrån den höga vägen
«På länder och på haf jag hissnar ofta, jag,
«Med darrning i hvar led och qväfda andetag.
«Sist stupar denna väg; då fordras säkra händer:
«Då plägar Thetis sjelf, när jag mot hafvet länder,
«Tillreds att undfå mig i sina böljors bädd,
«På vådan af min fart stå uppmärksam och rädd.
«Lägg till det hvirfvel-lopp, i hvilket himlen vrider
«De höga stjernors flock, som lika svängning lider.
«Mot dessa sträfvar jag. Hur snabbt de hvälfva sig,
«Förmår ej deras fart likväl att rå på mig.
«Sätt, att du har min vagn, hvad tror du då bör göras,
«Att ej utur din stråt af axelns rullning föras?

«Kan du gå ömsom mot de begge poler opp,
«Och ej af deras sväng förvillas i ditt lopp?
«Din håg tilläfventyrs den föreställning gläder,
«Att gudars lunder der få se och gudastäder
«Och rika tempel: vet, han löper, denna stråt,
«Emellan grymma djur och hotande försåt.
«Ehuru riktig väg och viss du än må hålla,
«Och intet föremål en irring hos dig vålla,
«Nödsakas du likväl att oundvikligt gå
«Mot dessa Tjurens horn, som midt i vägen stå,
«Gå mot den riktande AEmonska Skyttens bågar,
«Mot detta Lejons gap, som vildt och mordiskt lågar,
«Och mot den vida famn, som Skorpionen vred
«Slår ut, och Kräftans famn, som kröks åt annan led.
«För svag är ock din hand i hast att kunna styra
«De vilda hingstarna, som gnäggande och yra
«Ur näsborrar och mun spy eld och i hvars blod
«En låga flammar opp, som eldar deras mod.
«Knappt tvingas deras hals, när ifvern rätt dem tänder,
«Att följa tömmens drag och lyda mina händer.
«O! akta dig, min son! Låt råda dig och tänk,
«Om jag ett upphof blir till en förderflig skänk!
«Du har begärt en pant att kunna säkert veta
«Om du en ättelägg utaf mitt blod bör heta:
«Min omsorg för ditt väl, se der den pant du har;
«Och fadersrädslan re'n är prof, att jag är far.
«Se i min blick och läs! O att din syn förmådde

«I hjertat äfven se, hvad ömhet som der rådde!
«Af allt det rika gods du skådar vidt omkring
«I himmel, haf och jord begär dig någonting!
«Det skall ej vägras dig. Jag undanber blott detta,
«Som bör af heder ej, men straff, få namn med rätta.
«Ett straff, se der den skänk du fordrar, Phaëton!
«Hör opp att smeka mig, o föga vise Son!
«Du finner, tvifla ej, min hand tillreds att gifva,
«Jag svor vid Styx, hvad helst din önskan måtte blifva.
«Blott önska visare!» Förmaningen tog slut:
Den andre yrkar än detsamma som förut,
Och af ett vexande begär till vagnen lågar.

Hans far så långsamt då, som möjligen han vågar,
Ledsagar ynglingen fram till den höga char,
Som utaf Vulcans hand en skänk till honom var,
Med axel utaf guld, så väl som stång och skena,
Af silfver deremot hjulekrarne allena;
Och selen, fullt besatt med allt slags ädel sten,
Af Phœbi strålar gaf ett troget återsken.
Den stolte Phaëton först granskar allt, och sedan
Beundrar hvarje del. Emedlertid har redan
Dagsmön sin purpurdörr i östern låtit opp,
Sin rosensprydda sal. Re'n alla stjernors tropp
Från fästet flyktat bort, af morgonstjernan jagad,
Som lemnar sist sin post på himlen redan dagad.
Nu fadren märkande, att verld och länder ren

Till rodnad ljusnat opp, och månans bleka sken
Fördunklats mer och mer, ger sitt behag tillkänna,
Med vink åt Timmarna, att vagnen förespänna.
Gudinnorna hans bud verkställa, och med hast
Ur spiltan leda fram det spann, som ymnigast
Närdt af Ambrosians must stod längtande att springa.
Det gnäggar, frustar eld; och betseltygen klinga.
Men fadren, som förut den hulda omsorg haft,
Att, med en salva, full utaf en helig kraft,
Beröra sonens blick och göra, att densamma
Med tålighet fördrog det starka ljusets flamma,
Omsider mera trygg sin krans af strålar tog
Och satte på hans hår, i det han suckar drog,
Med oro, ur ett bröst, som redan börjat svida
Till förbud af det qval det snart var dömdt att lida:
Till slut han talade: «Till minsta följe du
«De undervisningar din far dig lemnar nu.
«Din gissel framför allt lär, yngling, lär att spara!
«Håll starkt i tömmarna! Din största konst bör vara
«Att hejda spannets fart. Det flyger nog ändå;
«Men följ ej, i ditt lopp, de bågar du ser gå
«Rätt fram, till antal fem! Tvertom med omsorg laga
«Att du den breda stråt, på snedden krökt, må taga,
«Som viker, innestängd af trenne bältens gräns,
«Så långt från Björnens pol som södra himmelens.
«Här välj din kosa! Här skall du skenbarligt skåda
«Spår efter mina hjul. Och allt som du ser råda
«I himmel och på jord en lagom hettas höjd,

«Låt ej din kosa bli för lågt mot jorden böjd;
«Men låt den också ej för högt mot ethern spännas;
«Ty himlens boningar då skulle lätt förbrännas,
«Och jorden, om för lågt. Emellan dessa två
«Håll jemt en medelväg, så skall du säkrast gå.
«Låt ej ditt högra hjul dig stjelpa öfver Draken,
«Ej Altaret bli stött utaf den venstra maken!
«Styr mellan dem! Och må för öfrigt lyckan nu
«Bli säkrare din vän och ledare än du!
«Men re'n, i det jag talt, den däfna natten hunnit
«Sitt mål vid vesterns strand; och mörkret, som försvunnit,
«På fästet lemnat rum åt morgonrodnans sken.
«Att dröja har jag mer ej lof, och väntas re'n.
«Nu fatta med din hand i tömmen! Eller kunde
«Ditt bröst förändra sig ännu, att det förunde
«Ett rum åt mina råd, så finn ditt sanna gagn,
«Och nyttja dessa råd och icke denna vagn,
«Då i min fasta borg du ännu dröjer stilla,
«Ej fattat fåviskt än den töm du åtrått illa,
«Så, medan än är tid, låt mig åt verlden ge
«Det ljus tilläfventyrs du skådar tryggare!»

Men ynglingen, som upp i lätta vagnen ilar
Och med sin späda fot re'n på dess axel hvilar,
Är smickrad, att hans hand vid solens tömmar rör,
Och tackar glad sin far, som det med ångest hör.
Pyrois medlertid och AEthon, Solens kampar,
Eous, Phlegon, gny; det ystra spannet stampar,

Och gnäggar, frustar eld och sparkar mot den bom,
Som Thetis (obekant med dottersonens dom,
Bestämd i ödets råd) nu stöter åt en sida,
Och öppnar himmelens omäteliga vida.
Igenom luftens rymd sin fart de skynda på,
Och klyfva snällt de moln, som dem i vägen stå,
Gå sedan tätt förbi, på vingar, som ej dröja,
De Östan, hvilka sig i dessa trakter höja.
Men vagnen var så lätt och höll så svagt igen,
Att de af selens tyngd ej kände tryckningen.
Som skeppet, utan last, man ser på hafvets yta,
Af stormens krafter vräkt, med häftig vaggning flyta,
Så slängdes denna vagn, och under täta hopp
Vroks, liksom tom, och högt i luften stöttes opp.
Så snart de tvenne par af hästarne det kände,
Förläto de sin väg, sin kända väg och rände
Långt bort, en annan stråt; men han, som tömmen för,
Vet, häpen, ej hvad bruk han deraf rättast gör,
Vet ej hvar vägen går; och vet han någotdera,
Förmår han likväl ej att hästarne regera.

Af hettan värmdes först den stela Björnen då,
Som fåfängt mödar sig att fjärdens kyla nå.
Och Draken, denna orm, som ödet närmast ställde
Intill den frusna pol, förr trög af köldens välde,
Och aldrig fruktad förr, blef nu af lågan het,
Och kände i sitt bröst en nytänd illskenhet.

Bootes, äfven du, berättas flytt förfärad,
Änskönt i flykten sen och af din vagn besvärad.

Och nu, när Phaëton från högsta ethern såg
På jorden ned, som djupt, djupt under honom låg,
Så bleknar han; hans knän begynna plötsligt bäfva,
Och af ett ymnigt ljus hans syn i mörker sväfva.
Hur önskar han ej nu den lott, att aldrig han
Med sina böner rådt, ej rört vid faderns spann!
Hur ångrar han ej nu att han sin börd fått veta,
Med ifver längtande att son af Merops heta.
Han kastas, lik det skepp, som vildt af Nordan drifs,
Der hvarje tygel re'n af Styrarn öfvergifs,
Som låter det, hvarthän dess öde lyster, hvälfva,
Med bön åt gudarna att det regera sjelfva.
Hvad är att göra nu? Af himmelen han ser
Till rygga mycket lagdt, framför sig ännu mer,
Och begge delarne i sinnet öfverväger,
Än åt den nedgång ser, han intet hopp mer äger
Att kunna nå, och än sin blick tillbaka för
Till österns led, försagd, och vet ej hvad han gör.
Att hålla tömmarna han ens ej mera frestar,
Och vet ej släppa dem, ej namn på sina hästar.
Med bäfvan ser han ock, i himlen, här och der,
Af spridda underdjur en grym förfärlig här.
Bland dessa ges ett rum, der Skorpionen höjer
Sin famn, och armarna i dubbla bågar böjer
Och kröker stjert och klor, och famnar på en gång

Två hela teckens rymd med vidden af sitt fång.
När gossen honom såg, som började att hettas,
Af svarta ettret våt, som fram ur kroppen svettas,
Förlorar han, tillreds att af hans krökta gadd
Bli sårad, allt sitt mod. I denna ångest stadd
Han släpper tömmarne. När hästarne dem kände
På ryggen släpande, och yrseln, som dem tände,
Af ingen styrdes mer, de sanslöst rita ut
Åt luftens ömse håll, i öcknar utan slut.
Hvart ifvern för, de fly, åt hvilken väg de möta,
På fasta stjernors mängd i andra himlar stöta,
Och rycka vagnen bort med snar och våldsam makt,
Än uppför backars höjd och mången väglös trakt,
Än utför afgrundar och vägfall, hvilka stupa
Mot jorden och sig lägst i rymderna fördjupa.
Och månan från sin vagn med häpen undran fann
Att brodrens spann gick nu mer lågt än hennes spann.

Nu ryka brända moln, nu jorden med det-
samma,
Hvar helst hon höjer sig, tänds i och börjar flamma,
Drar remnor, torkar ut; och ängar innan kort
Stå hvita; alla träd med löfven brännas bort;
Och säden, torr, är sjelf sitt ödeläggningsämne;
Men huru ringa dock all skada, som vi nämne,
Emot den myckenhet af städer och af land
Med hela stora folk, dem lågans spridda brand
I aska redan vändt. De största berg stå heta

Och skogen bränd, så Taur, som Cilix, Tmol och
OEta,
Och Athos. Då blef det af källors mängd förut
Berömda Idas berg tillika torkadt ut,
Med Helicon, bekant för sina mör, sin lager,
Och AEmus, som ej än fått tillnamn af OEager.
Med dubbla lågors bloss ofantligt AEtna brann,
Parnassen, Eryx, Cynth och Othrys tändes an,
Och Mimas, och Rhodop af sina isar lemnadt,
Cythæron från sin börd till gudars dyrkan ämnadt,
Mycal och Dindyma. Ej båta Scythien mer
Dess kölder. Caucasus man re'n i låga ser;
Och Pind och Ossa stå med det i lika våda,
Och du som större är, Olymp, än dessa båda,
Och Alperna, hvars spets står luftig, fri och skär,
Och Apennin, som moln uppå sin hjessa bär.

Nu kan ej Phaëton, som ser från hvarje sida
Hur verlden står i brand, den grymma hettan lida,
Men drager, liksom djupt utur en masugns grund,
De heta, kokande luftångor med sin mun;
Och snart sin egen vagn han äfven glödgad känner,
Fördrar ej askans mängd, som sprutas opp och
bränner.
Uti ett qvalm af rök han insveps rundtomkring;
Af becksvart mörker höljd han ser ej någonting,
Vet ej hvarthän han förs; och spannet honom rycker
I farten efter slump och egna vilda nycker.

Då

Då tros, att bloden först, till ytan lockad opp,
Den svarta färgen gett åt Æthiopens kropp,
Då först blef Libyen torr, som vätskorna förläto,
Af hettan röfvade; och nympherna begräto
Med rop och spridda hår sin grymma lott, att se
Hvar källa, hvarje göl, i grund förtorkade.
Nu först Bæotiens land sin Dirce eftersöker,
Och Argos vet ej mer, hvar Amymon sig kröker,
Ej Ephyr hvar Piren; ja mången elf, som rann
Emellan stränder vidt åtskilda från hvarann,
Förblef ej en gång trygg; ty midt i sina vågor
Gick Tanais rykande, gick du, af samma lågor
Förtärd, Teuthrants Caïk, bedagade Pené,
Phocéens Erymanth, Ismen den forsande,
Och Xanth, som en gång till af lågor skulle hettas;
Lycormas, äfven du i gula böljan svettas.
Den vidt omvandrande Mæanders krökta å
I sina böljor flöt försmäktad likaså.
Eurotas vid Tænarn, Oronth, Mygdoniens Melas,
Och Babylons Euphrat i ångors rök fördelas.
Den snabba Thermodon, Phas, Ister och Alphé,
Ja sjelfva Gangens flod af hettor immade.
Högt upp slog flamman re'n ifrån Spercheiska stranden.
Med Tagi bölja rann försmält den gyllne sanden;
Och dessa fåglars flock, som gjort Mæoniens strand
Så ryktbar med sin sång, låg nu af lågans brand
Midt i Caïstern svedd. En allmän fasa vållde,
Att Nilen flydde bort, och längst i verlden dolde

Sitt hufvud, darrande, som än ej vågat fram.
Sju tomma mynningar och fulla utaf dam,
Sju dälder utan flod der stå. Ett lika öde
Gör Heber, Strymon, Er, Ismarens floder öde
På vattnen, dem J förr; och J, Hesperiens tre,
Rhen, Rhodanus och Pad, stån torre liksom de.
Du Tiber, hvilken fått, om välde öfver tingen,
Det löfte ingen gafs och gifves mer åt ingen,
Stod äfven torr. All mark i remnor sprang i tu.
Längst i Tartarens djup nedträngde ljuset nu.
Den undre verldens kung och hans gemål förskräckas.
Verldshafvet dras ihop; dess bottnar icke täckas
Af vatten mer. Ett fält af torr och naken sand
Är hvad som nyss var haf. Långt nerom fordna land
Uppstiga berg, dem förr den höga fjärden täckte.
Cycladerne bli fler; och fiskarne förskräckte
I lägsta djupen fly; ej mer, med krökta hopp,
Delphiner, såsom förr, ur böljan springa opp.
På bottnen, djupast ned, är qvafda skälars läger,
Som ligga vidöppne. Om Nereus ryktet säger
Och Doris, att de sökt, med sina döttrars flock,
En undflykt djupt i sjön och der fördolt sig ock.
Tre gånger dristade Neptun, i trots af varmen,
Att lyfta hotande ur hafvets böljor armen,
Tre gånger lyfta opp en blick, der vreden brann:
Tre gånger hettans höjd uthärdade ej han.
Men Jorden, öm och huld, fördrog, helst hon af hafvet

Var omvärfd rundtomkring, det grufveliga qvafvet,
Och midt ibland en mängd af källor, hvilka re'n
Förminskade till rymd flytt undan hvar och en
I modrens innersta, torr intill halsen, förde
Sin vida blick till allt, som lågorna förstörde,
Och slog sig bäfvande för pannan med sin hand;
Och allting skakades. Hon nedsjönk litet grand,
Och syntes mera låg, än man ser vanligt henne.
Till slut var hennes bön, med öm besvärjning, denne:
«Är detta min förtjenst, är detta ditt behag,
«Hvi dröjer, Gudars Drott, din åskas grymma slag?
«Om jag skall dö af eld, så döda med din låga!
«Och blifve straffarns hand en tröst i straffets plåga!
«Knappt öppnar jag min mun, knappt är han mäktig gjord
(Så starkt var ångans qvalm) att tala dessa ord.
«Se mina svedda hår! se röken i mitt öga,
«Och dessa askors mängd, som kring mitt hufvud snöga!
«Är detta då den frukt, den hederslön jag bär
«För all min bördighet, min tjenst och mitt besvär
«Att af den krökta plog fördraga, tålig, såret,
«Af harfvar ristas opp och mödas hela året,
«Att jag åt fåren löf, åt menniskorna ger
«De milda frukters spis och rökelser åt Er?
«Låt vara, till min död att jag en orsak länat;
«Men hvad ha böljorna, hvad har din bror förtjenat?
«Hvi minskas hafven nu, som ödet honom gaf?

«Hvi stå de nu så långt från Himlen, dessa haf?
«Om af din broders sak, af min, du icke röres,
«Haf dock en miskund med din Himmel, som förstöres!
«O, skåda dig omkring på alla håll, och se!
«De begge poler stå af hetta rykande.
«Inträffar deras fall, är edra salars nära.
«Se, Atlas vändas sjelf, och knappt förmår han bära
«På sina skullrors höjd den heta axeln mer.
«Om haf och jord förgås, om sjelfva Himlen ser
«Sitt fästes undergång, så är ju deraf slutet,
«Att allting blir på nytt i fordna chaos gjutet.
«Hvad än tillåfventyrs är öfrigt, ryck det ur
«Den vilda lågans våld, och fräls en stor natur!»

När Jorden detta sagt, förmår hon ej förfölja,
För heta ångors qvaf, sitt tal, men går att dölja
Sin mun uti sin barm och i de djupa schakt,
Som stöta närmast till de tomma skuggors trakt.

Men Fadren, hvilken makt till allting lemnad blifvit,
Betygar Gudarna och den som vagnen gifvit,
Att om ej nu han sjelf med hjelpen vore snar,
Det helas undergång helt visst förhanden var,
Och uppgår till den höjd af borgen, dädan vida
Han plägar sina moln kring jordens länder sprida,
Sitt tordön stämma an och sina blixtar strö;
Men snart han fann sig tom på moln och regn och snö.

Då, med ett dunder, slog han från sitt högra öra
En ljungeld uppå den som vagnen fått att köra,
Och nu på en gång blef, af Gudens straffarhand,
Vid lif och hjulen skild, och branden qväfd med brand.

Förskräckte, fålarne, med ryggadt språng tillbaka,
Vid selen skilja sig och tömmarna försaka.
Här ligga betslen nu, der stången, spridda kring,
Och ekrar spillrade och krossad hjulens ring;
Utaf en söndrad vagn man öfverallt ser spåren;
Men Phaëthon, med eld uti de ljusa håren,
Far, under brådstört fall, med omvändt hufvud, ner,
Långt genom luftens trakt, liksom ibland man ser
Från klara himmelen en stjerna nederfalla,
Om verkligt denna syn är det som vi den kalla.

Den stora Eridan omsider var tillreds,
Långt från den dödas land, uti en annan krets,
Att två dess anlete, af svarta röken färgadt.
Dess lemmar, rykande af lågan, som dem härjat,
Af denna lågas udd, som grenar sig i tre,
Åt lugnet af en graf med huldhet lemnade
Af de Hesperiska Najader ändtlig blefvo,
Som der på grafvens sten den minnesrunan skrefvo:
«Här hvilar Phaëthon. Försöket, som han gjort
«Att köra fadrens vagn, var olyckligt men stort.»

Sedan Öfversättningen blifvit uppläst, och Directeuren tillkännagifvit, att Herr RUTSTRÖM författat densamma, tillade han:

Academien hade önskat att få lemna Herr RUTSTRÖM det hedersrum, som utmärker dem, hvilka vunnit hennes högsta belöningar; men hon har trott detta icke bero af henne, utan att förut hafva begärt sin höga Beskyddares samtycke.

Hvad Academien framför allt annat vid detta tillfälle vill hafvà förklaradt, är hennes önskan, att en författare, hvilken så lyckligt gått i Ovidii spår, icke måtte stanna förr, än han skänkt Svenska Litteraturen det öfriga af detta den Romerska skaldens odödliga arbete. Academien uppmuntrar honom dertill, med visshet att alla vitterhets-älskare med henne instämma.

Till täflings-ämnen för 1804 hade Academien, med Konungens, sin höga Beskyddares, nådiga bifall, fastställt:

I Vältaligheten:

Äreminne öfver Riks-Cancelleren Herr AXEL OXENSTJERNA, Grefve till Södermöre.

I Skaldekonsten:

Lemnas de Täflande fritt val af ämne, med inskränkning till de allvarsamma.

Till ämnen för Öfversättningar, hvilka äfven vid täflingen emottagas, hade Academien utsett följande ställen ur Latinska Skalder:

Episoden om Cacus i VIII. Boken af Virgilii ÆEneis, ifrån 18 versen till den 304. Episoden om Nisus och Euryalus i samma Hjeltedikt, IX. Boken, ifrån 173 versen till den 494.

Ur Ovidii Metamorphoser: XIII. Boken, ifrån början till 393 versen, Tvisten emellan Ajax och Ulysses framför Grekiska krigshären, om Achillis vapen; i samma Bok, ifrån 439 versen till den 564, Polyxenas uppoffrande åt Achillis skugga samt Hecubas klagan deröfver.

Fyra af Horatii Oder, efter Öfversättarnes behag, men med undantag af de fyra i år belönta samt sådana, hvilka, i anseende till innehållet, icke af Academien kunna belönas.

Skådepenningen för detta år föreställer, å ena sidan, bröstbilden af Riksmarsken Grefve GUSTAF HORN till Björneborg, med omskrifna namn och titel; å den andra läses inom en lagerkrans: NEC TE VIDERE SUPERBUM PROSPERA BELLORUM, NEC FRACTUM ADVERSA: Dig såg icke krigslyckan öfvermodig, icke motgången nedslagen. I afskärningen stå födelseåret 1592 och dödsåret 1657.

Denna minnespenning utdeltes till närvarande af Riksmarsken Grefve HORNS efterkommande, främmande Ministrar och utlänningar, samt tillställdes, jemte den vanliga Jettonen, Academiens Ledamöter.

Herr NORDIN uppläste det af honom författade Minne öfver Riksmarsken Grefve GUSTAF HORN.

MINNE

ÖFVER

RIKS-MARSKEN

GUSTAF HORN,

GREFVE TILL BJÖRNEBORG.

Öfver Riks-Marsken och Fältherren Grefve Gustaf Horn har Academien, med sin höga Beskyddares bifall, låtit slå den skådepenning, hvilken nu utdelas, mindre i afsigt att förhöja en i alla tider ärerik åminnelse af hans bedrifter, än att betyga den erkänsla, som Academien, å fäderneslandets vägnar, anser sig vara honom skyldig.

Grefve Horn hör till den ålder, då Sverige lyste under Gustaf Adolph och Christina. Hans namn, förenadt med Oxenstjernas, De la Gardiés, Stjernsköldz, Banérs, Torstensons, framställer de förnämsta medel, som Försynen ville använda i Faderns hand, till beredande af ett stort välde och till bevarande af samma storhet under Dotterns styrelse. I egenskap af Statsmän och Hjeltar stå de i tidens häfder såsom efterdömen, dem våra dagar lättare beundra än följa: i egenskap af medborgare, gifva de en föresyn, som alltid bör lifva Svenska hjertat till den lyckligaste verksamhet för Konung och Fosterland.

Att meddela fullständig underrättelse om Grefve Horns befattningar under loppet af de flera krig, i hvilka han såsom befälhafvande deltog, vore att utföra krigens historia. Blott de förnämsta saker må dock vidröras, och desse skola stadga den öfvertygelse, att Riket, under

beständig saknad af fred, lika beständigt kunde räkna på denna Herres trohet och upplysta hjeltemod.

Den tid Grefve HORN tillträdde befälet öfver Norrländska knektarna, 24 compagnier, berodde ofrådliga tillståndet af frågan om Sveriges krona, den Konung SIGISMUND ville tillegna sig, ehuru den redan satt på GUSTAF ADOLPHS hufvud. Lifland var stridsfältet. En större del af samma land hade väl blifvit lagd under Svensk lydnad; men Riga erkände ännu Polskt öfverherrskap, och så länge kunde Sveriges besittning anses hvarken afgjord eller försäkrad. Med en fred, sig värdig, hade GUSTAF ADOLPH afslutat sakerna på Ryska sidan: likaledes återfått af Danmark det förpantade Elfsborg med tilliggande orter; hans stora själ borde nu föras till något stort företag, och det blef Rigas eröfring. Den skedde, och under belägringen var GUSTAF HORN ibland de första, som, med värjan i hand, åtföljd af sitt regemente, trängde in på det öfra bröstvärnet samt bemäktigade sig de utanverk, hvilkas förlust medförde stadens och hufvudfästningens nödvändiga öfvergång; äfvensom Dunamünde Skans ej vidare kunde bibehållas mot Svenska vapnen.

En så vigtig fördel gaf Konungen öppen väg till Curland och lägenhet att vidare utbreda sina inkräktningar i öfra Lifland, hvarvid Grefve HORNS biträde ej mindre användes, än vid de infall som tid efter annan skedde i Lithauen.

En kort hvila från detta treåriga fälttåg erhöll han, då Konungen sände honom till Nederländerna, hvarest Statsmannens och Fältherrens kunskaper borde vara förenade hos den, som i hemlighet skulle afhandla med Prins MAURITZ af Nassau och General-Staterna om Sveriges deltagande i Tyska kriget. Tiden gaf sedan ljus åt denna första underhandling i ämnet; men allmänheten trodde sig känna afsigten med hans resa, då han följande året hemförde ett i Holland värfvadt regemente, det han sjelf uppsatt.

Vid återkomsten voro sakerna på det sätt förändrade, att Konungen icke allenast hade att vänta en landstigning af Konung SIGISMUNDS troppar, utan ock all anledning att befara oroligheter ifrån Danska sidan. Försigtigheten fordrade således, att ett Svenskt läger borde sammandragas vid Calmar, der Grefve HORN erhöll öfverbefälet; och ehuru begge Makternas förmenta uppsåt blef utan verkan, fick dock HORN tillfälle, att, genom sin klokhet i styrelsen och ordning hos soldaten, ådagalägga de egenskaper, på hvilka GUSTAF ADOLPH igenkände hans värdighet till en ännu större befattning. Det synes äfven som Konungen velat bereda skyndsam verkställighet af detta sitt välgrundade omdöme, då Grefve HORN, vid strax infallande Riksdag, emottog de högsta vedermälen af Konungens synnerliga ynnest. Så väl han, som JOHAN BANER, hade, tre år tillförne, vid belägringen af Riga, framför andra utmärkt sitt oför-

förskansade läger vid Werben, bröt Grefve Horn opp och fattade en sådan ställning, som betog Tilly fullbordan af sitt redan i verket ställda försök. Härpå inträffade det ryktbara slaget vid Leipzig, i hvilket Grefve Horn förde venstra flygeln; och erhöll Konungen här en seger, som hör till Svenska krigsärans mest lysande stunder.

När Konungen gick öfver Rhenströmmen, lemnades Grefve Horn qvar i Franken med en armé, som underlade sig de betydligare städer och fästningar, Mergentheim, Heilbronn, Bamberg, med flera. Efter uppbrottet ifrån sistnämda ställe, förstörde Grefve Horn tre fiendtliga cavalleri-regementen, förenade sig med Konungen i Sweinfurt, och var honom följaktig då Donauwerth intogs och tågen öfver Donau samt Leckströmmen verkställdes; hvarefter Churfursten i Bayern i sitt eget land blef tvungen att draga sig undan till Ingolstadt. Vid Konungens gång till Swaben blef den i Bayern qvarlemnade styrka satt under befäl af Grefve Horn, som fick Johan Baner till sitt biträde; men då i armén vid Maynz oordningar yppades, dem Riks-Cancelleren Axel Oxenstjerna ej förmådde häfva, förordnades Grefve Horn att der taga befälet, om hvilket två Tyska Prinsar ej kunde förlikas. Med dessa troppar belägrade han och intog Coblentz, dref Kejserliga Generalen Merode ur Ärkestiftet Trier, och satte sig vid Mosel-passet, hvarigenom General Papenheim blef

föranlåten

föranlåten att hastigt skynda sig till Stiftet Cölns betäckning, och således ej vidare kunde besvära Svenska Generalen Baudis vid Hildesheim.

Markgrefven af Baden och General Montecuculi belägrade Wiselok och väntade vidare styrka af sex ankommande cavalleri-regementen. Grefve Horn, som efter ordres nu öfverlemnade Coblentz till Franska Kronan och Churfursten af Trier, bröt opp, tog i vägen i besittning den vigtiga bergfästningen Grafenburg, tvang de belägrande att draga sig ifrån Wiselok samt nederlade det ankommande cavalleriet; igenom hvilken åtgerd riksstaden Speyer undgick en ny fara. Grefve Horn, som med sitt folk vid Strasburg erhöll fri gång öfver Rhenströmmen, bemäktigade sig Stolhofen samt medlersta Markgrefskapet Baden, äfvensom han, sedan de förnämsta fästningar i Elsas voro intagne, lade hela landet under Svensk lydnad.

Under denna Svenska vapnens önskligaste framgång på alla ställen, förlorade Riket sin Konung i slaget vid Lützen. Hans vidsträckta eröfringar, hans spridda arméer, hans mäktiga fiender ökade ej litet de bekymmer, som saknaden och förlusten af en så stor Konung medförde. Baner, som stod i Swaben, fann sin styrka icke afpassad efter den då påträngande Bayerska makten; hvarföre Grefve Horn förenade sig med honom vid Erbach, nära intill Ulm, och vände

sig emot Bayerska Generalen ALTRINGER, hvilken, slagen vid Kempten, drog sig öfver Leckströmmen tillbaka till Bayern; men då ALTRINGER, förstärkt, åter gick öfver samma ström och ville fästa sig i Würtembergska landet, för att hindra all gemenskap emellan Swabiska, Frankiska och Rhenska kretsarna, förfogade sig Grefve HORN uppföre Donau-stranden, der Kejserliga och Bayerska krigsfolket var förlagdt, och tvang dem att vika ur qvarteren samt att ännu en gång skynda med återmarche till Bayern.

Vid Augsburg sammanstötte nu Grefve HORNS och Hertig BERNHARDS af Weimar arméer, hvilka begge gemensamt trängde in i Bayern och eröfrade der Neuburg vid Donau-strömmen och Papenheim samt Neumark i öfra Pfalz. Bayerska armén under ALTRINGER drog sig till Neuburg och häftigt belägrade denna plats; hvarföre Grefve HORN gjorde en hastig marche ifrån Donauwerth, och dref, efter en och annan lycklig händel, ALTRINGER åter tillbaka till Ingolstadt. Neuburg, undsatt och förstärkt, lemnade rum åt utförandet af en äldre plan: den, att intaga Costnitz; men då samma betydliga fästning var helt nära att uppgifvas, skedde i hast förening af Kejserliga, Spanska och Ligiska arméerna, hvilkas närvaro fordrade ny rörelse och nya försigtighets-mått, om en så ojemförlig makt skulle kunna motstås. Grefve HORN gick nu att å nyo sammanfoga sin med Hertigens af Weimar styrka, och sökte ett sådant läge, att fien-

den, som hvarken dristade anfalla honom, eller kunde, för brist på lifsmedel, länge sammanhålla så mycket folk, måste vara omtänkt på den stora härens fördelning; då Altringer ville gå att undsätta Philipsburg och dervid öppna väg till Nederländerna för Spanska Generalen Hertigen af Feria. Altringer drog sig i denna afsigt tillbaka öfver Rhenströmmen; men Grefve Horn, som vid Strasburg äfven gick med cavalleriet öfver samma ström, intog passet vid Kentzingen och slog der läger, ifrån hvilket han uppassade de fem regementen, som utgjorde förtroppen, och dem dels nederlade, dels tillfångatog eller förströdde; hvarmedelst fiendtlige arméerne blefvo nödsakade att ombyta sitt anslag och söka vinterqvarter i Würtembergska landet. Men äfven detta uppsåt misslyckades; ty Grefve Horn följde dem så tätt vid sidan, att han igenom starka partier kunde vägra framgången; och fiendens öde blef, att, igenom vapen, hunger och köld till mer än hälften försvagad, komma till Bayern samma väg som han hade utgått. Den ringa del häraf, som qvarstannade i öfra Swaben, utdrefs genast till sista man, och Svenska armén erhöll der säkra vinterqvarter.

Så snart årstiden tillät, rörde sig åter Grefve Horn, och intog, dels med storm, dels med dagtingan, befästade städerna Biberach, Memmingen, Kempten och Landshut, på hvilket sistnämda ställe Fältmarskalken Altringer stu-

pade. Sakernas ordning syntes nu fordra, att med armén undsätta Nördlingen, som hade Svensk garnison och belägrades af fienden; men, i en för Grefve HORN och Sverige olycklig stund, skedde här bataljen, då segern, emot sin vana, med så stor vidrighet trädde på de Kejserligas sida, att Grefve HORN blef krigsfånge.

I detta tillstånd tillbragte han åtta år, dels i Ingolstadt, dels i Burghausen; hvarefter utvexling skedde mot Generalerna JEAN DE VERT och Grefven af BUCKHEIM samt General-Fälttygmästaren BASSOMPIERRE. Hemresan till Sverige togs, för säkerhetens skull, igenom Sweitz och Frankrike, hvars Konung han trodde sig skyldig att uppvakta, så vida en af de utvexlade Generals-personerna var Frankrikes fånge, och LUDVIG XIII hade med den aktning ansett Grefve HORNS förtjenster, att han till Grefvens frihet gerna bidrog medelst JEAN DE VERTS lösgifvande. Denna skyldighet gaf Grefve HORN anledning att taga vägen åt Spanien, der LUDVIG då var sysselsatt att belägra Perpignan. I lägret hade Grefve HORN företräde hos Konungen, som lät hela armén paradera för honom; och fick han tillika göra bekantskap med den stora TURENNE, Marskalken SCHOMBERG och flera utmärkta Generaler; äfvensom han förut i Narbonne hade af Cardinalerna RICHELIEU och MAZARIN, Duc D'ENGHIEN, Maréchal DE BRÉZÉ och andra Herrar blifvit med all aktningsfull höflighet emottagen. Grefven fortsatte resan vi-

dare genom Paris till Calais, dit Konungen och Parlamentet i England sände ett örlogsskepp till hans afhämtande, för att göra farten till Holland, förbi Dunkerquen, säker. Ifrån Holland togs vägen igenom Hamburg till Pommern, hvarest ett Svenskt krigsskepp vid Wolgast låg färdigt att föra honom öfver till Svenska stranden.

Då Grefve Horn är återgifven åt Sverige, säge den upplyste och för Rikets välfärd tänkande medborgaren, om det är han eller Fäderneslandet, som bör skatta sin lycka större. Väl skulle hans hjerta ömt känna glädjen att få omfamna sitt enda barn, det han tretton år saknat: glädjen att få emottaga en uppriktig nådebetygelse af en Drottning, hvars vapen han gifvit så mycken glans: emottaga högaktning och vänskap af sina Medbröder i Rådet, hvilkas vidsträckta afsigter han främjat och uppfyllt: vördnad och erkänsamhet af Samhället, hvars ära och välde han upplyftat. Men detta Samhälle har ock känslor, som lika ädelt kunna omfatta Grefve Horns dygd och med lika tjusning fästa sig vid hans förtjenster. Det betraktar honom såsom en man, hvilken, upplyst om sitt ståndspligter, gått att fullgöra desamma i landets försvar: såsom en man, hvilken i detta tillstånd, i faror och fångenskap, vågat lif och välfärd för samma land: en man, hvilken med en hjeltes mod anfört, och med en faders ömhet vårdat Svenska krigshärar: med dem besegrat alla slags fiender, och med dessa segrar utvidgat Sveriges

anseende, makt och inflytande; om detta Samhälle, jemte vigten af de uppoffringar Grefve Horn för dess skull gjort, tillika känner sitt behof och sin trygghet af hans ytterligare åtgerd till det allmännas väl, så är för detsamma ej mindre anledning att tro sig lyckligt af hans återkomst, än för honom att med en upprörd känsla återfinna sitt fädernesland.

Det skulle tyckas att Försynen, då den tillät åtta års fängelse i Bayern, härigenom velat till Rikets framtida gagn förvara Grefve Horn, hvars lif, blottställdt under åtta års fälttåg, föga hade kunnat undgå det öde, som i Tyska kriget träffade så många stora Fältherrar. Menniskans omdöme i så höga saker kan ofta utan djerfhet låta leda sig af utgången, hvilken vid detta tillfälle mer än vanligen gynnar den tanke, att olyckan vid Nördlingen dock besparde åt Sverige ett dyrbart lif.

Året som följde på Grefve Horns återkomst, stod Sverige i krig med Danmark; en armé sammandrogs på gränsen, och nu hade Fädernesländet Grefve Horn, åt hvilken högsta befälet kunde anförtros. Allt hvad som kan sägas om en utmärkt Fältherre, är om honom sagdt, när man berättar huru detta krig fördes i Skåne. På intet ställe kunde fienden inträngа öfver Svenska gränsen: armén intågade genast på fiendtlig botten och underhölls sedan af fiendens land: Helsingborg, Landskrona och flera städer into-

gos: i alla större och mindre träffningar blef öfvervigten på Svenska sidan, och förlusten för de Danska ofta betydlig, såsom vid Verplinge pass, der Konung Fredrik förlorade hela arrière-gardet af sin armé, med hvilken han förgäfves sökte afskära gemenskapen emellan Svenska lägret och Landskrona. I fullkomligheten af detta befäl låg en af orsakerna till den skyndsamma freden i Brömsebrö, genom hvilken Sveriges krona erhöll Halland under panträttighet, samt till framgent njutande Gottland, Jemtland, Herjeådalen tillika med Ösel och tullfriheten i Öresund.

Åter ett års hvila, och freden med Polen syntes vacklande, då Grefve Horn blef uppdragit att i Lifland bevaka ortens säkerhet. Detta tidiga steg väckte uppmärksamhet hos Polska Ständerna, som redan insågo huru kraftigt motstånd de af en sådan Herre hade att förvänta; och ehuru Polens krigsrustningar i synnerhet voro anställde i afsigt att vinna mera eftergifvenhet hos Sverige vid Westphaliska Freds-Congressen, förföllo dock snart dessa fiendtliga anslag, och Grefve Horn kunde, innan nämde fred afslutades, åter begifva sig ifrån Lifland. Af samma anledning måste han dock ännu en gång af Drottning Christina emottaga samma förtroende, att såsom General-Gouverneur föra sakerna derstädes, emedan Carl Gustafs val till Thronföljden i Sverige retade Polen till nya krigs-anstalter. Vistandet sednare gången på

detta ställe blef dock föga långvarigt, så vida Grefve JACOB DE LA GARDIES död medförde för Grefve HORN kallelse, att såsom Rikets Marsk och General-Fältherre emottaga Presidentskapet i Krigs-Collegium.

Strax derefter steg CARL GUSTAF på thronen, och Polen, som så länge tillåtit sig ett ofredligt utseende mot Sverige, fann snart sin jord beträdd af Sveriges Konung och Svenska härar. Ålder och sjuklighet förbödo Grefve HORN att åtfölja Konungen, som dock förstod att använda hans embete till en lika vigtig befattning, då honom, genom nådigt bref, uppdrogs Rikets försvar här hemma, under Konungens frånvaro. I denna egenskap fullgjorde Grefve HORN de honom åliggande skyldigheter, och sednast den, att med Ständerna i Vestergötland afhandla om hjelp och medel till krigets utförande. Han sjuknade under resan ifrån Stockholm, kom dock till Skara med de krafter, att han lyckligt förde till ända denna honom af Konungen uppdragna commission; men afsomnade tvenne dagar derefter, den 10 Maj 1657.

Således hade Grefve HORN fulländat sitt lefnadslopp af 65 år, pröfvad af lyckan i mot- och medgång, alltid öfverhopad af stora värf, och till dem beredd genom en förträfflig uppfostran. Han föddes 1592 på Örby, der hans fader, Riks-Rådet och Generalen öfver armén i Lifland, Herr CARL HENRIKSON HORN bodde.

Vid 11 års ålder blef han faderlös; men vårdades med så mycket större ömhet af sin moder, Fru Agneta Delvik, och sina bröder Henrik och Evert, begge redan stadde i Rikets högsta embeten. Hans tid användes till inhämtande af allvarsamma studier, så att han vid 16:de året var färdig att resa till utländska Academier, och besökte således Tübingen, Jena och Rostock, vid hvilka han 2:ne år sig uppehöll, och återgick till Sverige 1612, för att träda i krigstjenst. Hans broder, Evert Horn, var då i Ryssland, i befälet närmast Grefve Jacob de la Gardie, och blef följande året Fältmarskalk, under hvars tillsyn han såsom Volontär bevistade tvenne års fälttåg. Beskaffenheten af detta krig var sådan, att det gaf beständiga tillfällen till utöfvande af mod, men sjelfva krigskonsten i hela sin vidd stod ej här att inhämta. Brodern, Fältmarskalken, en lärd, upplyst och förfaren Herre, som såg i denna yngling ämnet till en General, tillstyrkte honom att förnya utländska resan och dervid iakttaga ej allenast hvad som hörde till krigs-vettenskapen, utan äfven Folkens seder, lagar, politi och regements-styrelse, hvarjemte ridderliga öfningar och flitiga besök i Hofven honom ålades. Resan skedde genom Tyskland, Holland, England, Frankrike och Italien, och upptog en tid af fyra år, innan han återvände till Sverige 1618. Han blef då af Konung Gustaf Adolph antagen till Kammarherre, och derefter, såsom nämdt är, förordnad till Öfverste för Norrländska fotfolket.

Grefve HORNS framflutne dagar äro här i sammandrag föreställde; men mängden af hans förrättningar, icke mindre märkvärdiga, måste förbigås. De stora händelser, som honom tillhöra, och hvilka nu blifvit vidrörde, äro dock blott följder af föregående mått och steg, dem hans djupa insigter och hans vakande omtanke långsamt hade beredt, för att i sinom tid blifva verkande. Alla dessa, undandöljde genom sin beskaffenhet, kunna endast skönjas i verkningarna och beräknas från de personliga egenskaper som träffas hos Grefve HORN. Som han ifrån yngre åren var böjd till flit och arbete, så pryddes hans första ungdom med talrika kunskaper, efter denna tidens sätt ställda på språken, Theologien, Historien och Sedoläran, dem han vid Academierna i Tyskland utvidgade och vid sin sednare resa omkring Europa gaf dels en ny riktning till den lefnadsart han utvalt, dels ock det lättare föreställnings-sätt, som Hofvet och en mera belefvad verld gilla och äska. Umgänges-gåfvan, således städad hos honom och i förening med ett stadigt väsende, gjorde honom till den Hofman, som GUSTAF ADOLPH med så högt förtroende genast bevärdigade, att han blef den förste, åt hvilken Konungen meddelade dess hemliga afsigt att söka sin förmälning i Brandenburgska Huset. För att utforska Churförstens tänkesätt i afseende härpå, afgick Grefve HORN, såsom nyligen antagen Kammarherre, till Brandenburg, der Hofvets benägenhet för denna föreslagna förbindelse tillbragte Gref-

ven, en ny ordentlig beskickning till samma Hof, hvarest giftermåls-contractet emellan Konungen och Prinsessan Maria Eleonora af honom tecknades. Denna underhandling hade hos Gustaf Adolph ytterligare stadfästat de fördelaktigaste tankar om Grefve Horns skicklighet i slika ärenden, och således var han de följande åren nyttjad i legationer, nu till Danmark, nu till flera Tyska Hof, och, såsom redan är nämdt, till Prins Mauritz af Nassau samt Nederländska Staterna; och allt sådant allenast såsom förberedelse till den af Konungen honom 1631 uppdragna vigtiga förrättning, att afsluta alliancen med Frankrike rörande fortsättningen af kriget i Tyskland. Dess lyckliga åtgerd till densamma föranledde ock Drottning Christina att begagna sig af honom, då han såsom Legat 1645 i Brömsebro befordrade fredsverket med Danmark.

Det torde få erinras, att underhandlingar på denna tid fordrade andra egenskaper hos Ministrarna, än för det närvarande. I samtal, vid öfverläggningar, vid acternas författande betjenade man sig förnämligast af Latinska språket: politiken hade ännu ej fått mod att framställa sig ohöljd: den nyttjade oftast betäckning af religionen, af philosophien, af vrängda skyldigheters uppfyllande. Till fattande, utredande och vederläggande af allt sådant kunde den då gällande academiska spetsigheten icke umbäras, och allraminst kännedom af Romerska lagfarenheten, som ensam bestämde de ord och uttryck hvilka

borde finna rum. Till alla dessa tidens fordringar svarade Grefve Horns insigter. Han talade samt skref Latin obehindradt, och bibehöll äfven under Tyska kriget all färdighet häri; de öfrige sakerne voro i sammanhang med seklets gångbara lärdom, den han i fullkomlighet innehade, och den han i synnerhet återkallade för sitt nöje under Bayerska fångenskapen, då han ock författade sin bok om en Fältherres pligter.

Vidden af dessa pligter framställer sig ljusast i betraktandet af denna Herres lefnad, som innebär deras uppfyllande. Natur och börd hade sammansatt sig att hos honom gifva anlaget till en Fältherre. Uppfostran och egen lärgirighet gynnade denna bestämmelse: öfning och erfarenhet fullbordade verket. Tillsammanstagne hade dessa saker åstadkommit hos Grefve Horn den vidtseende omtanke, som uppställer sjelfva planen, den kännedom af menniskor och händelser, hvilken utser och förvarar medlen: den rådighet och det mod, som befordrar en lycklig verkställighet. I arméns rörelser, i dess ställning: i fältslagens anordnande och utförande: i fiendens förföljande eller förvillande: i allt lysa öfverläggningens, modets, köldens och försigtighetens stränga förening. Olyckan vid Nördlingen får ej vedersäga detta: den tillhörde ej Grefve Horn, och tillades honom icke ens af den segrande fienden. Länge vägrade Grefve Horn att gå med armén till Nördlingen, länge att våga bataljen förrän ny förstärkning tillkom-

mit; men Hertig Bernhards hemliga afsigter och Chefernas enträgna yrkande på ett fältslag, gjorde, att det ej kunde undkommas; helst då Grefve Horns nekade bifall, öppet och i hans närvaro uttyddes såsom ett misstroende till sig sjelf och sitt folk. Denna aftvingade slagtning hade dock, efter allt utseende, erhållit lycklig utgång, om Grefve Horns gifna ordres blifvit följda; men då dessa, af öfverdåd brutna, anvisade fienden på segern, kunde den icke bibehållas af Grefve Horn, ehuru samtiden lät honom erfara den rättvisa i sin dom, det hans befäl härvid var sådant, att detta förlorade fältslag icke gjorde honom mindre heder än något af många han vunnit. Till säkraste bevis att detta nederlag så blef ansedt, tjena de nådebetygelser, som Drottning Christina oafbrutit fullföljde att ådagalägga och de utmärkta aktningsprof, dem Grefven strax efter sin fångenskap emottog, då Frankrikes Konung lät sin armé paradera för honom: då Konungen och Parlamentet i England skickade emot honom krigsskepp till hans afhämtande från Calais, och då Venetianska Regeringen begärde hans tjenst såsom Generalissimus i varande krig mot Turkiska Kejsaren.

Grefve Horns enskilta omständigheter äro liksom bortskymde af de allmänna ärenden, hvilka utan uppehåll sysslosatte honom ifrån ungdomen intill senaste ålder. Han hade ansenlig ärfd förmögenhet af sina föräldrar, och Konung

Gustaf Adolph skänkte honom betydliga goda i Lifland, till hvilka Drottning Christina lade Grefskapet Björneborg, då han 1651 på en gång upphöjdes till Friherre och Grefve.

Första äktenskapet ingick han 1628 med Grefvinnan Christina Oxenstjerna, dotter af Riks Cancelleren; och det sednare 1643 med Grefvinnan Sigrid Bjelke, som öfverlefde honom. Förra Grefvinnan afled i Stettin 1631, och lemnade en enda dotter efter sig: med den sednare hade han nie barn, af hvilka tvenne döttrar kommo till stadgad ålder. Grefve Horns efterkommande, genom dessa fortplantade, hafva utvidgat sin Stamfaders ära med egna förtjenster, och dermed betygat huru sorgfälligt de vårdat sin börd ifrån den första Fältherre i Gustaf Adolphs största krig.

INTRÄDES-TAL,

HÅLLIT I

SVENSKA ACADEMIEN

DEN 30 APRIL 1802;

AF

HERR FRIHERRE

MALTE RAMEL,

F. D. RIKS-RÅD, RIDDARE OCH COMMENDEUR
AF KONUNGENS ORDEN.

Sedan

Sedan Svenska Academien den 7 Januari 1797 till Ledamot valt f. d. Riks-Rådet m. m. Herr Friherre MALTE RAMEL, *och detta val vunnit Academiens höga Beskyddares, Konungens, bifall, hölls den 30 April 1802 offentlig Sammankomst på Stora Börs-Salen, då bemälte Herr Friherre och f. d. Riks-Råd tog sitt inträde med följande*

TAL.

MINE HERRAR!

Vid inträdet i lysande Samfund är ingenting vanligare, än att omtala den farhågan, att mindre förtjent intaga ett rum ibland dess medlemmar. Denna plägsed har sin upprinnelse i känslan af den pröfvade sanningen, att blygsamheten är en frukt, som verkligast tillhör och mest pryder snillets, lika med tapperhetens, lager. Om den ökar glansen af Hjeltens och Skaldens ära, under det den vänjer ögat vid dess sken; om den hos dem blir en dygd, är den deremot hos mängden en skyldighet, som med full rätt förväntas, och behöfver af dem sjelfva ej bekräftas. Tillåten mig derföre, mine Herrar, att afvika från detta bruk. Om jag sade, att eder godhet allena kunnat gifva mig någon rättighet till ett rum vid detta bord, så upprepade jag blott en sanning, som förut ligger i klar dag,

och om hvars öfvertygande kraft på mig sjelf jag bör hoppas att ingen lär tvifla.

En böjelse, ren i sitt ursprung, kan af mig på denna stund ej utan möda öfvervinnas. Tacksamheten ville snart förleda mig att upphöja dem som blifvit dess föremål. Men jag felade åter. Jag vet ej om detta rum icke är det enda, hvarest edert beröm, mine Herrar, bör sparsamt höras; deremot är jag fullkomligen öfvertygad, att edert loford kan af dem allena värdigt framföras, som sjelfve redan gjort sig förtjente att dela detsamma med Eder.

Om min erkänsla äger jag lof att tala; länge återhållen, är den i närvarande stund ett behof för mitt hjerta. Men svaga äro alltid de känslor, som lätt tolkas, och ofta ser man äfven Snillet sjelf ej kunna tala hjertats språk. Min förlägenhet dervid är så mycket kännbarare, som tacksamhet är den enda skörd, hvilken J, mine Herrar, af mig kunnen vänta Eder. Måtte Academien af mina svaga uttryck ej misstaga sig på känslans styrka, och i de förra blott finna den första brist, som J nödgens hos mig öfverse!

Ju lifligare jag röres af eder godhet, desto mera måste jag frukta att den af en upplyst allmänhet torde misstydas. Månne den förmodan kan tillåtas mig, att vördnaden för eder höga Stiftares minne verkat till min förmån? Detta

vore ej det enda bevis, att hans välgerningar emot mig sträckt sig utöfver gränsen af hans lefnad. Förlåten, mine Herrar, om i detta hopp finnes någon djerfhet. Det är svårt emotstå en tanke, som på det högsta tillfredsställer mitt eget hjerta och mest rättfärdigar Academiens val.

Af lydnad för den pligt mig i denna stund åligger, och i följe af det tillstånd Academiens Stiftare lemnat hennes Ledamöter, har jag tänkt, genom några anmärkningar, i edert minne, mine Herrar, återkalla trenne Sveriges stora Konungars, Gustaf den Förstes, Gustaf Adolphs och Carl Gustafs förtjenster emot Fäderneslandets Språk. Jag har trott, att ämnets gemenskap med Academiens förnämsta yrke skulle gifva det någon rättighet att sysslosätta eder uppmärksamhet, utan att trötta edert tålamod.

Om historien ej förvarat några egentliga minnesmärken af Gustaf I:s vård om Svenska Språket, bör sådant icke förundra oss. Bristen torde kunna sökas, icke i saken, utan hos häfdatecknaren, och äfven denne dervid finna anledning till eftertidens billiga undseende. — Att befria Fäderneslandet från träldom under främmande välde, och åter upprätta det till ett sjelfständigt Rike; att rena dess Gudalära från menniskors tillsatser och vantrons förblindelser; att dervid besegra utländskt våld och list, inhemsk afund och inrotade fördomar, som icke sällan utbrusto i uppenbara uppror: sådana voro Gu-

STAFS storverk under förra hälften af sin regering. Om hans mäktiga snille ändtligen förmådde verka mera lugn efter dessa häftiga stormar; huru många brister att bota, huru talrika oordningar att hämma och rätta, ja huru mycket att skapa och tilldana, återstod icke ännu i hvar gren af riksstyrelsen? Undrom då ej, om häfdatecknaren, ibland myckenheten af lysande bedrifter, af vigtiga anstalter och författningar, förgätit att anmärka hvad Konungen gjort till Språkets förbättrande; förlåtom historieskrifvaren, att i dessa mindre upplysta tider förmodligen ej en gång hafva insett värdet deraf, eller gissat till dess inflytande på folkets seder och tänkesätt. Men GUSTAF, hvars snille var så vida öfver hans tidehvarf, har detta icke kunnat undfalla. Vid Konungens sorgfälliga vård om uppfostrings-verket i allmänhet, följd med lika beständighet under de brydsammaste skiften af en lång regering, månne väl Språket ensamt skulle blifvit lottlöst, och omsorgen för detsamma undgått hans alltingomfattande uppmärksamhet? Ett hufvuddrag i Konungens lynne försäkrar oss om motsatsen. Han älskade allt hvad Svenskt var, och åsyftade alltid, att med dess bibehållande förena den förädling, som forntidens mörker och råhet vid större ljus och mera hyfsade seder äskade.

Det bör icke heller förgätas, att Språkets odling, och kanske dess bestånd, blef en nödvändig följd af de stora värf, som Konungen i

långt vigtigare afsigter utförde. — Om Fädernes-landet länge tryckts af främmande ok, så hade väl, under tyngden af en sådan olycka, knappt förmärkts, att sjelfva dess språk mer och mer urartade till likhet med inkräktarens; men denna frukt af utländsk regering hade ickedessmindre blifvit lika så verklig som oundviklig. Å en annan sida lär ingen kunna tvifla, att reformationen ganska mycket bidragit till Språkets förmån. Då man började förrätta gudstjensten på Svenska, då det Ståndet i Riket, som under dessa tider ännu ägde framför de andra ett ensamt företräde i lärdom och kunskaper, ålades att offentligen tala för allmänheten på modersmålet, så skulle detta efter hand derigenom vinna en märklig förbättring. Också finnes vid jemförelsen emellan de tvenne öfversättningar af Nya Testamentet, som under Konung GUSTAF I:s regering åren 1526 och 1541 utkommo, huru betydande framsteg Språket gjort på denna korta tid af femton år, både i stadga och hyfsning *).

Detta torde tillräckligen intyga att frukterne af denna stora Konungs visa styrelse icke saknats, äfven för Landets språk; och vi misstaga oss kanske ej, om vi tillägga, att de ännu efter hans regering skördades. Man känner Konung JOHAN III:s ömhet för Svenska Språket; man vet ej allenast att han utgaf befallning, att *Presterne*, som orden lyda, *skulle i predikning-*

*) Se denna jemförelse i Andra och Tredje Stycket af Handlingarna rörande Nordiska Historien.

garna och eljest tala rätt Svenska *), utan jemväl att denna hans omsorg sträcktes så långt, att han vid SIGISMUNDS öfversändande till Polen heligt ålade honom vården om Svenska Språket, *att ej främmande ord sig der insmögo* **). Utan att härvid vilja minska Konung JOHANS egen verkliga förtjenst, torde densamma dock till en del kunna tillskrifvas den uppfostran han njutit, och hvilken Konungen, hans fader, midt under riksstyrelsens svåraste bekymmer, aldrig försummade att sjelf sorgfälligt följa. Det är en verklig tillfredsställelse att samla de vedermälen historien lemnar, att Sonen i flera afseenden svarat emot en så faderlig omvårdnad, bredvid den bedröfliga anmärkningen, att han i de vigtigaste ofta förgätit både lärdomen och efterdömet. — Ingen ibland oss finnes, som ej med förtjusning känner, huru ojemförligt lyckligare arfvingen af GUSTAFS namn och stora snille varit, vid en lika öm vård om en älskad Sons uppfostran. Hjertat ville härvid säga mycket, som sanningen tillåter, men vördnaden förbjuder.

Den grundläggning, som GUSTAF I gifvit lärdom och språkets odlande, fordrade både tid och de störste af hans efterträdares omsorger, att vinna stadga och förkofran. Man började väl allt mer och mer, att i förmildrade seder smaka vetenskapernas välgörande frukter, och

*) WILSKMANS Ecclesiast. Verk, I. Del. sid. 459 i noten.
**) DALINS Svea Rik. Historia, 3. Del, 2:dra Band, sid. 189.

att i samma mån lemna dem och deras idkare den aktning de förtjena; men känslan för lysande krigs-bedrifter var i detta tidehvarf ännu den varmaste, och borde således egentligast tillhöra det för egen och förfäders tapperhet alltid så utmärkta Svenska Folket. Hvad under då, om, enär det anfördes af en Gustaf Adolph och Carl Gustaf till högsta målet af krigsäran, Nationens häfder mest omtala det hjeltemod, hvarigenom Sverige gaf Europa lag, och de vigtigaste eröfringar fästades vid dess krona? Dessa stora Konungars förtjenster emot Vetenskaperna och Språket måste dervid nödvändigt intaga det minsta rummet; samt i anseende till det sednare, af efterverlden förnämligast sökas och igenfinnas i den vältalighet, hvarmed de sjelfve utförde sina tankar, i den renhet och prydlighet, som utmärkte deras skrifsätt på modersmålet; hvarom bevisen och flera samtida vittnens intyganden icke saknas. Denna anmärkning gäller dock i synnerhet om Konung Carl Gustaf, hvars korta regering, framfluten under beständiga segrar i främmande länder, omöjligen kunde medgifva mycken tid för vården af det språk, på hvilket hans storverk, hundrade år efter hans död, värdigt skulle sjungas.

Gustaf Adolph var i detta afseende mera gynnad. — Ehuru Sverige ännu suckar vid åtanken af hans så tidiga död, hade dock hans regerings längd redan varit mer än tillräcklig att styrka den erkända sanningen, att Konun-

gen i fredens lugn och sina undersåtares sköte var lika ärefull, som då han, i spetsen för sin segrande här, af främmande folkslag helsades för tidehvarfvets största Hjelte.

Knappt hade han vid sin faders död emottagit styrelsen, förrän man, äfven i det hägn hvarmed han omfattade vettenskaperna och deras idkare, genast rönte frukten af den förträffliga uppfostran han erhållit. Den bekymmersamma ställning af krig med alla Rikets grannar och delade tänkesätt inom dess gränsor, som gjorde sjelfva thronen vacklande, förmådde ej en gång verka uppehåll i Konungens vård om lärdomen och uppfostrings-verket. — Lärosätet i Upsala var vid Gustaf Adolphs anträde till regeringen nära förfallit. Han skyndade ej allenast att stadfästa dess privilegier, att med frikostighet, både af allmänna och i synnerhet egna medel *), understödja så lärare som behöfvande ungdom; utan man såg Konungen sjelf sorgfällig, att med allvarsamhet hämma de skadliga oordningar, som, alstrade af tidernas rå tvedrägts-anda, vid detta lärosäte sig yppat. Samma varma nit för vettenskaper och uppfostringen i allmänhet, hvarom denna stora Konungs hela regering oafbrutit vittnar, blef den rätta grundläggningen för vården om landets Språk. Han var för upplyst att ej inse och känna, att så länge vettenskaperne icke först lärt ungdo-

*) Konung Gustaf Adolph skänkte sina arfgods till Upsala Academi.

men att tänka rätt och redigt, måste frukten, att väl tala och skrifva, saknas. Konungen förenade derföre omsorgerna om Lärdomen och Språket. — Då han till Upsala Academi skänkte sitt eget boktryckeri, att nyttjas till Svenska böckers uppläggande, i synnerhet för Skolorna, klagar han, att desamma merendels blifvit tryckta utrikes, så felaktigt, *att föga ära var dermed* *). Han ville väl, att de äldre eller så kallade lärda språken borde sorgfälligt ungdomen föreläsas; ty han viste att de skulle bana väg för en sund smak i modersmålet, och han kände dessutom hela värdet af en classisk lärdom; men han var fri för det slags dyrkan, som ännu i hans tidehvarf offrades dessa språk, och ifrån hvilken vårt kanske alltför långt afvikit. Konungen önskade att lätta tillgången till de nyttigaste vettenskaperna för dem, som saknade tid och förmögenhet att genom kunskapen af främmande språk bana sig vägen till de källor, ifrån hvilka de förre borde hämtas: en omtanke, värdig Gustaf Adolphs ömhet både för vettenskaper och modersmål. Derifrån härleddes hans omsorg att dels låta trycka Svenska handskrifter, dels befordra goda böckers öfversättning. I ett bref till Professorerna i Upsala, innehållande befallning att öfverse och ofördröjligen till trycket befordra en på Svenska författad afhandling i Physiken, utvecklar Konungen sjelf på det tyd-

*) Hallenbergs Gustaf Adolphs Historia, 2:dra Bandet, sid. 769.

ligaste dessa sina tänkesätt och afsigter *). De bestyrkas, både under Konungens lifstid och efter

*) Kongl. Maj:ts nådiga Skrifvelse till Professores i Upsala, om SIGFRIDI ARONI Physica på Svenska, dat. Stockholm d. 7 Juni 1626. Man har trott sig här böra införa detta Bref i hela sin vidd.

GUSTAF ADOLPH m. m. Vår gunst, trogne män Professores uthi Vpsala Academia, eder är väl vitterligit att ibland de förnembste berömmelser som Rijke Landh och Provincier fordom hafdt hafva, hafver dett varit ett och de frie konster som heele menniskios slechte vthi alle deres nödtorfftige saker till nytto och gagn äre, opå deres egit tungomål hafva skrifne och författade varit, så att inbyggiarne vthi Landet sielfve strax vtaf vngdomen hafve sig der vthi öfva kunnat, och icke såsom nu hos oss och andre omliggiande Nationer skieer, tilförende, mere flijt omkostnadt och arbete moste läggia opå främmande tungomåls förståndh, gienom hvilket dee sedan till sielfve konsternes kundskap och förståndh komme kunne, än som på sielfve konsterne för hvilkens skull man då dee fremmande tungomålen lära moste. Och alldenstundh vthi Påfvedömet den fåfengia inbillning införd är, att allt som någon synnerligh nyttigheet med sig hafva skole, måste allt opå fremmande tungomål tracteras. Och man befinner sådant vara skiedt till een förblindningh så att man alltid skulle vara torfftigh theres vnderrättelse som fremmande språåk förståå.

Så aldenstundh andre Nationer är berömmeligit och nyttigt att the en stoor deel af bokelige konster på sitt tungomåål bracht hafva, Så är det väl värdt att i, hvilkom vij förtrodt hafva att draga omsorg och befliita eder opå allehanda sätt, huruledes bokelige konster måtte vthi vårt kiera Fäderneslandh, så väll för effter kommandes som för den vngdomen som nu upfödes, funderes, uthsprides och tillvexe, att i med flijt dereffter trakte att man för gement folk skull som

hans död, af den lärda och för sin tid vittra Bureus, som, i följe af Konungens uttryckliga befallning, år 1634 utgaf en bok, några hundrade år förut sammanskrifven, kallad *Konunga Styrilse och Höfdinga:* ett verk, till hvars beröm intet mera kan läggas, då man sagt, att det af Gustaf Adolph hölls i utmärkt värde. Denna Burei vitsord är af så mycket större vigt, som han, brukad jemte Johan Skytte vid Konungens uppfostran, och af sin Herre beständigt med nåd och förtroende omfattad, bättre än någon annan kunnat känna hans omtanka för lärdomen, språket och allmänna undervisningen. Bureus intygar i företalet till nyssnämda bok, att Konungen ofta yttrat den önskan: *att våre Svenske*, som orden lyda, *och hälst de lärdeste, ville befliita sig, att alle boklige konster kunde en gång på vårt Sven-*

icke hafva så rådh och lägenheet att koste på sigh att lära latin så pedetentim måtte få de bokelige konster på Svenska som på Svenske tracteres kunne, och efter oss är tillhanda kommen een physica som Sigfridus Aronus hafver på Svenske skrifvit, så begiära wij nådeligen, att i samma book öfversee och oss deröfver een väll grundatt Censuram tillhanda skicka om hon skall vara värd att således tryckas såsom hon är, och der i befinne henne nogot feela, villie vij att i den således förbättra skole så att hoon kan blifva beqvem att med dett första af trycket uthgåå, hvilket i således med det första efterkomma vele m. m.

Rättligen afskrifvit ur Riks-Arkivets Registratur intygar

Ol. Sundel,
Aktuarie.

ske tungomål framkomma, på det ungdomen icke sin bäste ålder och tid förnöta skulle med latinen allenast; utan, likt de Greker och Romare, *genom sitt egna modhermål komma till berömligh vältalighet* *).

Den anmärkning bör icke förbigås, att ibland de stora och namnkunniga Män, som Konungen antingen sjelf danade, eller hedrade och i embeten brukade, utmärkas de fleste genom nit för vitterheten och språket. Axel Oxenstjerna, Johan Skytte, Adler Salvius och flere ökade äfven genom denna förtjenst antalet af sina många anspråk på efterverldens högaktning. I Konungens Cancellie, hos hvilket alltid en del af Språkets vård hvilar, var Gustaf Adolph mån att äga skickliga tjenstemän. Också bibehölls Språket under hans regering vid temmelig renhet i den så kallade Cancellie-stylen; och det var egentligen i Drottning Christinas tid, som det började, genom inblandning af Tyska ord och talesätt, märkligen försämras.

Men allraminst böra vi glömma, då Gustaf Adolphs förtjenster emot Språket omtalas, att Konungen sjelf var förmodligen den, som af alla i sitt land skref den renaste och prydligaste Svenska. Om hans Tal vid Riksdagar och andra offentliga tillfällen nödgats betala någon

*) Konunga Styrilse och Höfdinga, tryckt 1634. Se Företalet, dat. d. 26 Juni 1630.

gärd åt en då rådande mindre städad smak, så minskas dock deras värde ej hufvudsakligen af dessa oundvikliga och blott genom tiden synliga fläckar. — I synnerhet utmärker sig dock det stycke vi äga af Konungens Historia öfver sin tid *), ämnad att egentligen innehålla hans lefvernes beskrifning, såsom ett mästerstycke i tankarnas värdighet, styrka och djupsinnighet, samt ett nästan öfverallt deremot svarande skrifsätt. Denna dyrbara lemning blir genom alla tidehvarf med beundran och ett slags helig vördnad läst, så länge menskliga hjertat behåller känslor för det sanna, det ädla. Huru rörande, att se en GUSTAF ADOLPH lemna det Högsta Väsendet all äran; att höra honom önska: *att han på jorden för sina gerningar ej skämmes.* Det kan icke nog beklagas, att af detta förträffliga arbete blott några blad åt efterverlden blifvit förvarade. Hvilken Hjelte hade det mer än GUSTAF ADOLPH egnat, att med CESAR och FREDRIC II blifva sin egen häfdatecknare?

Dessa svaga drag, mine Herrar, torde tillfyllest bevisa, att om de af skickligare hand samlades och i en fullständig tafla framställdes, skulle vi deri med tacksamhet finna, att Fäderneslandets Språk ej saknat framfarna stora Konungars vård och uppmuntrande beskydd.

Men detta Språk var emedlertid af dem danadt under krigets åldrar. Öfvadt till segerns

*) Tryckt 1759 i samband med Kon. CARL IX:s Krönika m. m.

eller lagstiftningens manliga uttryck, tycktes det ännu vara ovandt vid de fredliga vettenskaperna, och med möda böja sig till den mildare smaken, när den odödliga FREDRICS Syster, med snillet af sin Broder och behagen af sitt kön, samlade Sånggudinnorna i sitt nya fädernesland, och blandade dem der med de Sköldemör, som ensamme fordom omgåfvo Svenska Thronen. Det var i hennes hof de slöto deras första förbund, i de lärda Samhällen hon stiftade och anförde, der talets odling förent med tankans och värdigheten med det behagliga, beredde den fullkomlighet, dit Svenska vitterheten en gång var ämnad att hinna, vid skenet af den förestående dag, hvars morgonrodnad LOVISA ULRICA hade upptändt. Han uppgick, denna dag, omsider med den Konung, åt hvilken Försynen hade förbehållit, att ensam utföra hvad flere dess ärerike företrädare börjat och önskat verkställa.

GUSTAF den Tredjes regering skulle blifva det bestämda tidehvarf, ifrån hvilket Svenska Språket ej allenast hade att räkna sin verkliga rening, styrka och hyfsning; men under hvilket det äfven, inom en mansålder, skulle vinna den förunderliga tillväxt, att det snart kan täfla, så i bunden som obunden skrifart, med de mest odlade främmande tungomål. Om det är stora menniskors egentliga egenskap, att inom en kort bana utföra sådana värf, som tyckas fordra en lång tidsrymd; så åtföljer dock menskligheten,

att de dervid måste af omständigheterna gynnas. Lik Ludvig XIV, hvilken Franska Språket med all rätt tillskrifver sitt vunna värde, omgafs vår Gustaf i sina barnår och i sin ungdom af Snillen, hvilkas förtjenster emot Fäderneslandets Språk ej glömmas, så länge Svenska talas och skrifves. Redan hade en Dalin, en Höpken, en Creutz, en — grundat Språkets och stadgat sin egen ära. J saknen, mine Herrar, alle härvid i synnerhet ett namn; men ingen af Eder misstager sig på orsaken till min tystnad *). Måtte den onämdes värdiga loford sent höras från detta rum!

I en sådan tidpunkt, hvad borde man icke vänta af en ung Konung, född Svensk, och eldad af de lifligaste känslor för allt som rörde Fäderneslandet? Om Gustaf blott svarat emot denna väntan; om han blott lemnat Svenska Språket det beskydd och den uppmuntran, som detsamma under hans regering påräknade, så hade han redan gjort mycket. Men denna förtjenst hade han delat med flera stora Konungar; ja, sjelfva stiftandet af detta Samfund, som ensamt förevigar minnet af Konungens vård om Språkets odling, var ett i andra länder förut pröfvadt medel till vinnande af samma värdiga ändamål. Det tillhörde Gustaf III att härvid skörda en personlig ära. Han skulle ej allena som Konung uppmuntra, ej blott som upplyst

*) Herr Grefve Gust. Fr. Gyllenborg var närvarande vid denna sammankomst.

Domare pröfva; utan sjelf i egna Tal och Skrifter lemna de yppersta bevis på den höjd, hvartill Svenska Språket kan bringas, både i styrka och behag. Samtid och efterverld skulle dervid offra sin beundran och vördnad åt ett stort Snille, vid hvars ljus äfven glansen af en Krona fördunklades. Men — till hvilken djerfhet vilja mina känslor förleda mig! Glömmom aldrig, att så ofta GUSTAF III:s ärestod reses, bör det ej tillåtas medelmåttan att strö någon blomma vid dess fot. Nej, min Konung, min Välgörare, de enda offer, helgade ditt minne, som af mig böra frambäras, äro mina brutna suckar, mina tysta tårar.

SVAR

SVAR

på f. d. Riks-Rådet m. m. Herr Friherre Ramels *Tal, af Akademiens Direktör Herr* Zibet.

Herr Friherre!

Historien upptecknar noggrant lysande bedrifter, de storverk, som på en gång dana eller omskapa Nationernas öden. Den omärkta och på längre afstånd verkande sorgfällighet, som sträckes till Folkens odling, undfaller ofta häfdatecknarens uppmärksamhet och efterverldens erkänsla: högst får den af begge ett flygtigt ögonkast. Så har händt den omsorg fordne Svenske Konungar burit för Svenska Språket. Ni, Herr Friherre, har emot dem, på Academiens vägnar, fullgjort en pligt af tacksamhet på ett sätt, som gör Er berättigad till hennes. Som Ni, gör hon rättvisa åt den skarpa blick, som i skummare tidehvarf upptäckte hvad modersmålet borde och kunde blifva, och glädes åt minnet af den gryning, vid hvilken dess behag började skönjas. Hon nedfaller med Er för det mäktiga Snille, som utbredde den vackra dag, hvilken icke skall nedergå, så länge Arftagaren af Gustafs thron, af hans lågande kärlek för Fosterlandets ära, upprätthåller och fullkomnar sin Faders verk.

Rörd af samma känslor, lifvad af samma anda som Ni, hvarföre tvingas då Academien

att inför Er allena rättfärdiga ett val, helgadt af hennes Beskyddares bifall och af Allmänhetens aldrig smickrande röst? Har Ni förgätit den dag, då till detta rum Ni följde fjäten af hennes odödliga Stiftare; då han genom Er kungjorde sitt första val, en eftersyn för de tillkommande; då han sjelf förkunnade, att i detta Samhälle förenades de, som gjort kunskap, vitterhet och lärdom till deras hufvudyrke, med dem, som i Rikets högsta värf, eller i allmänna sammanlefnaden, stadgat deras smak genom den noggranhet stora embeten äska, som i ett ständigt ombyte af olika menniskors umgänge, vänt sig till aktsamhet i tal, till urval af ord, och förvärfvat den hastiga och fina känsla, som icke alltid är bokvettets lott, som sjelfva det i ensligheten mognade Snillet ofta saknar? Sådant var det rättesnöre han för sig hämtat ur en djup kännedom af menniskor och deras förmåga. Skulle det icke blifva vårt? Och kunde Academien kasta ögonen derpå, utan att tillika fästa dem på Er? Eller borde henne vägras att uppsöka den, som sjelf döljer sin förtjenst, som, sedan han i främmande land och bredvid thronen hedrat de vigtiga kall han beklädt och nedlagt en obefläckad purpur, gick att i lugnets fristad blifva ett efterdöme huru pligter emot Gud, Konung, Fosterland och menskliget af en redlig man i alla lifvets lägen uppfyllas, huru allmänna och husliga dygder samvetsgrant utöfvas? Älskad, betrodd, högt skattad af edra Konungar, har Ni skördat Nationens högakt-

ning: och Academien skulle icke få gifva Er ett högtidligt vedermäle af sin? Af naturen och genom uppfostran danad till bokliga konster, dem Ni af böjelse älskat, oafbrutit idkat, af embetsskyldighet vårdat, hafva de för er tänkande själ blifvit ett lika så varaktigt, som af mängden okändt behof: och Academien skulle beröfva sig en upplyst, en säker domare, blott derföre att hans åt grannlaga statsvärf helgade penna icke skänkt vitterheten nya förråd? Academien kan icke föröka ert rykte, ert anseende; men hon upphöjer sitt, då hon tillegnar sig er person, edra förtjenster. Hennes öppnade famn har länge bidat Er, och glad njuter hon det ögonblick, som uppfyller hennes väntan.

Om den, som endast bör tolka hennes känslor, vågade ett utbrott af sina, huru genomträngdt skulle Ni icke finna hans hjerta, huru heligt der bevaradt minnet af den tid, då er oskattbara vänskap hämnade honom på ödet, då er godhet, ert förtroende tröstade honom öfver lyckans skiften. Men det torde tydas mera som stolthet än tacksamhet. Må honom åtminstone tillåtas lyckönska sig, då i Academiens namn han bjuder Er att i hennes sköte intaga det rum, der Ni varit så efterlängtad, der Ni är så välkommen.

SLUT PÅ TREDJE DELEN.